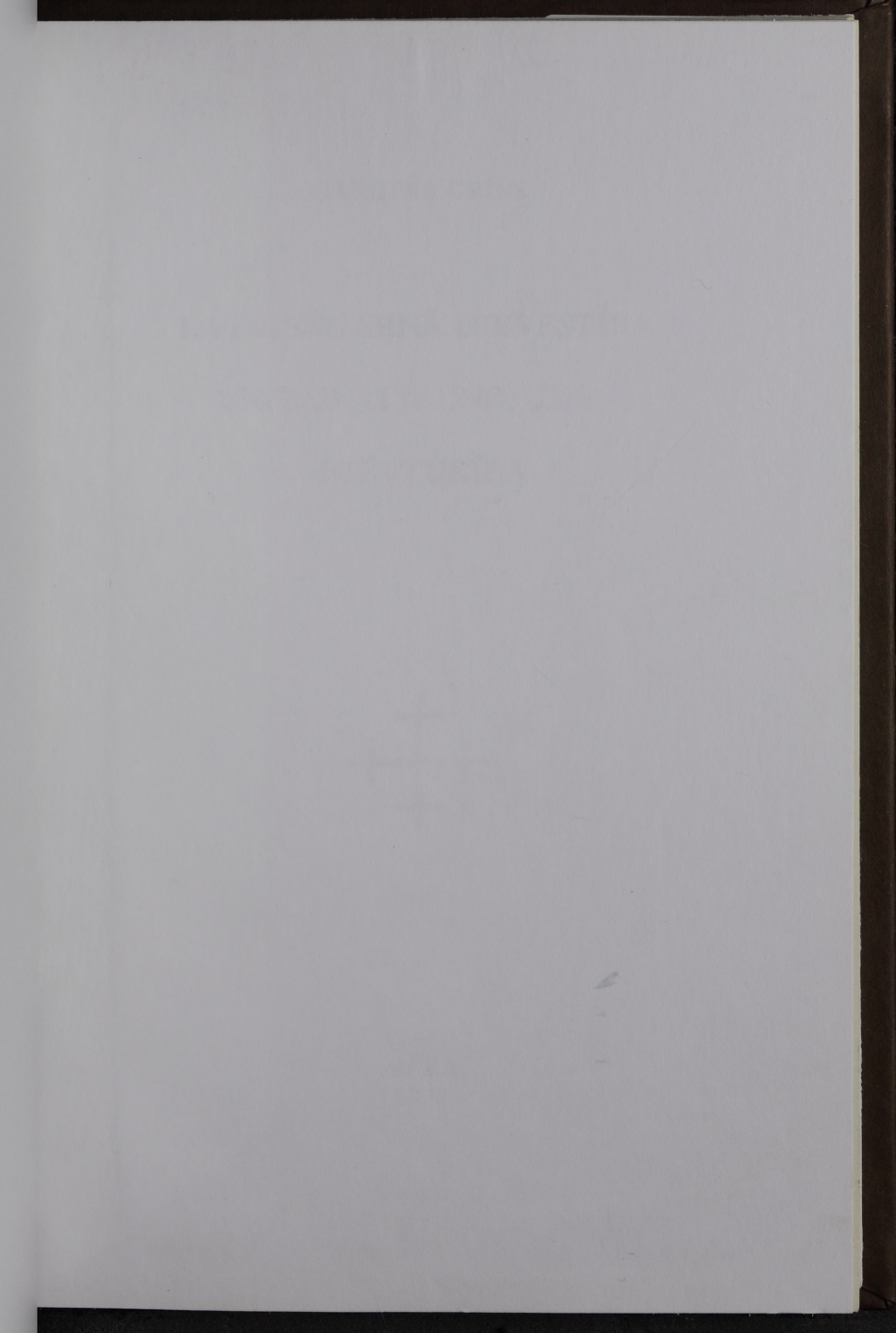

6

2L M

6

L $\frac{98-3}{924}$

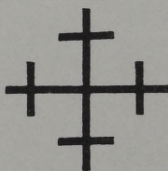
dubl. - L
2

MARĢERS GRĪNS

LATVIEŠU SENĀ DIEVESTĪBA

UN TĀS ATJAUNOJUMS -

DIEVTURĪBA

MĀRA
1998

UDK 29
Gr 614

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~2000-5.764~~
0300033286

Mārgers Grīns
LATVIEŠU SENĀ DIEVESTĪBA
UN TĀS ATJAUNOJUMS – DIEVTURĪBA

LATVIAN NATIONAL RELIGION
by Mārgers Grīns

ISBN—9984—510—54—9

Mārai

LATVIEŠU SENĀ DIEVESTĪBA
UN TĀS ATJAUNOJUMS - DIEVTURĪBA.

LATVIEŠU SENĀ DIEVESTĪBA UN TĀS
ATJAUNOJUMS - DIEVTURĪBA.

LATVIAN NATIONAL RELIGION.

Copyright 1998 by Marģers Grīns

All rights reserved.

Library of Congress Catalog Card Number: 98 - 91670.

SATURS

Priekšvārdi	7
I	
Ievads	11
Latviešu dievestība vēstures gaismā	15
II	
DIEVS	29
Ievads	29
Dieva vārds	30
Kas ir Dievs?	33
Kāds ir Dievs?	48
Dieva un cilvēku attiecības	54
Dieva turēšana	54
Lūgšana	55
Daudzināšana	58
Ziedošana	59
Zintēšana	61
Dievs un dvēsele	62
Dieva piederumi	66
Dieva teikas	67
Dieva un debess krusts un zīmes	70
MĀRA	73
Kas ir Māra?	73
Kāda ir Māra?	76
Māras darbības lauks	77
Māra mūžā	78
Māra - auguma devēja	78
Pirts taka	79
Māra pie bērna dzimšanas	80
Māra rauguļos, pirtīžās	83
Māra krustabās	84
Māra - audzinātāja	86
Māra vedībās	88

Māra aizmūžā	89
Māra - Zemes māte	90
Māra - Veļu māte	90
Veļi	91
Māra pie bāreņiem un sērdieņiem	93
Māra ļaužu ikdienas dzīvē	95
Māra sētā	95
Māra dārzā un tīrumā	99
Māra dabā	100
Māras diena	102
Māras zīmes	104
Māras piederumi	106
Māras krusts un zīmes	108
LAIME	111
Kas ir Laime?	111
Laires vārds	112
Laime - mūža licēja	113
Laime - laidēja	116
Laime - audzinātāja	118
Laime - meitām tautās ejot	119
Laime - sargātāja, glābēja	122
Laime pie bāreņiem	124
Trīs Laires	124
Laime un Nelaime	125
Laires piederumi	127
Laires krusts un zīmes	128
III	
Krustabas	133
Jaunatnes ievēšana pieaugušo kārtā	139
Līdzināšana	142
Bedības	155
Daudzinājums	163
Vēres	169

PRIEKŠVĀRDI.

Latviešu senā dievestība, kuŗas pārļaicīgās vērtības ir devuŗas garīgu stiprinājumu tās kopējiem kopŗ mūsu pirmtautas laikiem, tagad daŗādu pasaules reliģiju ielenkta, vēl aizvien pastāv latvisku latvieŗu pulkā. Bet latvieŗu senās dievestības garīgo vērtību saites, kas saistīja kopā neskaitamas mūsu senŗu paaudzes, moderno dzīves apstākļu iespaidā ir padotas nepārtrauktai sairŗanai.

ŗī sairŗanas gaita ir jāaptur, jo tā apdraud latviskas latvieŗu tautas pastāvēŗšanu. To varam izdarīt un tautas nākotni nodroŗināt tikai tad, ja ar savas tautas mīlestību sirdī, pastāvīgi un neatļaidīgi ne tikai uzturam dzīvas no mūsu senŗiem mantotās garīgās vērtības, bet arī tās nododam nākamajām audzēm. Bet iemīlēt un mācīt citiem var tikai to, ko pazīst. Tāpēc iepazīŗšanās ar mūsu garīgajām vērtībām, sapraŗšana kā tās izpauŗas tikumos un kā tikumi savukārt parādās darbos - kultūrā, kļūst par pirmo soli ceļā uz ņo mērķi.

Mūsu dzīves videi un apstākļiem mainoties, garīgo vērtību tāļāk nodoŗana prasa jaunus darba paņēmienu, kam palīgā jāņem rakstītais vārds un jauno laiku sazināŗšanās līdzekļi. ņo vajadzību, iespēju robeŗās, esmu centies apmierināt ar Latvieŗu tautiskā mantojuma kursiem, kas kopŗ Latvijas neatkarības pasļudināŗšanas 1991. gadā ir sarīkoti daŗādās Latvijas universitātes, Izglītības ministrijas rīkotosursos, skolotāju un kultūras darbinieku saietos. Ar mudi "Sēsim latvisko zināŗšanu sēkļu" ņie kursi ir pulcinājuŗi skolotājus, studentus, kultūras un sabiedriskus darbiniekus, kas ir smēļuŗi zināŗšanas no mūsu tautiskā mantojuma avota.

ŗī grāmatā aptveŗ to Latvieŗu tautiskā mantojuma kursa daļu, kuŗā ietilpst ievads latvieŗu senā dievestībā un tās

atjaunojums - dievturība. I daļā ir grāmatas ievads un īss vēsturisks apskats par latviešu dievestības apkaņošanu un tās atjaunošanu 20. gs. II daļā ir latviešu senās dievestības iztirzājums. Tur ietilpst paša Dieva, kā arī Dieva materiālās izpausmes - Māras un Dieva likteņa lēmēja izpausmes - Laimes apskati. Grāmatas III daļa aptver dievturības svētrūpi un mūža godu rīkošanu latviešu sabiedrībā modernajos laikos, kur parauga norišu kārtībā ir iekļauti dievturū pirmā dižvadoņa Ernesta Brastiņa ieteikumi un dievturū saimē laika gaitā izveidojušās paražas.

Šīs grāmatas tapšanā esmu saņēmis neizsakāmi lielu atbalstu, padomu un palīdzību no Māras, par ko izsaku viņai vissirsnīgāko pateicību.

Margers Grīns

I

6

IEVADS.

Apziņa par kādu visvarenu spēku, kas valda pār debesi un zemi, cilvēkiem un viņu dzīvi, ir pastāvējusi kopš laika gala. Katrā tautā šī apziņa izpaudusies savā veidā, radot atšķirīgas mācības par cilvēku sabiedrības attiecībām pret viņu atzīto augstāko varenību vai spēkiem. Modernās pasaules apzīmējums - reliģija ir cilvēka garīgās satversmes nostāja pret šo augstāko, pārdabisko būtību, prātam neaptveramo un neizskaidrojamo varenību, kas ļaužu uztverē vada un ietekmē cilvēkus, dzīvi, dabu un notikumus. Sevišķi tas izpaužas uzskatos par cilvēka pēcnāves gaitām, kur redzama liela starpība dažādo reliģiju mācībās.

Garīgas izjūtas mājo visos cilvēkos, lai gan ir cilvēki, kas noliedz šo jūtu reliģisko raksturu, pastāvot uz sava prāta visvarenību. Tomēr izskaidrot prāta būtību, tā rašanos un darbošanās jēgu arī šiem cilvēkiem nav iespējams, un tā mēs nonākam atpakaļ pie visvarenā spēka, kam izskaidrojuma nav. Reliģisko jūtu stiprums ir mainīgs lielums. Taču nav noliedzams, ka garīgo vērtību ieguldījums apzinīgi vai neapzinīgi ietekmē cilvēka jūtas un prātu, kas savukārt iespaido viņa izturēšanos. Kad šīs garīgās vērtības ir apvienotas reliģijā, cilvēkam rodas sajūta, ka viņš nav viens, bet aiz prāta un saprašanas robežām apzinās vēl kādu augstāku garīgu spēku jeb varu, kas rada viņā drošības, pašāvēības un pašpārliecības izjūtu. Reliģijas garīgo vērtību ietekmei ir sevišķa nozīme tikumu veidošanā un nostiprināšanā. Tikumi ir cilvēka garīgo vērtību izpausme. Tikumi savukārt, izpaužoties darbos, rada kultūru, kas katrai tautai veidojas īpatnēja. Garīgās vērtības, tikumi, kultūra ir cieši saistīta sakarība. Tai izsekojot rodam izskaidrojumu par atšķirīgām kultūrām, kas attīstījušās dažādu reliģiju ietekmē.

Pēc vēstures ziņām, katrai tautai vai cilvēku sabiedrībai ir bijis savs garīgo vērtību kopojums, kas organizētā veidā izpaucas kā reliģija. Nav ļaužu kopības, kam tāda nebūtu bijusi. Līdz ar to visos laikos pasaulē ir bijuši dažādi reliģiski novirzieni, kuŗos izpaudušās šīs reliģijas kopēju, cilvēku, attiecības pret viņu izjusto augstāko varenību. Laika gaitā daudzu tautu reliģijas ir zudušas, pašām tautām iznīkstot vai citai reliģijai dažādā veidā ieņēmot tās vietu. Piemēram, acteku un maju reliģijas Meksikā vai inku reliģija Dievidamerikā, tāpat arī senās reliģijas Grieķijā un Romā vairs nepastāv, bet to vietu ieņēmušas citas ticības.

Daudz grāmatu apcerē dažādo pasaules reliģiju vēsturi, izcelsmi, attīstību, to izpausmi un ietekmi uz cilvēkiem. Pilnībā iedziļināties šajā tematā ir salīdzināmās reliģijas mācības uzdevums, kas neietilpst šī izdevuma apjomā. Tomēr svarīgi ir atzīmēt, ka ir pazīstami dažādi izskaidrojumi par reliģiskajām attiecībām starp cilvēku un viņu atzīto augstāko varenību. Tāpat katrai reliģijai ir savs uzskats par stāvokli pēc cilvēka nāves. Tās visas sludina kaut kādu pēcnāves dzīvi, bet domas ļoti daļās izskaidrojumā, kāda šī dzīve varētu būt.

Pasaulē pazīstamo reliģiju pamatā ir svēto praviešu vai citu iedomātu svēto cilvēku attīstītas dogmas, kas prasa nešaubīgu attiecīgās reliģijas atzinēju ticību un paļāvību. Trīs no tām: kristietība, budisms un islāms ir internacionālas reliģijas, kas meklē locekļus citās tautās un izpleš savu mācību pāri zemju robežām. Šinto reliģija ir Japānā un hinduisms - galvenām kārtām Indijā. Bez šīm galvenajām reliģijām pasaulē ir arī izplatīti to dažādi atzarojumi un strāvojumi, kas meklē savu īpatnējo šīs reliģijas iztulkojumu cilvēku dzīvē.

Salīdzinot latviešu seno reliģiju jeb latviski - dievestību ar citām pasaules reliģijām, redzama liela starpība. Vispirms

latviešu dievestības galvenais ziņu avots ir dainas nevis kādu praviešu vai svēto rakstītas grāmatas. Dainās redzam, ka latviešu senās dievestības sākums ir mūsu indoeiropiešu pirmtautā un tās izveidošana un attīstība ir notikusi visā mūsu senču kopībā bez kādiem svētiem praviešiem vai viņu dibinātām dogmām. Latviešu senā dievestība ir visas latviskās tautas senču darināta un izveidota, atspoguļodama šīs sabiedrības uzskatus un attiecības pret vienīgo, visaugstāko, dievišķo varenību, ko latviešu valodā saucam par Dievu. Tāpēc arī tur neatrodam starpniekus starp cilvēku un Dievu, ne dogmas, kas šīs attiecības noteiktu. Latviešu dievestībā cilvēks un Dievs ir visciešākā tuvībā, kas viņu attiecības padara ļoti personīgas, mīlas, katram cilvēkam saprotamas.

Latviešu senajai dievestībai nav arī raksturīgs citās reliģijās tik plaši pazīstamais misticisms. Cilvēka pieeja Dievam balstas uz saprāta un jūtām. Kas ir aiz prāta un saprašanas robežām, latviešu dievestības uzskatos ir Dieva ziņā, kur lietas un norises ne zinātne, ne prātniecība nav spējīgas izskaidrot. Latviešu senās dievestības garīgās vērtības, kas pieejamas kā gudrais Dieva padoms, šodien stāv uz stingriem, loģiskiem un zinātniski izskaidrojamiem pamatiem. Latviešu dievestībā nepietiek tikai ar aklu ticību, bet cilvēkam par Dievu vajadzīga skaidra zināšana, aptveršana, Dieva atskārsme, kas padara cilvēka un Dieva attiecības tuvākas, labāk saprotamas, un rada stingru garīgu pamatu cilvēka ikdienas dzīvē.

Šis apstāklis ir sevišķi nozīmīgs, kad vērtējam latviešu senās dievestības pārļaicību. Būdam ļoti veca reliģija, tā atspoguļo seno laiku lietas, vietas, notikumus un norises, kas tagad, modernos laikos, zaudējuši savu agrāko nozīmību. Dabīgi rodas jautājums, kā senā dievestība var iekļauties modernajā pasaulē? Taču ne jau lietiskā apkārtne un norises,

kas ir raksturīgas kādam laika posmam, nosaka jebkādas reliģijas vērtību. Dievestības spēks un stiprums izpaužas garīgajās vērtībās, jo tās ir pārlaicīgas un nav atkarīgas no ārējiem apstākļiem vai notikumiem. Mainās dzīves apstākļi, sadzīves vide, bet dzīvodamas laikam līdz, tās savu nozīmi nemaina. Tāpēc latviešu senā dievestība ir devusi mūsu senčiem stiprinājumu cauri neskaitāmām paaudzēm, dažādiem laikiem un notikumiem, un savu vērtību nav zaudējusi arī tagad, modernajos laikos. Būdamā mūsu senču garīga spēka avots visādos apstākļos cauri gadu simtiem un tūkstošiem, latviešu senā dievestība un tās atjaunojums - dievturība iekļaujas arī modernā cilvēka dzīvē.

Mums pašiem jāmācās tai atrast vietu moderno laiku dzīves ritmā, atšķirot dievestības pamatvērtības no senās ikdienas dzīves paražām. Paražas ir vajadzīgas, tās ir jāuztur, jo paražas mūs vieno ar aizgājušām paaudzēm un jaukā veidā ievieš seno laiku gaisotnē. Bet paražas ir tikai apvalks kā riekstam čaumala. Tās apsedz dievestības kodolu, kas jāmeklē dziļāk un nopietnāk, kas ir jāapzin un jāizceļ no mūsu tautas mantojuma pūra. Sameklēts, šis dievestības kodols jāuztur un ar lietošanu jāspodrīna, lai tas liktu stingru pamatu tikumiem, kas savukārt parādītos darbos - kultūrā. Paražu norises vien, kuŗu darbība apstākļu maiņā zaudējusi savu īsto saturu, bez iedziļināšanās mūsu dievestībā, var kļūt tikai par seklu, ārēju atdarinājumu. Tāpēc mūsu dievestības kopēju - dievturību uzdevums šodien ir krāt zināšanas un atsijāt nost svešos pienesumus, paturot īpatnēji latvisko dievestību un tās vērtības. Pilnībā izprotot mūsu senās dievestības pārlaicīgo raksturu, ikvienam ir dota iespēja likt to pilnvērtīgas dzīves un visa sava mūža pamatā.

LATVIEŠU DIEVESTĪBA VĒSTURES GAIŠMĀ.

Latviešu senā dievestība un tās atjaunojums - dievturība, ieejot 21. gadsimtā, parādās latviskās latviešu tautas kultūras vēsturē kā neatņemama sastāvdaļa. Latviešu senās dievestības garīgās vērtības, izpauzdamās tikumos, ir devušas mūsu senčiem iespēju izveidot savu īpatnējo kultūru un kā latviešu tautai ieņemt savu vietu pasaules tautu saimē. Lai gan pamatīgs latviešu dievestības vēstures izsekojums vēl ir rakstāms, šeit galvenos vilcienos aplūkosim apstākļus, kādos tā pastāvēja pēdējos 1000 gados, lai 20. gs. celtos augšā jaunā gaismā tās atjaunojums ar nosaukumu - dievturība.

Latviešu un cittautu rakstos atrodamās skopās ziņas par latviešu seno dievestību uzrāda lielu dažādību. Iepriekšējos gadu simteņos galvenie vēsturiskie apraksti par latviešu garīgo dzīvi nāca no sveštautiešiem, kas valodas nezināšanas dēļ radījuši sajukumu, padarot par dievībām jebkuŗu apdziedātu priekšmetu vai svētvietu. Apraksti par Dievu, Māru un Laimi šais avotos sasniedz izdomas līmeni. Ir jābrīnās par senlaiku ziņu pierakstītāju neatbildīgo rīcību, kas zināšanu un izpratnes trūkuma radītos robus aizpildījuši ar nepamatotiem pieņēmumiem vai izdomājumiem. Tomēr vēl vairāk jābrīnās, ka šis process nav apstājies un pēdējos 100 gados tam ir pievienojušies arī daži latviešu mītologi, folkloristi, teologi un citu nozaŗu zinātnieki, turpinādami saduļķot latviešu garīgo vērtību avotu, apgrūtinot latviešu senās dievestības pētniecību un iepazīšanos ar tās saturu.

Vēsturnieka uzdevums ir rakstīt par apstākļiem un notikumiem "bez ienaida un bailēm", nostādot aprakstāmo materiālu vēsturiskas patiesības gaismā. Tomēr pieredze rāda, ka vēsturnieku sarakstītās grāmatas ne vienmēr spēj sasniegt šādu līmeni, apstiprinot pazīstamā psihologa Skinnera (Burrhus F. Skinner, 1904-1990) secinājumu, ka,

mainoties videi, mainās arī cilvēka izturēšanās. Tas tad arī izskaidro to latviešu izturēšanos pret savu senču mantojumu, kas, augdami un strādādami svešu mācību un reliģiju ietekmētā vidē, savos darbos atspoguļo šo mācību noteiktās vadlīnijas un vērtības, kas ir svešas latviešu senajai dievestībai un dzīvesziņai.

Rakstot par latviešu dievestību un tās atjaunojumu - dievturību, ir pilnībā jāpārziņ tās būtība, garīgo vērtību saturs, sastāvs, kā tā attīstījusies, izveidojusies un ietekmējusi latviešu dzīvi, tikumus un kultūru. Nepārziņot latviešu dievestību visā tās pilnībā, bet balstoties uz citu, sevišķi sveštautiešu spriedumiem un secinājumiem par to var rasties greizs priekšstats. Ja šādu ceļu iet augstāko mācības iestāžu ļaudis, viņu darbiem zūd zinātnisku darbu īpašības un vērtības, un tos ir grūti vai pat neiespējami izmantot nopietnos kultūras un reliģiskos pētījumos.

Latviešu dievestības ziņu drošs avots ir dainas un arhαιoloģiski izrakumi. Mutesvārdu pieraksti un rakstiski ziņojumi izmantojami tikai ar lielu piesardzību, izvērtējot teicēja zināšanu līmeni, izcelsmi, stāvokli, ziņojuma nodomu, ziņu avota ticamības pakāpi. Pieredze ir rādījusi, ka dodot ziņas svešniekiem par savu garīgo dzīvi un tās norisēm, allaž sastopam gadījumus, ka stāstītājs, sevi aizsargādams un otram iztapdams, drīzāk atstāsta to, ko jautātājs varbūt gribētu dzirdēt vai ko tā laika likumi sagaida. Tāpēc svešnieku ziņojumi, ja tie nesaskan ar dainu ziņām, var zaudēt daudz no savas vērtības. Latviešu vēstures un kultūras pētījumi nostādāmi vēsturiskas patiesības gaismā un skatāmi ar latviešu acīm.

Vēstures materiāli, kur vēsturnieki izklāsta savus uzskatus par Dievu, Māru, Laimi kā arī par gadskārtas teiksmu tēliem, ir izkaisīti pa dažādām vēstures grāmatām. Neviena

no tām neparāda latviešu senās dievestības būtību visā pilnībā, lai gan allaž tiek pieminēts, ka neskatoties uz kristīgās ticības nostiprināšanos Baltijas telpā un Latvijā, latvieši vienmēr ir pievērsušies savam Dievam un kopuši no senčiem mantoto dievestību. Vienīgā grāmata, kas vēsturiski apskata mūsu senās dievestības stāvokli Latvijā pēc kristietības ienākšanas, ir Ernesta Brastiņa Mūsu dievestības tūkstošgadīgā apkaņošana, kas iznāca Latvijā 30-os gados un pēc tam vairākos izdevumos trimdā un Latvijā.

Vēsture māca, ka mūsu ēras 8. un 9. gs. mūsu senču, baltiešu, jeb kā toreiz sauktu, aistu, iespaids uz kaimiņu tautām bijis tik liels, ka tās uzskatījušas aistu apdzīvoto apgabalu par izcilu kultūras centru pārējo sentautu vidū. No pirmtautas mantotā dievestība, garīgās un materiālās vērtības, valoda un paražas toreiz pārmantotas no paaudzes uz paaudzi, radīdamas stingru pamatu viņu dzīvei Baltijas telpā. Tajā pašā laikā tautās, kas dzīvo ārpus Baltijas telpas, notiek lielas pārmaiņas, kuŗu sekas vēlāk jūtamas arī mūsu senčos. Šīs pārmaiņas ir kristīgās ticības izplatīšanās zviedru, poļu un krievu apdzīvotos apgabalos. 10. gs. balti ir kristietības ielenkumā, un gadsimta beigās sākas iebrukumi Baltijas telpā, lai arī baltiešus pievērstu kristīgai ticībai.

Uzbrukumi turpinājas visus nākamos 200 gadus. Čechi un poļi uzbrūk prūšiem, bet 11. gs. arī kuršiem jāatvairā dāņu un zviedru iebrukumi. Netiek taupīti arī zemgaļi un letgaļi, kam jāpretojas krievu uzbrukumiem. Šādi uzbrukumi turpinājas visu 11. un 12. gadsimtu, bet bez uzbrucēju sevišķiem panākumiem.

Stāvoklis mainās 12. gs. beigās, kad darbību sāk vācu tirgotāji, kam līdz brauc misionāri. 1184. gadā mūks Meinhards uzceļ Ikšķilē baznīcu un sāk sludināt kristīgo ticību. Sevišķus panākumus nesasniedzis, viņš mirst 1196. gadā.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0000 - 5.764

Meinharda pēctecis Bertolds kristīgās ticības izplatīšanai lieto krusta kara paņēmienus, un pats krīt kaujā 1198. gadā. Nākamā gadā Rīgā ierodas bīskaps Alberts ar nodomu nodibināt Daugavas krastos kristīgu vācu valsti. Sākas krusta karš pret mūsu senčiem. Bīskaps Alberts 1202. gadā nodibina "Kristus kareivju brālību", vai kā to parasti apzīmē - Zobenbrāļu ordeni, kas dzīvo tikai karām un cīnās, lai iekarotās zemēs iznīcinātu pastāvošo dievestību un tur ieviestu kristīgo ticību.

13. gs. ar Zobenbrāļu ordeni cīnās latviešu un prūšu ciltis. Četrpadsmit reizes bīskaps Alberts dodas uz Vāciju, lai kritušo vietā vestu papildspēkus savam ordenim. Mūsu senčiem, protams, bija jāiztiek pašiem ar saviem spēkiem. Cīnoties ar šādu fizisku pārspēku, 13. gs. noasiņo latviešu un prūšu ciltis, un palicējiem jāuzsāk smagā apspiestības dzīve zem vācu jūga. Bet viņu dievestība nekādā ziņā nav izdeldēta, tā vēl ilgi turpina pretoties svešajiem iebrucējiem. Pēc Sidrabenes nodedzināšanas 1290. gadā daudzi zemgaļi aiziet trimdā uz Lietuvu, kur vēl pastāv viņu senā dievestība.

Cīņas ar Ordeni turpinās Lietuvā visu 14. gs., līdz nākamā gadsimta sākumā, 1410. gadā Zobenbrāļu ordeni iznīcina Tannenbergas kaujā. Atlikušie ordeņa spēki vairs nevar atspirt, un 1561. gadā beidz pastāvēt Livonijas ordeņvalsts. Pēdējais ordeņa mestrs Gothards Ketlers 1562. gadā saņem Kurzemi un Zemgali no Polijas kā hercogisti. Bet Polija jau ir nodibinājusi Polijas - Lietuvas savienību, kur kristīgā ticība ir valsts reliģija.

Taču izrādījās, ka 300 gados cīnās aizņemtais ordenis, ar uguni un zobenu iekarodams zemes un iznīcinādams cilvēkus, par maz vērības bija pievērsis kristietības nostiprināšanai palicēju vidū. Tiesiski šie cilvēki varbūt bija kristīti, bet ikdienas dzīvē, nomazgājuši svešo ticību

Daugavā, atgriezās pie savas senču dievestības. Otrs apstākļi, kas kavēja kristīgās ticības izplatīšanos, bija valoda. Svētrunas un rituāli notika latīņu valodā, kas iekarojam tautām bija sveša. Ārēji šie cilvēki varbūt skaitījās kristieši, bet iekšēji viņi turpināja kopt no saviem senčiem mantoto dievestību.

16. gs. sākas jauns posms kristietības izplatīšanā. Noskaidrojās, ka Kurzemē un Zemgalē kristietība tikpat kā nebija iesakņojusies. Rusova chronikā rakstīts: "Tikai retais zina, ka viņš ir kristīgais." 1567. gadā hercogs Ketlers izdod rīkojumu celt 70 baznīcas. Bija izbeigusies iekarošana ar uguni un zobenu, bet vietā stājas jauni paņēmieni: cilvēkus piespieda apmeklēt dievkalpojumus, un bija paredzēti dažāda veida baznīcas sodi tiem, kas nepadevās mācītāju rīkojumiem. Sodi pieņem aizvien lielākus un nežēlīgākus apmērus: pie baznīcas ierīko kauna stabus un kakla dzelžus, cilvēku publiska pēršana kļūst par parastu parādību. Lai gan kristietība skaitās zemes reliģija, jezuītu ziņojumi liecina, ka senā dievestība turpina pastāvēt.

17. gs. luterāņu baznīca lieto visus iespējamus sodīšanas līdzekļus, ieskaitot zintnieku dedzināšanu sārtā, pati it kā kļūdama par pārmācības iestādi. 1630. gadā zviedru ģenerālgubernātors pavēl iznīcināt senās svētvietas. Taču jezuītu ziņojumi liecina, ka arī tas nespēj izdzēst senās dievestības pēdas latviešu tautā.

18. gs. turpinās baznīcas sodi ar rīkstēm, kauna stabiem un kakla dzelzīm, bet baznīcu ziņojumi stāsta par senās dievestības kulta izdarībām. Tad mācītāju rokās nāk jauns līdzeklis - dziesmu un sprediķu grāmatas. Taču lasītpratēju skaits vēl ir ļoti mazs, un Hupelis savā chronikā raksta: "Starp tūkstošiem grūti atrast pat divus, kas no kristīgās būšanas kaut ko sajēgtu."

Lielo latviešu pretestību kristietībai daļēji izdodas salauzt ar brāļu draudžu nodibināšanos Vidzemē. 1739. gadā sākas hernhūtiešu sanāksmes Valmierā, kas ienes pirmo īsto kristietības dzirksti latviešos, jo sanāksmes notiek latviešu valodā, aizskaņot reliģiskās jūtas latvieša dvēselē. Tāpat kā smagi apspiestie Romas vergi pieslēgās kristietībai, tā arī verdzinātos latviešus Vidzemes vidienē hernhūtisms ievirzīja svešajā ticībā.

19. gs. ir grūtākais laiks latviešu dievestībai. Indriķis Straumīte 1840. gadā raksta: "Muižnieki novārdzināja latvieša miesu, garīdznieki novārdzināja viņa dvēseli." Šajā laikā latvieši savu dievestību vēl kopj, bet to pastāvīgi mēģina iznīcināt kristīgā baznīca. Daži piemēri:

1814. gada 26. oktobra pārlūkošanas komisijas protokolā rakstīts rīkojums: "...gadījumā, ja kaut kur vēl piekoptu pagāniskās ieražas un māņticīgus ziedojumus, garīdzniekiem ir koki jānocērt un jāsadedzina, akmeņi jāsadauza un jāizmētā, bet pēc tam jāliek zemi uzart; arī nelietojamās baznīcas un kapličas jānovāc un jāraugās, lai šīs vietas netiktu izlietotas māņticībai... sodus par upurēšanu un citām pagāniskām paražām jāuzliek pēc apstākļu izmeklēšanas..."

Mācītājs Šillings Tirzas draudzē raksta, ka 1827. gadā senās svētvietas vēl nebija iznīcinātas un 1834. gadā, ka "Viņi kristīgo ticību nepieņem tāpēc, ka tā viņus aprāj par viņu neticību." Lai gan baznīcas vara turpina svētvietu nojaukšanu, latviešu dievestības kopšana neapstājas, tikai samazinās.

19. gs. otrā pusē tautas garīgo vadību no vācu mācītāju rokām mēģina pārņemt latviešu rakstnieki un sabiedriski darbinieki. Kr. Valdemārs, Juris Alunāns, Kr. Barons Pēterburgas Avīzēs sāk mācīt latviešiem pašiem gādāt par

savu labklājību, miesas veselību un gara spirtumu, arī aizrādot, ka labai dzīvošanai manta jākrāj šeit virs zemes; tā patiesībā atgriežoties pie senās latviešu dzīvesziņas: laba, kupla dzīvošana ir Dievam tīkama.

Pret šādu nekristīgu nostāju mācītāji ceļ iebildumus un Pēterburgas avīzes slēdz. Taču tas neaptur šos jaunos latviešu censoņus turpināt rakstīt, runāt un mudināt latviešus apzināties sevi un savas gara vērtības. Sākas pirmais latviešu atmodas laikmets.

Šajā laikā sevišķi izceļas Kronvaldu Atis, kas savos "Latviešu vakaros" Tērbatā pulcina latviešu studentus uz pārrunām par latviešu valodu, vēsturi, izglītību, mūsu senču mantojumu. Savos priekšlasījumos Kronvaldu Atis sevišķi izceļ latvisko zināšanu vajadzību, cieņu pret savu senču mantojumu - valodu, dainām, garīgām vērtībām, aicinādams sabiedrību tās apzināt un dzīvot saskaņā ar tām.

Kronvaldu Atis teica:

"Un ja tu, brāl, aiz bailēm atraujies no sava sentēvu mantojuma cienīšanas, tad zini, ka tu neesi vaļīgs, svabads zināšanu māceklis, bet vai nu savas maizes kules, vai cita kunga kalps."

"Lai cienījam savas tautas dziesmas kā svētu mantojumu no sentēvu laikiem - kur un kā vien iespējams."

"Tautas dziesmu bagātība dod viskaidrāko liecību, ka mūsu sentēvi bijuši ļoti skaidri cilvēki, un skubina mūs, lai cīnāmies viņiem krietnos tikumos tapt līdzīgi."

"Ai tēvi, ai mātes, kādēļ ļaujiet saviem bērniem bez mūsu jaukām, brangām dziesmām uzaugt? Vai gan jūs neesat

apdomājuši, ka šī svētā manta nav priekš mūsu tautas ne ar ko atlīdzināma?"

Aizstāvēdams dainas un tur atrodamās vērtības, Kronvaldu Atis uzsauc Bīlenšteinam: "Kas vēl iedrošināsies nosaukt mūsu tautas dziesmas par bērnu dziesmām?"

Ja Kronvaldu Atis savos rakstos un runās izcēla latviešu tautisko mantojumu vispār, tad dzejnieks Auseklis (Krogzemju Mikus) pievērsās tieši latviešu garīgajām vērtībām un latviešu senajai dievestībai, domājot par tās atjaunošanu.

Taču viņa pāragrā aiziešana veļos neļāva šai domai tālāk attīstīties. Trūka arī materiālu un literatūras par latviešu dievestību, jo tā, izdzīvojusi tautā, pārnēsās no paaudzes uz paaudzi bez sevišķu grāmatu vai priesteru palīdzības. Latvieši paši pazina un kopa savu dievestību bez citu palīdzības, bet apstākļi 19. gs. otrā pusē šai dabīgai norisei nebija vairs labvēlīgi.

Šodien mēs varam būt laimīgi, ka Kr. Barons bija sācis dainu vākšanu un kārtošanu. Kad 19. gs. beigās iznāca pirmie dainu sējumi, latviešu dievestības dainas nevarēja vairs pazust. Tagad redzam, ka mūsu dainu krājumos ir ap 9750 dainu, kas piemin vai runā par Dievu, Māras dainu skaits ir ap 1500 un apmēram tikpat daudz dainu ir par Laimi. Šodien varam teikt, ka dainas ir latviešu dievestības uzticīgās glabātājas.

19. gs. pēdējais ceturksnis bija grūts laiks latviešiem. Pārkrievošanas spaidi, baznīcas slogi neļāva latviešiem brīvi attīstīt savu nacionālo pašapziņu, ne arī vairāk iedziļināties senajā dievestībā. 20. gs. sākuma gadi un 1905. gada revolūcija arī novirzīja cilvēkus citos virzienos. Bet ar

Ausekļa, Kronvalda, Barona darbiem latviešu senās dievestības dzirkstele bija iedegta, un tā sāka gruzdēt tautas apziņā.

Pirmie par to sāka domāt un izteikties kultūras darbinieki, skolotāji, dzejnieki. 1917. gadā skolotājs Juris Lecis raksta: "Meklēsim atkal zem mūsu dievnamu sliekšņa pazudušo bauslību, lūkosim mūsu tautas dziesmās, mūsu tautas teikās, un atradīsim tais mūsu tautas seno ticību, mūsu veco latviešu tautas Dievu, kuŗš vienīgi var atjaunot tautu darbā un tikumībā."

Dzejnieks Jānis Rainis saka: "Mūsu tautas dziesmās atrodama veca reliģija, kuŗai jātop par jauno reliģiju." Runas par latviešu seno dievestību kļūst arvien dzirdamākas.

1920-os sākuma gados Latvijā darbojas Viktora Eglīša pārrunu pulciņš "Kamols", kur izvirzās vairāki, gluži dažādi latviskās reliģijas atgūšanas ceļi. Rakstnieks Meklērs ierosina radīt jaunu sintetisku reliģiju, kas būtu sastādīta no pasaules reliģiju elementiem. Filozofs Reiznieks turpretim gribēja radīt pavisam jaunu, nebijušu reliģiju, bet mācītājs Sanders - apvienot kristīgo ticību ar latviešu seno dievestību. Tikai mākslinieks Ernests Brastiņš nāca ar priekšlikumu atjaunot latviešu pašu seno dievestību, kas latviešiem ir jau bijusi un ir vēl tagad.

Diemžēl E. Brastiņa ierosinājums Kamolā nerod atbalstu. Domu biedrus meklēdami, 1924. gadā Ernests Brastiņš kopā ar inženieri Kārli Bregži aizbrauc pie Juŗa Leča, kas jau 1917. gadā bija izdevis apcerējumu "Senlatviešu dievticība un dvēseles glītums sadzīvē" un mēģinājis Jelgavā nodibināt nekristīgu draudzi. Taču J. Lecis tajā laikā neguva atsaucību, un sarūgtināts viņš tālāk nedarbojās.

Vieni palikuši, E. Brastiņš un K. Bregžis tomēr turpina iesākt latviešu senās dievestības atjaunošanas darbu. Latviešu senā dievestība vēl ir bez vārda, kas tai nav bijis vajadzīgs kopš mūsu pirmtautas laikiem. Toreiz katrs ieauga Dieva atskārsnē dabīgi, to saprata un sajuta. No paaudzes paaudzē pārnesta, tā dzīvoja tautā bez vajadzības pēc kāda īpaša vārda. Taču jaunajos laikos tas vairs nav iespējams, tāpēc latviešu dievestībai vajadzīgs nosaukums. Ernests Brastiņš tādu izrauga, nosaukdams to par dievturību. Šis jēdziens ir uzglabājies dainās, un to var saprast tādā pašā nozīmē kā "turēt labu prātu, turēt godu, turēt vārdu".

Latviešu dievestības atjaunojumam tagad ir nosaukums - dievturība, to jāreģistrē Garīgo lietu pārvaldē. 1926. gada 26. jūlijā Ernests Brastiņš saņem Garīgo lietu pārvaldes apstiprinājumu "Latvijas Dievturu Draudzei". Ar to ir atkal oficiāli atjaunota latviešu senā dievestība ar Ernestu Brastiņu priekšgalā - draudzes pirmo dižvadoni. Latvijas Dievturu Draudzes organizācija tagad ir likuma aizsardzībā un latviešu dievestības atjaunošanas darbs var sākties visā pilnībā.

Ernests Brastiņš sagatavo dainu izlases Latvju Dieva dziesmas, Latviešu tikumu dziesmas, kas sāk aizpildīt robu latviešu dievestības - dievturības literātūrā. Sevišķi svarīgs izdevums ir Cerokslis, kas jautājumu un atbilžu veidā apskata latviešu dievestības principus un dievturības pamatus. Pieaug arī dievturu skaits. To vidū ir kultūras darbinieki, mākslinieki, rakstnieki, dzejnieki: Viktors Eglītis, Jēkabs Bīne, Alfreds Goba, Voldemārs Dambergs, Jānis Veselis, Jānis Medenis un daudzi citi. Bet neapstājas arī latviešu dievestības, tagad dievturības apkaņošana. 1939. gadā Sabiedrisko lietu ministrija Latvijas Dievturu Sadraudzi liek pārreģistrēt par biedrību. Sākusies pirms tūkstots gadiem ar vācu krustnešiem, latviešu senās dievestības apkaņošana turpinās latviešu kristīgās baznīcas mācītāju uzbrukumos, kas

nav izbeigušies vēl tagad, modernos laikos.

Sevišķi nozīmīgs elements dievtuņu darbā ir žurnāls "Labietis". 1933. gadā Alfreds Goba uzņemas redaktora pienākumus, un katru mēnesi tas iet tautā ar rakstiem par mūsu dievestību, kultūru, izglītību, senatnes pētniecību.

Padomju Savienībai okupējot Latviju 1940. gada 17. jūnijā, pārtrūkst arī dievtuņu darbs. 6. jūlijā arestē Ernestu Brastiņu un izsūta no Latvijas. Tagad saņemtās ziņas rāda, ka viņš nošauts izsūtījumā 1942. gada 28. janvārī.

Trimdā turpinās dievtuņu darbs, ko tur vada Ernesta Brastiņa brālis Arvīds Brastiņš līdz aiziešanai veļos 91 gadu vecumā 1984. gadā. Arvīda Brastiņa darbs iezīmējas ar nopietnu dainu pētniecību, rakstiem Labietī un vairāku grāmatu sagatavošanu par latviešu dievestību. Sevišķi to vidū izceļas Māte Māra - Māras dainu sakārtojums un iztirzājums un Saules teiksma, kur sakārtotas un apskatītas Saules dainas. Nozīmīgs panākums Arvīda Brastiņa darbā ir viņa atklājums par latviešu seno laika skaitīšanas veidu un kalendāru, kas palīdz atrisināt daudzus ar gadskārtu saistītus jautājumus.

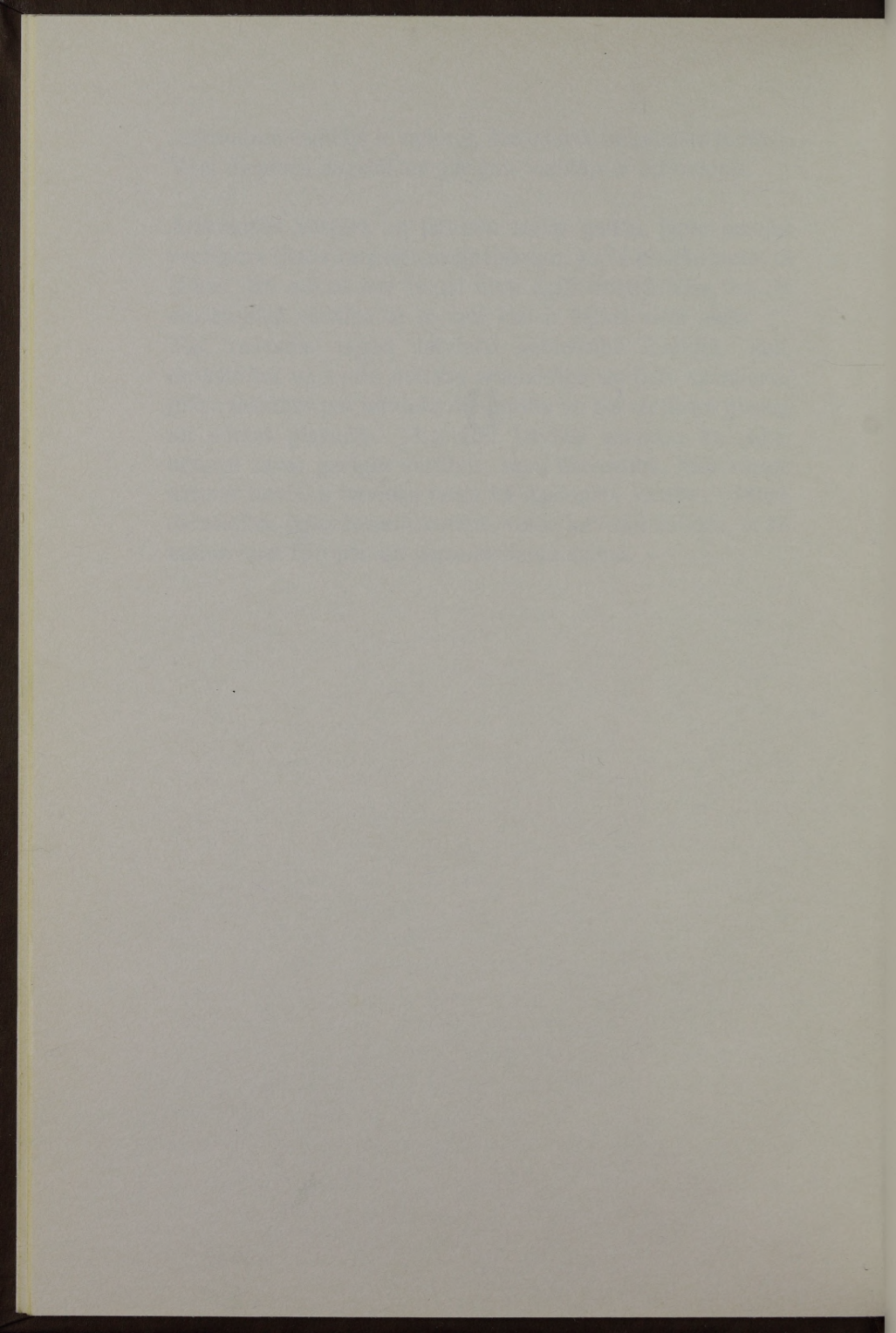
Pēc Latvijas neatkarības pasludināšanas 1918. gadā, Ed. Detlava vadībā Latvijā atjaunojās Latvijas dievtuņu sadraudzes darbība. Kopā ar trimdas dievtuņiem izveidojās sadarbība, kas izvēršās vairākos virzienos: sabiedrības izglītošanā latvisko zināšanu laukā, jaunu draudžu dibināšanā, svētbrīžu un daudzinājumu sarīkošanā un daudzos citos pasākumos, kas veicina latviskās dievestības nostiprināšanos latviešu sabiedrībā.

Līdz ar Latvijas dievtuņu sadraudzi, kas apvieno Latvijas dievtuņus, turpina pastāvēt Latvju dievtuņu sadraudze, apvienodama svešumā dzīvojošos dievtuņus. Dievtuņu

sadraudzes vadītājs ir vadonis, kuŗu ievēl sadraudzes locekļi. Visu dievtuŗu augstākais garīgais vadītājs ir diŗvadonis.

Atskatoties vēsturē un latvieŗu tautas gaitās, jāpievienojas profesora Paula Jureviŗa secinājumam, ka "Latvieŗu tauta, tā liekas, īsti nekad nav tikusi visai dziļi kristiānizēta, un tās emocionālā saistība ar to reti kad ir bijusi visai cieŗa...". Tas redzams tagad latvieŗu sabiedrībā Latvijā, kur, neskatoties uz sveŗo mācību neatlaidīgo un lielo spiedienu, griba mācīties par latvieŗu dievestību un tās vērtībām pieaug un vērŗas plaŗumā. Latviski latvieŗi apzinās, ka, tikai uzturot savas garīgās vērtības, savu dievestību, mēs varam uzturēt latvisku latvieŗu tautu kā nacionālu vienību. Mūsu dievestība, izpauŗoties tikumos, veido latvisku kultūru, ar ko mums iziet Eiropas un pasaules tautu saimē.

II

DIEVS.

IEVADS.

Kopš senseņiem laikiem, kamēr vien cilvēks dzīvojis virs zemes, viņš ir apzinājies, ka ir kāds augstāks, varenāks spēks, kam viss iespējams, kas vada cilvēku dzīvi, visas dzīvās un nedzīvās dabas norises un kārtu to sakarības. Acīm neredzams un it kā ar citām maņām netveģams, tas tomēr ir katra cilvēka garīgajai satversmei apjaušams kā visuvarens spēks ar pārcilvēciskām spējām. Tas radījis debesi un zemi, cilvēkus un dzīvniekus, mežus un laukus, augus un stādus, jūras un ezerus, visu dzīvo un nedzīvo dabu. Visas norises ir viņa varā, viņš ir sākums un gals visām lietām un notikumiem.

Dzīvodami laikā, kad cenšamies visu izskaidrot ar prāta, fizikas un ķīmijas likumu palīdzību, aizvien nevaram atbildēt uz jautājumu, kāpēc dažādās norises dabā notiek tieši tā un ne citādi un kāpēc vispār tās notiek? Kur radās dažādās vielas, kas noteica to sastāvu? Zinātne ir gājusi uz priekšu milzu soļiem, mēs varam ielūkoties vielu vissīkākajās daļās un noteikt viņu īpašības. Bet atbilde uz jautājumu par lietu un īpašību sakarību, dažādām norisēm, par dzīvību un nāvi, kur sākums, kur gals, ir aiz nepārkāpjama sliekšņa, kam mēs pāri netiekam. Cilvēks ar visām savām moderno laiku zināšanām un ierīcēm nav spējīgs to izskaidrot un atbildēt, nonākdams atkal pie šī visuvarenā, pārcilvēciskā spēka, kam viss ir zināms un iespējams.

Latviešu dievestībā šis augstākais, neizdibinamais, visuvarenais spēks ir Dievs.

DIEVA VĀRDS.

Dieva vārda izcelsme atrodama āriešu pirmtautā, no kuņas cēlušās visas indoeiropiešu tautas, arī latvieši un viņu senči. Šī vārda sakne sanskrita valodā ir "*div*" (nomin. - *dyaus*, akuz. - *divam*), kas apzīmē debess gaismu, debess spožumu, spīdēt un tā atvasinājumi "*divā*" - debesis, "*devā*" - dievība, debešķīgs, dievišķīgs. Tas izskaidro apstākli, ka indoeiropiešu tautas pirmsākumā nosaukušas debesis un savu augstāko garīgo jēdzienu vienā vārdā. Latviešu valodā šis vārds ir "Dievs". Vēl šodien dažādās indoeiropiešu tautās to augstākais garīgais jēdziens apzīmē arī debesis, debess gaismu.

Šim apstāklim ir sevišķa nozīme Dieva vārda lietošanā. Būdams latviešu dievestības augstākā garīgā jēdziena īpašvārds, Dieva vārds nevar kļūt par sugas vārdu un apzīmēt daudzus "dievus". Diemžēl, svešu reliģiju ietekmē, tagad bieži iegājies lietot īpašvārdu "Dievs" kā sugas vārdu, radot sajukumu un nepareizu ieskatu par šo vārdu. Dievs ir viens un Dieva vienatne ir skaisti izteikta dainās:

Kur, Dieviņ, tu paliksi, kad mēs visi nomirsim?
Ne tev tēva, ne māmiņas, ne tev savas līgaviņas. 33679.

Kur, Dieviņ, tu paliksi, kad mēs visi nomirsim?
Nej tev sievas, nej bērniņi, nej tev mazu bāleliņu. 95,42.

Dieva vārds, būdams kopējs nosaukums debesīm un augstākajam garīgam jēdzienam, palīdz noskaidrot arī "dievadēlu" nosaukumu. Dievadēli, būdami cilvēkotas gaismas parādības, gadskārtas teiksmu tēli un debess spīdekļi, kuņu mājoklis ir debesis, nav ne pielūgti, ne celti dievišķos augstumos, ne viņi ir bērnu-vecāku attiecībā ar pašu Dievu. Dievadēli ir gan dainās skaisti apdziedāti un

gadskārtas svinībās daudzinauti, bet tiem nav nekādu dievības pazīmju. Šolaiku valodā "dievadēlus" varētu apzīmēt arī par "debesdēliem". (Sk. M. & M. Grīnu Latviešu gads, gadskārta un godi.)

Dieva vārda divējādā nozīme palīdz izskaidrot arī Latvijā vēl 40-os gados lietoto teicienu "saule nogāja Dievā", kas apzīmēja saules rietu vakarā. Dieva vārda divējādo nozīmi atrodam arī šai dainā:

Ziemassvētki, Lieladiena, tie Dievam lieli svētki:
Ziemassvētkos Dievs piedzima, Lieladiena šūpli kāra.
33295.

Šajā dainā redzam, ka Dievam - augstākajam garīgam jēdzienam ir lieli svētki, jo Ziemassvētkos - ziemas saulgriežos, pēc visgaņākās nakts un dziļākās tumsas, dienas kļūst gaņākās, dzimst jauna gaisma, debess spoņums, kam arī nosaukums - Dievs. Tas norāda, ka Dieva vārds šeit apzīmē gan augstāko garīgo jēdzienu, gan debesu gaismu, tā tad nāk no vissenākiem laikiem, kad šādu kopēju apzīmējumu lietoja indoeiropiešu pirmtautā. Līdz ar to kļūst skaidrs, ka šī ir viena no visvecākajām dainām mūsu dainu krājumā.

Visnepareizāk Dieva vārds ir izmantots citu reliģiju augstāko garīgo jēdzienu apzīmēšanai latviskos tulkojumos, radot nepatiesu un maldīgu priekšstatu par Dievu. Tāds gadījums ir Bībeles tulkojums latviešu valodā, kur jūdu ticības reliģisko tēlu "el", "elohim" un "Jahve" apzīmēšanai ir lietots vārds Dievs, lai gan Dievam nav ne mazākās līdzības ar Jahvi.

Viens iemesls, kāpēc Bībeles tulkojumos nelietoja ebrēju valodas īpašvārdus, bet izmantoja kristīgai ticībai

pievēršamajās tautās pazīstamos nosaukumus, varētu būt cenšanās veicināt kristīgās ticības izplatīšanos iekārotajās zemēs. 601. gadā pāvests Gregorijs I ieteica pakļautajās zemēs atzīt tur jau pazīstamos nosaukumus un svinības, bet ielikt tajās kristīgu saturu. Tāpēc varētu pieņemt, ka arī kristīgās ticības augstākā reliģiskā jēdziena apzīmēšanai izvēlējās vārdu, kas iekārotajās zemēs bija jau pazīstams. Ar laiku, nomācot katrā tautā pazīstamā reliģiskā jēdziena īsto dabu un raksturu, kristieši cerēja un arī panāca, ka latviešu Dievs, angļu God, vācu Gott, grieķu Teos u.c. aizvietoja "el", "elohim", bet Dievs, Kungs un angļu Lord līdzīgā veidā aizvietoja Jahve un grieķu Kurios.

Ebrēju valodā jūdu ticības augstākā reliģiskā jēdziena vārda vietā liekot kādas citas reliģiskas būtības īpašvārdu, ir radīts četrkārtīgs ļaunums: 1) šāda vārdu maiņa rada kļūdainu tulkojumu; 2) kļūdaini tulkojumi savukārt rada nepareizu priekšstatu par oriģinālu, jo liekot Dievu *Jahves*, *el* vai *elohim* vietā, lasītājs tiek maldināts; 3) šāda rīcība rada nepareizu priekšstatu par Dievu, nodarot viņam lielu pārestību; 4) Jahve, izbīdīts no savas vides, nesaņem viņam pienākošo uzmanību, ko tam piešķirusi senā ebrēju cilts.

Ievietojot Dievu Bībelē, Dievam ir uzspiestas Jahves bargās izdarības svešā zemē, cilvēkos, svešos apstākļos un notikumos, ar to aplami mainot Dieva labestīgo raksturu un īpašības. Tajā pašā laikā Jahve pazūd no viņam pienācīgās darbošanās vietas, radot neattaisnojamu nesaskaņu starp Bībeles oriģinālu un tās tulkojumiem. Labs piemērs ir Dieva piesaukšana. Bībelē Jahves vārdu nedrīkst izrunāt, tā vietā sakot "Adonai" - Kungs, turpretim Dievs ir daudzīnāms vienmēr un visur, rītā un vakarā, darbu sākot un beidzot.

Es Dieviņu pieminēju i rītā, vakarā:

Še ceļos, še guļos zem Dieviņa kājiņām. 33666.

Šeit arī jāpiemin, ka dainās Dievs ir bieži uzrunāts par Dieviņu. Tā ir latviešu un dainu valodas īpatnība, ka, izteicot sevišķu mīlumu un tuvību, uzruna veidojas pamazināmā formā. Tā, piemēram, tēvu bieži uzrunājam par tētiņu, māti par māmiņu. Līdzīgi - Dievs ir bieži uzrunāts par Dieviņu. Tas ir labi saprotams, jo Dievs latviešiem ir mīļš un tuvs, viņa labestība, gādība un laipnība pret cilvēkiem ir iezīmēta tautas apziņā ar skaidrām, nepārprotamām līnijām, kas krusto ikvienu dzīves norisi.

Dažādi izrunāts, Dieva vārds ir uzglabājies arī citās tautās: latīņu - Deus, leišu - Dievas, prūšu - Deivas, grieķu - Zevs (ģen. - Dies).

KAS IR DIEVS?

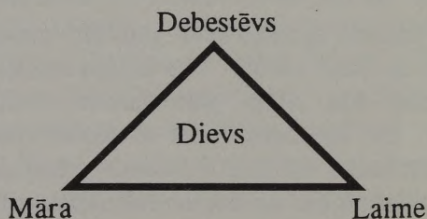
Katra tauta pasaulē apzinās savu augstāko garīgo varenību, nosaukdama to īpašā vārdā. Tas ir viss neizdibināmais un neizprotamais, kas stāv pāri laikam, telpai, visiem notikumiem un sajūtams tikai dvēseles pārdzīvojumā, veidodams šīs tautas reliģiskos pamatus. Izskaidrot to tālāk ar cilvēka prāta spējām un dotiem līdzekļiem nav iespējams.

Taču tas neattur cilvēku censties izskaidrot šo garīgo spēku sev saprotamā veidā. Šo izskaidrojumu ietekmē gan dažādie ārējie dzīves apstākļi, sadzīves norises, novietojums zemes virsū, gan arī klimatiskie apstākļi vai citu tautu ietekme, atspoguļojoties šī visuvarenā spēka spēju raksturojumā, īpašībās un attiecībās pret cilvēkiem. Tāpēc arī pasaules daudzās reliģijas katra satur savu atšķirīgo garīgo vērtību mērauklas.

Latviešu dievestībā Dievs ir neredzams un nedzirdams. Taču Dieva būtība nepaliek tikai abstrakta ideja vien, bet pieņem cilvēka prātam saprotamu veidu un īpašības. Atšķirībā no ✓

citām pasaules reliģijām, kas ir kāda pravieša vai pārdabiskas būtnes radīta, latviešu dievestība ir veidojusies un attīstījusies visā mūsu senču pulkā. Mērenie dabas apstākļi un dzīves veids ir lielā mērā ietekmējuši tās attīstību, veidojuši Dieva un cilvēka attiecības un nostiprinājuši latviešu dievestības garīgās vērtības. Raksturīgais šajās attiecībās ir tas, ka latviešu dievestībā nepietiek tikai ar aklu ticēšanu Dievam, bet tur parādās patiesa Dieva izpratne, apjaušana, aptveršana - Dieva atskārsme.

Laika gaitā latviešu dievestībai attīstoties, Dieva ideja izpaužas pie cilvēkiem trijos veidos: Dievs - Debestēvs - kuŗa ziņā ir visa garīgā pasaule; Māra - Dieva materiālā izpausme un īpašība, un Laime - Dieva lemšanas izpausme un īpašība. Zīmējumā tas izteicams šādi:

Latviešu dievestībā Dievs ir:

Debestēvs,
augstākais padoms, doma,
visa laidējs, radītājs, devējs,
sargs, glābējs, aizbildnis, atspaidis,
audzinātājs, padomnieks,
veselības avots,
tiesātājs, kauninātājs.

Cilvēkam šie jēdzieni palīdz aptvert Dieva būtību un labāk izjust viņu savā dvēselē.

DIEVS - Debestēvs.

Jau apskatot Dieva vārdu, redzējām, ka debess un augstākais garīgais jēdziens ir apvienoti vienā vārdā. Latviešu valodā tas ir Dievs. Bet apvienojot debess un tēva jēdzienus vienā vārdā rodas salikums - debestēvs. Sanskrita valodā tas ir "dyaush-pita", latīniski "JU-piter", grieķiski - "Zeus-piter". Latviešu valodā, kas arī nāk no indoeiropiešu pirmvalodas, tāpēc nav grūti aptvert Tēva un Debestēva jēdzienu, kuŗa vārds ir Dievs.

Padziedami, nu bāliņi, nu vienā vietinā;

Dievs to zina, Debestēvs, kur dzied citu rudentiņu. 269 (7).

Mans maizītes pelnītājs tālu ceļu aizceļojis;

To zin Dievs, Debestēvs, kad es viņu sagaidīšu. 27181.

DIEVS - doma, augstākais padoms.

Cilvēks, censdamies izteikt Dieva būtību ar pazīstamiem jēdzieniem un tuvoties tai ar sev pieejamiem līdzekļiem, ātri nonāk pie robežas, kur izbeidzas prāta saprašana un cilvēkam zināmās fiziskās un ķīmiskās likumības. Moderno laiku zinātne ir atklājusi daudzus dabas noslēpumus, bet aizvien nespēj izskaidrot, kur un kā rodas doma, padoms, kas pēkšņi ienāk prātā. Šolaiku zinātnieku atziņa, ka doma vai padoms ir sākums visiem notikumiem un dzīves procesiem, tikai apstiprina to, ko mūsu senči ir jau sen atzinuši savā dievestībā, ka atbilde šim jautājumam slēpjas aiz nepārvaramās sienas, aiz kuŗas ir Dievs. Tāpēc arī latviešu dievestības izpratnē jēdziens, ar kuŗu vislabāk var izteikt Dieva būtību, ir padoms vai doma. Dievs ir doma un Dieva padoms ir augstākais pasaulē. ✓

Augstāk dzied cīrulītis par visiem putniņiem;
Dievam gudrs padomiņš par šo visu pasaulīti. 33648.

Tas, ko redzam savā apkārtnē, vidē, visā dabā ir Dieva padoma izpausme, jo nav izskaidrojuma, kāpēc pasaulē izveidojas augi, dzīvnieki, cilvēki un viss, ko redzam, dzirdam, sajūtam ar savu prātu un saprašanu tieši tā un ne citādi. Mūsu senči saprata, ka ir kāds augstāks spēks, gudrāks padoms, kas vada dabas norises un liek cilvēkiem katrā laikā un vietā darboties noteiktā veidā. Latviešu senās dievestības kopēji to atzinuši un izteikuši dievadziesmās: tas ir Dieva padoms:

Dieviņš bija, Dievs palika, Dievam gudrs padomiņš:
Dievs kokiem lapas deva, Dievs vārpiņas tīrumā. 238,355.

Dievs ir mūžīgs, un mūžīgs ir Dieva padoms. Ļaudis, ilgu mūžu dzīvodami, vērodami dažādās norises dabā un savā dzīvē, sakrātās gudrības atstāj pēcnācējiem kā Dieva padomu.

Ņemiet, jauni, padomiņu no veciem ļautiņiem;
Vecajiem ļautiņiem Dieviņš deva padomiņu. 49328.

Veci bērzi sapuvuši, tāši vien atlikuši;
Veci vīri nomiruši, padomiņu pametuši,
Jauni vīri salasījīši, padomiņu gribēdami. 27293.

Gadu tūkstošu ilgajā dzīves gaitā krātas un sijātas, sentēvu gudrībās sakopotas latviešu raksturīgās īpatnības. Tur atklājas latviešu pašu senā dievestība, dzīvesziņa, latviešu raksturs, garīgās vērtības, kas ir pārlaicīgas un derīgas šodien tāpat kā tās bija derīgas pirms tūkstošiem gadu. Laika plūdumā tautas dzīvē daudz kas mainījies, bet latviešu dievestības pamatvērtības nenoveco, tās ir derīgas kā

pilsētniekiem, tā lauciniekiem. Latviešu dievestības garīgās vērtības ir kā pavediens, kas saista kopā latviešu paaudzes no mūsu pirmtautas līdz šim laikam, pierādīdamas to pārļaicīgumu un derīgumu. Tās atspoguļo Dieva padomu, un izpauzdamās tikumos, veido pamatu latviskajai kultūrai.

DIEVS - visa laidējs, radītājs.

Dievs, būdams visa sākums, ir arī visa radītājs vai kā dainās teikts - laidējs. Latviešu dievestība uzskata, ka visa dzīvā un nedzīvā daba, cilvēki un dzīvnieki, debesis un zeme un visa garīgā un materiālā pasaule, kādu mēs to pazīstam tās lielajā daudzveidībā, ir Dieva laista.

Ne sunīša es nespēru, ne uguns pagalītes:
I sunīts Dieva laists, i uguns pagalīte. 3034'

Šis uzskats nerunā pretim evolūcijas procesam, jo nekas ne no kā nerodas. Viss ir Dieva laists. Evolūcijas ceļā, kas taču arī ir Dieva laistas norises, attīstas un izveidojas mums pazīstamā pasaule un viss, kas uz tās atrodas. Tā ir latviešu dievestības raksturīga mācība, kas nenonāk pretrunās ar zinātni, bet to papildina.

Tas nozīmē, ka viss, ko mēs ar saviem pieciem prātiem apjēdzam, ir Dieva laists, tātad dievājs. Katram Dieva laistam radījumam ir savs uzdevums un sūtība. Cilvēkam, kam Dievs ir devis prātu un spējas ar šo prātu rīkoties, dievišķās saskaņas uzturēšana kļūst par dievājas dzīves dzīvošanu šajā pasaulē. Te ir redzama liela starpība starp latviešu dievestību un citām reliģijām, kur cilvēks tiek uzskatīts par visas radības noteicēju un valdnieku, kam pakļauts viss pārējais. Šāda cilvēku uzkundzēšanās pārējai Dieva laistajai radībai ir svešs jēdziens latviešu dievestībā un

nav pieņemama dievājam cilvēkam, kuŗa uztverē:
"Oši, kļavi, ozoliņi, tie bij mani bāleliņi" (55781) vai "Zīlīte
žubīte, tā mana māsiņa" (2528).

DIEVS - devējs, ņēmējs.

Latviešu dievestībā cilvēks apzinās, ka viss ir Dieva laists un
viss nāk no Dieva. Tajā pašā laikā viņš arī zina, ka bez paša
darba un pūlēm nekas nav sasniedzams un iegūstams.

Dievs man deva, Dievs man deva, Dievs rokā neiedeva,
Dievs rokā neiedeva, iekam pate nepelnīju. 6854.

Taču arī ar darba spēku vēl nepietiek, ja darītājam trūkst
padoma, kā darbu padarīt. Tāpēc vajadzīgais padoms ir
pirmā lieta uzdevuma veikšanai, ko cilvēks izlūdzas no
Dieva.

Dod, Dieviņ, man uzaugt ar gudroji padomiņu!
Prieka būtu māmiņai, jole prieka līgavai. 55562.

Lūgšana ir dievestības (relīģijas) neaizstājama sastāvdaļa.
Tikai tas ir dievišķs, pie kuŗa griežas ar lūgšanām. Latviešu
dievestībā Dievs, būdams augstākais padoms, doma, ir tas,
pie kuŗa cilvēks griežas ar savām lūgšanām ar raksturīgo:
"Dod, Dieviņ..." Lai gan cilvēks sev izlūdzas no Dieva
dažādas vēlmes, lielākais labums, ko tas var saņemt ir Dieva
padoms, kas stādāms augstāk par visu citu. Izlūgdamies
Dieva padomu, cilvēks apzinās, ka ar to viss būs
sasniedzams, bet bez Dieva padoma nekas nebūs iespējams.
Sevišķi tas uzsvērts gadījumos, kad cilvēks ieguvīis materiālas
vērtības.

Ja, Dieviņ, mantu dodī, dodī gudru padomiņu:
Manta vien maz der lieti, ja nav gudra padomiņa. 34215

Dieva padomu cilvēks saņem, sākot savas dienas gaitas.

Gana agri es cēlos, mīļš Dieviņš vēl jo agri.

Ko, Dieviņi, tu cēlies, kā tev agri vajadzēja?

- Ko, meitiņa, tu darītu, kad es agri neceltos?

Es tev durvju vērējiņis, es padoma devējiņis. 33668.

Dodams savu padomu, Dievs norāda kā rīkoties, bet sekošana Dieva padomam un turpmākā rīcība ir cilvēka paša ziņā. Vispirms mērķa uzstādīšana, vēlēšanās to sasniegt, pārlicība, ka tas iespējams, sagādāt visu vajadzīgo darba darīšanai un beigās paveikt iecerēto. Šī secība prasa no cilvēka aktīvu iesaistīšanos darbā ar visu savu prātu, saprašanu, čaklām rokām un kājām. Tāpēc latviešu dievestība māca, lai cilvēks vienmēr ir rosīgs darbinieks, nevis kūtrs novērotājs, ar šo īpašību krasi atšķirdamās no dažām citām reliģijām.

Dieviņš deva, Dieviņš deva, Dievs rokā neiedeva:

Vajag čaklu roku, kāju, vajag gudra padomiņa. 1292.

Tajā pašā laikā nav sagaidāms, ka viss būs pēkšņi iegūstams.

Lai iecerēto iegūtu ir vajadzīgs laiks, pacietība un neatlaidīgs darbs.

Dievs man deva, Dievs man deva, Dievs rokā neiedeva:

Dievs man deva pa soļam, pa soliņa galiņam. 1293.

Tātad, latviešu dievestībā cilvēks, būdams rosīgs dalībnieks savu ieceru piepildīšanas gaitā, apzinās, ka neviens cits kā viņš pats ir atbildīgs par sprautā mērķa sasniegšanu, kas ir iespējams, ja ir saņēmis Dieva padomu un to lietā liek.

Ko, bērniņi, darīsim, sērdienīši palikuši?
Kas nu cels mūs rītos, kas dos gudru padomiņu?
Celsimies paši agri, Dievs dos gudru padomiņu. 4721

Bet latviešu dievestība uzskata, ka Dieva padomu saņemt tikai tas, kas vienmēr pats cenšas attīstīt savas spējas līdz augstākajam iespējamam līmenim, un neatlaidīgi tiecas darīt labāko, ko šīs spējas atļauj. Latviešu dievestībā tāds ir labietis, kas, dzīvodams dievāju dzīvi un izlūgdamies Dieva padomu, ir nenogurstošs kalnā kāpējs.

Dod, Dieviņ, kalnā kāpt, ne no kalna lejiņā;
Dod, Dieviņ, otram dot, ne no otra mīļi lūgt. 1448.

Dievs, būdams devējs, ir arī ņēmējs. Piemēram, bērns piedzimstot, ir Dieva devums mātei un tēvam, bet nomirstot, ir Dieva ņēmums.

Liec, vīriņ, cepurīti bērza celma galiņā;
Dievs tev deva, Dievs atņēma cepurītes valkātāju. 1134.

Vispār, latviešu dievestība uzskata, ka visa dzīvā un nedzīvā radība ir Dieva devums, ko tas atkal paņem atpakaļ, kad šīs zemes gaitas ir nobeigtas.

Dievs man deva, Dievs atņēma manu maizes devējiņu;
Kur iedama, tecēdama, noslaucīju asariņas. 27845.

Ko līdz man rožu dārzs, kad nav rožu ravētājas?
Dievs man deva, Dievs paņēma manu rožu ravētāju. 27716

DIEVS - sargs, glābējs.

Visās reliģijās pasaulē pastāv uzskats, ka tās augstākā varenība un spēks ir lielākais sargs un glābējs, pie kā cilvēki

griežas ar lūgšanām briesmās, grūtībās vai nelaimes gadījumos. Arī latviešu dievestībā cilvēks nešaubīgi paļaujas uz Dievu kā visspēcīgāko sargu un glābēju jebkuŗā gadījumā. Dieva aizsardzībā cilvēks vienmēr jūtas drošs.

Dieviņam vēlējos, maz varītes turēdams,
Dieviņš manu laivu īra, vējš matiņus purināja. 30712

Apzinādamies Dieva tuvību vienmēr un visur, pastiprinās arī apziņa, ka cilvēks vienmēr ir Dieva gādībā un apsardzībā.

Nava man Dieviņš tālu, kā man tālu bāleliņi;
Te gulstosi, te ceļosi, zem Dieviņa kājiņām. 191,3648.

Cilvēkam nonākot draudīgos vai bīstamos apstākļos, šī apziņa pastiprinās. Neviens nevar uzbrukt vai kaitēt tam, ko sarga Dievs.

Tumsā gāju, vakarā, kas jel man biedram nāca?
Dieviņš man biedram nāca, mēnestiņis gaišumam. 33697.

Buŗ man' burvji, skauŗ man' skauŗi, nevar manis izpostīt:
Dieviņš taisa dzelŗu sētu apkārt manu māju vietu. 32468.

Rodas jautājums, kā tad Dievs sarga cilvēku no briesmām un glābj viņu nelaimē? Latvieŗu dievestībā atbilde nāk skaidra un nepārprotama - cilvēks saņem Dieva padomu, kā rīkoties nelaimes gadījumos, kā izvairīties no briesmām, kā pasargāt savu mājas vietu. Dieva padoms ir tā dzelŗu sēta ar ko viņš sarga ļaudis no ļaunuma un briesmām, ar Dieva padomu, kas rodas īstajā brīdī, ļaudis izglābjas no nelaimes.

Dieva sarga un glābiņa zīme ir krusts. Ar krusta meŗanu vai cirŗanu cilvēki izlūdzas Dieva aizsardzību un svētību. Latvieŗiem Dieva krusts ir divu vienāda gaŗuma staru

krustojums. Piemēram, ievodot līgavu tautu namā, vedējs vai līgavas brālis cērt durvīs krusta zīmi.

Ej, brālīti, tu pa priekšu, krustī tautu nama duris!
Krustīts mans augumiņš, nama duris nekrustītas. 18814.

DIEVS - aizbildnis, atspaidis.

Dieva atspaidis un iestāšanās par bāreņiem, sērdieņiem un dzīves grūtībās nonākušajiem ir raksturīga latviešu dievestībā. Dievs uzklausa viņu lūgumus un aizstāv pret nodarītajām pārestībām, dodams viņiem savu padomu šķēršļus pārvarēt vajadzīgā laikā un vietā.

Kas gulbīti baltu dara, kas bārīti ļaužu liek?
Ūdens gulbi baltu dara, Dievs bārīti ļaužu liek. 5006.

Labs labam krēslu cēla, kas pacēla nabagam?
Dievs pacēla nabagam, ir nabaga bērniņam. 31224.

Sajukusi man galviņa, samisusi valodiņ’;
Šķir, māmiņ, manus matus, Dievs šķirs manu valodiņ’.
16923.

Kad grūtības nomāc cilvēku un viņam trūkst spēka turpināt darbu, Dievs nāk ar savu padomu un palīdzību.

Ļauna diena priecājās, redzēj mani panīkušu;
Man Dieviņš atspaidīja ar sidraba atspaidiem. 9230.

DIEVS - audzinātājs, padomnieks.

Dieva padoms ir augstākais ideāls, pēc kā cilvēks cenšas. Dievs, dodams cilvēkam padomu, kļūst par audzināšanas vadlīniju licēju un audzinātāju, cilvēka rakstura veidotāju.

Dzīve pēc Dieva padoma veidojas tikumīga: cilvēka rakstura stingrība un darba veiksmē liecina par Dieva padomu audzināšanā.

Visi ļaudis brīnījās par to manu tikumiņu;
Ko jūs, ļaudis, brīnāties, Dieviņš mani audzināja. 5073.

Dainās redzams, ka sevišķu uzmanību Dievs pievērš bāreņu audzināšanai, ar savu padomu mācīdams dažādus darbus. Ikdienas dzīvē bārenim, pašam par sevi gādājot, ir vajadzīgs Dieva padoms, lai būtu spējīgs strādāt darbu un sevi uzturēt. Tautā pazīstamie izteicieni, ka "dzīve izmācīs", vai "darbs māca darītāju", ir Dieva padoms, kas rodas cilvēkam dzīves gaitās staigājot.

Māte māca savus bērnus, kas mācīja bārenīti?
Dieviņš māca bārenīti visādam darbiņam. 4742.

Dieva audzināšana parādās arī cilvēka rakstura veidošanā, viņa pašapziņas stiprināšanā, dodot spēju katram rast dzīvē savu vietu un uzdevumu.

Audzin' Dievis, to pādīti, ko šodien krustijām:
Tādu lielu, tādu gudru, kā vārdā ielikām. 1453.

Audzē, Dieviņ, to pādīti, ko šodien krustijām:
Tik diženu, tik varenu, kā vārdā ielikām. 23595.

Lai gan Dievs ir augstākais padomnieks un labākais audzinātājs, cilvēkam tomēr ir atļauts izteikt savu neapmierinātību par Dieva audzināšanu.

Kam, Dieviņi, audzināji citu dižu, citu mazu?
Dižs mazam nevēlēja strautā smelt ūdentiņu. 31211.

DIEVS - palīgs.

Aust gaismiņa, lec saulīte, tas pirmais gaišumiņš;
Labrītiņ! Dievs palīdz! Tā pirmā valodiņa. 3029.

Dievam devu labu rītu, Dievam labu vakariņu,
Dievpalīgu i gribēju, kur iedamis, tecēdamis. 3031.

Latviešos kopš senām dienām ir iesakņojusies paraža vēlēt citiem un lūgt sev dievpalīgu: "Dievspalīdz!" Parasti to ierindojam pieklājīgu vēlējumu vidū, tāpat kā labrītu, labdienu un labvakaru. Tomēr meklējot šīs paražas dziļāko būtību, varam saskaņot, ka dievpalīga vēlšana satur sevī vienu no svarīgākajām garīgām vērtībām. Dieva palīgu vēlēdam un pats sev prasīdam, latvietis kopj Dieva atziņu, ik brīdi savās dzīves un darba gaitās ejot. Latviešu dievestība māca, ka Dieva būtībā ir ietverta doma, augstākais padoms. Tāpēc dievpalīga vēlējums daudzina ne tikai cerību uz Dieva labvēlīgu līdzī darbošanos, bet vēl vairāk: apzinoties, ka tikai pareizā un īstā doma un gudrais padoms var palīdzēt sprauto mērķu sasniegšanā, mēs atskārstam Dievu un dievpalīgu kā garīgu pamatvērtību, panākumu atslēgu.

Nāc, Dieviņ, pats palīdzi, grūta darba padzīvāt;
Tev, Dieviņ, spēks, varīte, tev gudrais padomiņš. 6933.

Atzīdam Dieva varenību un gudro padomu, latvietis arī uzskata, ka darbs ir dzīve. Un tieši šai apstākļī rodas atziņa, ka dzīves dzīvošana ir garīgo vērtību uzturēšanas pastāvīgs darbs, kam pamatā ir Dieva padoms un Dieva palīgs. Tātad, pats darbs un dzīvošana ir garīgas vērtības, kas nāk no Dieva, un dievājam cilvēkam, saņemot viņa padomu, visi šķēršļi ir pārvarami.

Šķērsu stigas pa ceļiem, šķērsu zvaigznes debesīs;
Es būš' visas cauri jāt ar Dieviņa palīdzību. 13639.

Ikdienas dzīvē dažreiz rodas apstākļi, kad pietrūkstot padomam, liekas: Dievs nepalīdz. Taču arī tad latviešu dievestība māca kā jāzturas cilvēkam, lai tas varētu saņemt Dieva palīgu, proti, cilvēkam pašam ir jācenšas attīstīt savas spējas un tās izlietot lietderīgā darbā, tad būs arī sajūtama Dieva palīdzība.

Vai Dieviņ, vai Dieviņ, kā tu man nepalīdzi?
- Celies agri, gulsties vēlu, es tev gribu palīdzēt. 6689.

DIEVS - veselības avots.

Viss labais nāk no Dieva. Tāpēc arī labu veselību cilvēks gūst no Dieva. Vesels cilvēks ir priecīgs, grūtības ir vieglāk panesamas un darbs nenogurdina darītāju.

Kad no Dieva veselība, nepiekūstu strādādams,
Kā piekūstu gulēdams, jaunas dienas vārdzināts. 27327.

Tumsā sprēžu neredzēju, kāds izgāja, tādu laižu;
Kad no Dieva veselība, muguriņa iznēsās. 7064.

Kas kaitēja puisīšiem, kad no Dieva veselība!
Sasēduši kumelā, pārjāj lauku dziedādami. 70.

DIEVS - tiesātājs, kauninātājs.

Dieva taisnība un žēlastība saistās ar Dievu kā augstāko tiesnesi un sodītāju. Atšķirībā no citām reliģijām, latviešu dievestība šai ziņā ir īpatnēja. Tajā nav paredzētas lielas mokas vai briesmīgi sodi par nodarītiem nedarbiem. Tas

nenozīmē, ka ļauni darbi paliek nesodīti. Sods var nākt negaidot un pa lielākai daļai kā Dieva palīga iztrūkums.

Ne to dienu Dievs sodīja, kad otram ļaunu vēl;
Soda Dievs mūžiņā, soda mūža galiņā. 9120.

Ko, ļautiņi, dabūjāt ap manim runādami?
Ļaunu vārdu dabūjāt, ne Dieviņa palīdzību. 8538.

Mūsu dievestība māca, ka mūžs jādzīvo labi, lai nebūtu jābīstas dzīves Viņā saulē. Katra cilvēka mūžs sadalīts divos posmos: pirmais, īsais zemes virsū, otrs, garais - veļu valstībā. Tāpēc arī aizejot no šīs saules, cilvēks vēlas, lai palicēji pieminētu viņu ar labu, ne ļaunu.

Šai saulē dzīvodami, bīstamies viņas saules;
Šī saulīte viesim laba, viņa laba mūžiņam. 27759.

Latviešu dievestībā Dieva sods neparādās kā atriebības meklēšana vai tieša iznīcināšana. Bez Dieva palīga trūkuma vēl lielāks sods ir kauna pārdzīvojums par nodarīto nedarbu. Tas ir dvēseles pārdzīvojums cilvēkā pašā, kam ir lielāks tikumiskais spēks nekā biedēšana ar smagiem sodiem.

Pie Dieviņa gaust es gāju, ron' Dieviņu apgulušu;
Pacelies, mīļš Dieviņis, kaunē manus ienaidniekus. 9123.

Dievišķā kauna sajūta ir garīga vērtība, kas īpatnēja latviešu dievestībai, atšķirot to no citām mācībām un reliģijām. Izvairīties no Dieva soda un kauna var tikai cilvēks, kas turas pie patiesības. Tam dievpalīgs ir vienmēr pieejams. Dainās tas ir izteikts kā taisna ceļa iešana un taisnas valodas runāšana. Tās ir pamatvērtības, kas paceļ visaugstākā līmenī ne tikai latviešu dievestību, bet arī norāda uz garīgi stipra cilvēka stāju un palīdz saglabāt viņa pašcieņu un godu.

Ej, bāliņ, taisnu ceļu, runā taisnu valodiņu,
Tad ij Dievs palīdzēs taisnu ceļu nostaigāt. 34199.

Latviešu dievestībā nav pazīstams vārds "grēks", kas ir svešas reliģijas pienesums. Mums ir gan pazīstami ļauni darbi un ļauni cilvēki, kam Dievs nepalīdz, bet grēks, kas saistas ar kristīgo ticību, ir svešs jēdziens latviešu valodā. Ļaunus cilvēkus, kas dara nelabus darbus Dievs soda, nedodot viņiem savu padomu, dievpalīgu. Ļaunus darbus var izlabot tikai ar labiem darbiem.

KĀDS IR DIEVS?

Cilvēkam, cenšoties izteikt Dieva būtību sev saprotamā veidā, nepietiek apzināties tikai to, kas Dievs ir, bet arī kāds viņš ir, t.i., atskārst Dieva raksturu un īpašības. Protams, to pilnīgs izklāsts atkal saistās ar pazīstamiem jēdzieniem un pieejamiem līdzekļiem, ar kuņiem cilvēks cenšas nostādīt Dievu sev vislabāk saprotamā gaismā un uzstādīt viņu kā visaugstāko ideālu, visu laiku apzinoties, ka Dieva būtības noslēpumu atskārst visā pilnībā ierobežo cilvēka prāta, saprašanas un spēju līmenis. Bet Dieva īpašību apcerēšana palīdz izveidot vajadzīgās attiecības ikdienas dzīvē.

Laika gaitā Dieva īpašību apjaušana latviešu dievestībā ir izveidojusies un attīstījusies mūsu senčiem ikdienā dzīvojot ar Dievu savā vidū kā augstāko padomu un domu, piedēvējot viņam vislabākās īpašības, un liekot Dievam darboties cilvēkam vislabāk iedomājamajos apstākļos. Mūsu senču kopība ir attīstījusi šo saprašānu par Dieva īpašībām, kur katrs cilvēks savā dzīves gājumā ir tiešā saskarē ar Dievu. Latviešu dievestībā cilvēka un Dieva attiecības ir izveidojušās ļoti personiskas, bez starpniekiem, un šajā ziņā tā ļoti atšķiras no citām reliģijām, kur starp cilvēku un Dievu ir paredzēts kāds starpnieks. Tāpēc arī Dieva raksturs un īpašības latviešu dievestībā atspoguļo labāko, ko cilvēks savos dzīves apstākļos, var iedomāties un vēlēties.

Latviešu dievestībā Dievs ir:

labs, labvēlīgs, lēnīgs, mīļš,
redzīgs, zinīgs,
žēlīgs, taisnīgs,
bagāts, gausīgs,
varens, spēcīgs,
priecīgs, līksms, grezns.

DIEVS ir labs, labvēlīgs, lēnīgs, mīļš.

Latviešu Dievs ir labs, un viss labais nāk no Dieva. Tā ir latviešu dievestībai raksturīga īpašība, kas to atšķir no citām reliģijām. Dievs nav ļauns, bargs, dusmīgs vai nežēlīgs. Dieva labums izpaužas kā labestība cilvēkos, kas dzīvo pēc Dieva padoma. Tā ir garīga rakstura īpašība, ko redzam cilvēku stājā, satiksmē ar citiem ļaudīm, vārdos un darbos. Latviešu dievestība māca, ka labais veicina labā izdošanos, tāpēc, dzīvodams ar labestību sevī un izplatīdams to pie citiem, cilvēks vairo Dieva labumu visā dzīvē un sabiedrībā. Dievs nekad nevēl cilvēkam ļaunu. Ļaunums rodas tikai no Ļaunas dienas, Nelaimes, vai ļauniem ļaudīm.

Ļaudis man ļaunu vēl, Dievs man ļaunu nevēlēja;
Dievs man ļaunu nevēlēja, redz man' taisni dzīvojot. 9111.

Ļaudis man ļaunu vēl, Dievs man ļaunu nevēlēja;
Cik man ļaudis ļaunu vēl, tik man Dievs palīdzēja. 9112.

Latviešu dievestībā raksturīga ir Dieva lēnība un mīlestība. Tā māca visu darīt ar tādu apdomu, lai netraucētu un nesajauktu dievišķo saskaņu zemes virsū.

Lēni lēni Dieviņš brauca no kalniņa lejiņā;
Netraucēja ievas ziedu, ne arājus, ecētājus. 464,3899.

Dievs ir mīļš un Dieva mīlestību dievāji cilvēki novēl cits citam, labu dot gribēdami.

Ej, māsiņa, ar mīļu Dievu,
Mīļš Dieviņš priekšā, mīļš pakaļā;
Jo mīļš priekšā, ne pakaļā. 17425.

Dieva mīlestība nekad nebeidzas. Ja cilvēks pazaudējis visu,

Dieva atbalsts vēl paliek.

Mīlē mani mīļš Dieviņš, man nevaid mīlētāju;
Visi mani mīlētāji pa zemīti palīduši. 438,9.

DIEVS ir redzīgs, zinīgs.

Atskārstot Dievu vienmēr savā tuvumā, cilvēks sajūt, ka viņš pats un visa viņa darbība ir Dieva redzes aplokā. Tas nozīmē, ka neviens nevar izvairīties no Dieva skata vai darīt Dievam netīkamus darbus, iedomājoties, ka Dievs to neredz. Dievs ir visur un Dievs redz visu.

Šķit' saulīti netekot miglainā rītiņā;
Šķit' Dieviņu neredzot, kas otram žēl darija. 9130'.

Bajārs mani kājām spēra, šķiet Dieviņu neredzam.
Gan Dieviņš mani redz, gan redz manus spērējiņus. 31185.

Dievs arī zina visu. Dievs, būdams visa laidējs, visa sākums un gals, visu norišu kārtotājs, zina visas lietas, visu kas bija, ir un būs. Cilvēka zināšanas ir ierobežotas, jo tās aptver tikai īsā laika posmā ar prātu izskaidrojamās lietas un parādības.

Raudādama kājas āvu brāl' istabas dibinā;
Dieviņš zina, kur noiešu, kur noaušu vakarā! 16978.

Šodien diena, rīt' dienīņa, parītdienu Dievs zināja;
Parītdienu Dievs zināja, vai nēsāšu vainadziņu. 286,12.

DIEVS ir žēlīgs, taisnīgs.

Dievs ir žēlsirdīgs pret grūtībās nonākušajiem cilvēkiem. Sevišķi viņa aizgādībā ir sērdieņi un bāreņi, kas saņem Dieva padomu pārvarēt radušos šķēršļus un smagumu.

Gauži lūdzu māmuliņu, lai nebāra sērdienīti;
Dievs paklausa sērdienīša asarotu lūgumiņu. 4024.

Kā raženi neziedēja vēja lauzta ābelīte!
Kā Dieviņš godā cēla to nabaga sērdienīti! 5122.

Kas teic mani dzīvojami, Dievs žēlo piekusušu.
Ne man tēva teicējiņa, ne māmiņas žēlotājas. 4717,3.

Dievam pieder līdzināšana un taisnības radīšana cilvēku vidū.
Tas, ka visi nav vienlīdzīgi, latviešu dievestībā ir uzskatīts kā Dieva lēmums, ko cilvēks pieņem bez iebildumiem.

Es nesaku tā vārdiņa: tev ir daudz, man ir maz!
Gana Dieva rociņā, kas visiem līdzī dara. 33667.

Līdzin', Dieviņ, i līdzin', zemes virsū staigādams,
Cītam dod sāli, maizi, citam jauku valodiņu. 90,1814.

DIEVS ir bagāts, gausīgs.

Dievs ir bagāts, jo pasaules laidumā, Dievam pieder viss, kas tajā atrodams. Dieva bagātība ir ne tikai viss redzamais un taustāmais, bet arī visa garīgā pasaule, jūtas, spējas, dzīvība, nāve. Kā tas ir sadalīts starp dažādiem radījumiem, dabu un cilvēkiem, ir Dieva ziņā, ko cilvēks pieņem kā Dieva likumu.

Es nesaku tā vārdiņa: tev ir daudz, man ir maz;
Diezgan Dieva rociņā, lai tas deva, kam gribēj'. 191,117.

Dievs nav nenovīdīgs, ne skaudīgs. Dieva doto cilvēks
saņem, lai gan zināms, ka bez pūlēm tas nav sasniedzams.
Dievs doto neatprasa, bet gausina, t.i., aicina uz saprātīgu
apsaimniekošanu.

Dieviņam zaļa roka, man bij zaļa ķeselīte;
Ko Dieviņš man iedeva, to iebāžu ķeselē. 33651.

Lūdzu vienu, lūdzu otru: "Dod maizīti, es atdošu!"
Lūdzu Dievu, tas man deva, tas negrib atdodam. 28043.

Jāņa māte bēdājās, mazu sieru sasējusi.
Nebēdā, Jāņa māte, gan Dieviņš gausinās. 32771.

DIEVS ir varens, spēcīgs.

Dievs, būdams augstākais padoms, visa zinātājs, laidējs un
sargs, ir arī varenākais un spēcīgākais.

Augstu dzied cīrulītis par visiem putniņiem;
Augstāk Dieva varenība pār visiem ļautiņiem. 2598.

Dieva varenība izpaužas likumos, kas vada pasaules dzīvi un
notikumus.

Dieviņ, tavu likumiņu, gaiša diena, gaiša nakts:
Dienu gaiša saule spīd, nakti gaiša mēnesnīca. 33765.

Ļaudis manu augumiņu negodā ielikuši;
Cel, Dieviņ, tu gan vari, godā manu augumiņu. 8622.

DIEVS ir priecīgs, liksms, grezns.

Dievam patīk prieks, liksmība, greznums. Latviešu dievestība nepazīst askētismu, sevis aizliegšanu vai apzinātu nabadzību.

Labāk grezni padziedāju, nekā niekus daudz runāju;
Dievam tika greznas dziesmas, ļaudīm nieku valodiņas. 803.

Dieviņš prieka nevarēja, pa pagalmu staigādams;
Kūlā dzied kūlējiņi, maltuvē malējiņas. 28779.

Priekam un liksmībai līdztekus iet greznība. No Dieva nāk visa greznība, Dievam dod visgreznāko. Grezna, skaista māja, daiļa apkārtnē ir dievāja vide, kur cilvēks var vadīt savu ikdienas dzīvi, Dievu daudzina.

Pilna sēta vītoliņu sudrabiņa lapiņām;
Vai te bija Dievs dzīvājis, vai tie mani bāleliņi? 3709'.

Sniedze, sniedze tautu meita, bāliņš putu gabaliņš.
Vai jūs bija Dievs salicis, abi vienu daiļumiņu. 21353.

DIEVA UN CILVĒKU ATTIECĪBAS.

DIEVA TURĒŠANA.

Dieva atskārsme un viņa apjaustās īpašības latviešu dievestībā ir veicinājušas un attīstījušas īpatnējas Dieva un cilvēku attiecības. No vienas puses tur redzama cilvēka cienība un bijība pret lielo nezināmo un nesaprotamo varenību, augstāko padomu, bet tajā pašā laikā latvietis parāda veselīgu pašapziņu, gādību un savstarpēju sadarbību ar Dievu.

Jo tie ļaudis daudz runāja, jo es nieka nebēdāju;
Dzīvoj' Dievu pielūgdama, zemē kāju piesperdama. 8476.

Kur, Dieviņ, tu paliksi, kad mēs visi nomirsim?
Ne tev sievas, ne tev bērnu, kas tev vecam maizes dos?
33678.

Latviešu dievestībā raksturīgs arī tas, ka cilvēks, uzskatīdams visu pasauli par Dieva laistu, redz sevi pašu kā tās daļu. Viss šajā pasaulē ir dievājs, tajā ir dievišķa saskaņa, un cilvēka uzdevums ir šo saskaņu uzturēt. Dieva atskārsme, tas ir, Dieva apzināšana, saprašana, sajušana, nevis akla ticēšana, ir izveidojusi Dieva un cilvēku attiecības, kas izpaužas Dieva turēšanā - domāšanā uz Dievu, dzīvošanā ar Dievu, cenšanās sasniegt dievišķu pilnību savā dzīvē un darbā.

Nedomāji, bajāriņi, ka uz tevi mans prātiņis;
Uz Dieviņu mans prātiņis, ne uz tavu bagātību. 31234.

Dieva turēšana - šis nosaukums sastopams dainās un lietots tādā pašā nozīmē kā turēt labu prātu, turēt godu. Tāpēc arī latviešu dievestības nosaukums modernos laikos ir dievturība. Šis vārds aptver ne tikai svētrūpes (kulta) darbības un

norises, bet visu latviešu pašu seno dievestību, svešvārdā reliģiju. Raksturīgi arī tas, ka latviešu dievestībā cilvēka un Dieva attiecības ir izveidojušās tiešas, bez starpniekiem, izskaidrojot apstākli, ka tur neredzam mācītāju vai priesteru kārtas. Katrs cilvēks ir tiešā saskarē ar Dievu, jo viņš to atskārst, sajūt, apzinās kā daļu no sevis un savas vides.

Ar Dievu, ar Tēvu nu gribu dzīvot,
Gribu savu vainagu pa godam valkāt. 6533.

Ar šo veselīgo pašapziņu cilvēks atzīst Dievu par augstāko padomu un varenību, bet tomēr pats sevi nenoniecina. Tāpēc arī latviešu dievestībā nav pieņemta ceļos krišana.

Ikdienas dzīvē Dieva turēšana, svētrūpes vai kulta darbības, izpaužas četrās jomās:

1. lūgšanā;
2. daudzināšanā;
3. ziedošanā;
4. zintēšanā.

Šajās darbībās cilvēks sajūt sevī dvēseles pārdzīvojumu, kas viņu tuvina Dievam, tajā pašā laikā likdams apzināties cilvēka vietu un stāvokli Dieva laistajā pasaulē.

Lūgšana.

Lūgšana ir darbība ar ko cilvēks tuvojas Dievam. Lūgšana, pielūgšanas nozīmē ir dievestības pazīme. Tikai tas, ko pielūdz ir dievestīgs. Tā tas ir katrā reliģijā, arī latviešu dievestībā. Latvietis lūdz Dievu visās viņa izpausmes un darbības jomās. Tas ir, ne tikai Dievu - Debestēvu kā augstāko garīgo jēdzienu un padomu, bet arī Dieva materiālo īpašību un izpausmi Māru un Dieva lēmēja īpašību un izpausmi Laimi. Latvieši savā dievestībā nepielūdz un necel

dievišķos augstumos nevienu citu teiksmu tēlu, simbolu vai jēdzienu. Svešinieku vai citu reliģiju ietekmē radušies apgalvojumi it kā latvieši būtu dažādu ikdienišķu priekšmetu vai mānticīgu jēdzienu pielūdžēji ir parādījušies valodas nesaprašanas, latviešu dievestības nepazīšanas dēļ vai vienkārši, lai ar pazemināšanu izskaustu latviešu senās dievestības cēlo apjautumu tad, kad Eiropai vēlās pāri svešas reliģijas vilnis.

Dievu lūdzot, latvietis apzinās Dievu savā tuvumā, viņa varenību un spēju palīdzēt cilvēkam visās dzīves gaitās.

Dieviņ, līdzī, Debestēvs, man nabaga bāliņam;
Izbriest dubļus, pamest laipas, no Dieviņa labredzēt.

72,2592.

Latviešu dievestībā Dieva lūgšana izpaužas: 1. lūgšanā pēc Dieva padoma, 2. lūgšanā pēc Dieva palīga, 3. lūgšanā pēc Dieva aizsardzības, 4. lūgšanā pēc veselības, pēc labuma dzīvē, mājā, laukā. Parasti šādās lūgšanās redzam uzrunu: "Dod, Dieviņ..."

Latviešu dievestībā pastāv uzskats, ka Dieva padoms ir lielākais labums, ko cilvēks var iegūt. Ar Dieva padomu cilvēks iet pa Dieva norādīto ceļu, vada dievāju dzīvi. Kam ir Dieva padoms, tam iespējams saņemt Dieva palīdzību, aizsardzību, veiksmi dzīvē un darbā. Tāpēc, apzinādamies Dieva padoma spēku, cilvēks cenšas to lūgt no Dieva, lai sekmīgi vadītu dzīvi, lai zinātu, kā rīkoties vajadzīgā brīdī un vietā.

Dod, Dieviņ, man padomu, man nevaids devējiņa:
Mans padoma devējiņš guļ zem zaļu velēniņu. 4981.

Dod, Dieviņ, linus labus, liniem labas pakuliņas;
Dod, Dieviņ, vīru labu, vīram labu padomiņu. 28331.

Dievpalīga vēlēšana citiem un lūgšana sev ir pamata garīga vērtība, kas izraisās no Dieva atskārsmes. Apzinoties Dievu kā augstāko varenību un lielāko spēku, cilvēks vēlas viņu sev palīgā vienmēr un visur. Dievpalīgu ļaudis izlūdzas darbu sākot, dzīvi dzīvojot. Nav tādas norises, kur cilvēkam nebūtu vajadzīga Dieva palīdzība un atbalsts.

Rītiņā celdamās pirmāk Dievu pieminēju;
Dieviņš man palīdzēja šai visā dienīņā. 3032.

Palīdz, Dievs, man jaunam šai jaukā vietīņā:
Zirgiem zviegt, govīm maut, pašiem jauki gavilēt. 85,233.

Ganu meita Dievu lūdza, pa vārtiem izdzīdama:
Palīdz, Dievs, šo dienīņu, palīdz visu vasariņu. 28857.

Lūgdams sev Dieva aizsardzību, cilvēks grib iegūt Dieva padomu, lai ar to būtu iespējams radīt apstākļus, kas aizsarga no nelaimes un ļaunuma. "Palīdzi pats sev, tad Dievs tev palīdzēs", ir latviešu paruna. Tas norāda, ka Dieva aizsardzību saņem tas, kas, Dieva padomu lūgdams un to saņemdam, pats gādā par savu drošību un aizsardzību.

Tais, Dieviņ, dzelžu sētu apkārt manu dzīvošanu:
Burvis būra, skauģis skauda, nevēloņa nevēlēja. 9143.

Vij, Dieviņ, zelta viju visgaŗām jūŗas malu,
Lai nenāca salta salna šai zemē ziedu traukt. 31032.

Sargi, Dievs, manu bērnu no trijām nelaimēm:
No zagšanas, melošanas, no dzērāja tēva dēla. 41204.

Lūgdams no Dieva sev veselību, cilvēks apzinās, ka Dievs ir labas veselības avots, un ka tā vajadzīga, lai visi darbi labi veiktos.

Dod, Dieviņ, veselību rociņām, kājiņām,
Aptecēt dēlu māti, kā ar savu māmuliņu. 23145.

Dod, Dieviņ, veselību tīru rudzu arājam,
Tīru rudzu arājam, tīru rudzu sējējam. 27960.

Dievu lūgdams, latvietis apzinās, ka viņa palīdzība
nepieciešama, lai mājā būtu labklājība.

Lūgsim Dievu, brāleliņi, lai aug sirmi kumeliņi;
Ja Dieviņu nelūgsim, neaugs sirmi, ne pelēki. 246,116.

Pēc Dieva lūgšanas un saņemtās palīdzības vai devuma,
Dievam pienākas pateicība.

Paldies saku Dieviņam, tas darbiņš nodzīvots;
Dieviņ, līdzi rociņām citu darbu padzīvot. 6935.

Paldies saku Dieviņam, man rociņa labi gāja:
Pilnas kūtis govju, vēršu, pilns stallītis kumeliņu. 4815.

Paldies saku Dieviņam, nu man divas māmuliņas;
Viena mani agri cēla, otra daiļu darināja. 23638.

Daudzināšana.

Dieva daudzināšana ir Dieva godāšana, bieža pieminēšana
vārdos, darbos, greznās dziesmās. Dieva daudzināšana ir
raksturīga latviešu dievestībā, kur cilvēks ir ar Dievu
pastāvīgā saskarē. "Ar Dievu sāk, ar Dievu beidz", saka
latviešu paruna. Pieminēdams Dievu vienmēr un visur,
latvietis ar to cenšas sasniegt vislabākos panākumus.

Kad es gāju maltuvē, es Dieviņu pieminēju;
Man Dieviņš palīdzēja tai visā dieniņā. 8037.

Ļaudis ēda, ļaudis dzēra, Dievs aiz loga klausījās,
Dievs aiz loga klausījās, vai Dieviņu pieminēja,
Vai Dieviņu pieminēja par maizītes devumiņu. 1440'.

Labāk grezni padziedāju, nekā niekus daudz runāju;
Dievam tika greznas dziesmas, ļaudīm nieku valodiņas. 803

Dievam devu šo slavīti, man bagāti bāleliņi:
Maizītē bagātība, ne zeltā, sudrabā. 3424.

Bieža Dieva daudzinašana vienmēr atgādina cilvēkam
augstākās garīgās vērtības, ideālus, pēc kā censties,
dievpalīga lielo un labvēlīgo nozīmi dzīvē un darbā.
Latviešu dievestībā uzskata, ka to, ko daudzina, to arī
piedaudzina. Tātad, bieža Dieva daudzinašana ir cenšanās
sasniegt visu labo, gudro, spēcīgo. Tā palīdz cilvēkam
censties dzīvot un vadīt dievāju dzīvi. Par daudzinajumiem
sauc arī svētrūpes saietus jaunākos laikos.

Ziedošana.

Ziedošana ir dāvāšana, ar ko pastiprina lūgšanu, pateicību
vai goda došanu Dievam, izmantojot puķu ziedus, no kā arī
cēlies pats darbības apzīmējums. "Ziedošana" jeb "zieda
došana" ir dainās un latviešu dievestībā sastopamais
apzīmējums, ko nevajag sajaukt ar "upurēšanu". Dainas
rāda, ka Dievu godājot, lūdzot vai viņam pateicoties tiešām
šim nolūkam ir izmantoti puķu ziedi, jo Dievam pienākas
saņemt skaistāko, ko cilvēks var dot.

Es savam Dieviņam līdz sētai ceļu tais',
Skaistus ziedīņus pabeŗ', baltus klāj' paladziņ's. 28526.

Ziedošanu var izdarīt arī ar uguns kuršanu, sadedzinot
malku, sausus puķu ziedus.

Es nesīšu sausu malku, es sakuršu uguntiņu;
Dieviņam ziedu došu, Dievs dos man arājiņu. 9798.

Taču dainās visvairāk apdziedāti gadījumi, kad ziedam dod dzīparus, prievītes, naudu vai citu sīku lietu.

Dievaina, dievaina tautiņu sēta,
Kur kāju spēru, tur zieda vajag. 25560.

Veltē, māsiņ, sav' govju stalli;
Dieviņš tevi apveltēs ar raibām gosniņām. 25574.

Met, māsiņa, prievitiņu, tievu tievu, gažu gažu!
Prievitam liela slava par visām dāvanām. 25563.

Ziedošana ir tik ļoti iesakņojusies latviešu tautas paražās, ka arī tagad, modernos laikos, pasniedz ziedus tam, kam grib parādīt godu, cieņu, izrādīt labvēlību.

Izvērtējot dainas, kur apdziedāta ziedošana, kļūst skaidrs, ka latviešu dievestībā ziedošanas norise stipri atšķiras no citu mācību vai reliģiju "upurēšanas". Vispirms jau atšķirība vārdu nozīmē. "Upurēšana" ir svešvārds, ar svešu nozīmi, kas atšķiras no "ziedošanas". "Upurēšana" saistas ar asiņu izliešanu, bet latviešu dievestībā neprasa "asiņu ziedu". Tāds jēdziens latviešu dievestībā nav pazīstams. Dainās nav nekādu norādījumu, ka senie latvieši būtu nonāvējuši dzīvu radību "upurēšanas" nolūkam.

Latviešu svinībās un svētkos, kur daudzīnāti teiksmu tēli, svinību atnesēji, kautais dzīvnieks ir vienmēr lietderīgi izmantots par mielasta sastāvdaļu. Tāpēc, "Ūsiņam gaili kāvu, deviņiem nadziņiem..." gailis ir kauts svinību mielastam.

Ir neiedomājami, ka Dievs, kas ir visa labā ideāls, varētu prasīt pēc "asiņu zieda". Dieva labestība to neatļauj. Svešu chronistu ziņojumi, kas runā par "asiņu upuri", ko it kā būtu devuši senie latvieši, nevar būt latviešu dievestības izpausme, un dainās par to nav nekādu pierādījumu. Chronikās aprakstītie notikumi gan varētu attiekties uz izdarībām, kas saistas ar gatavošanos uz gadskārtas svinībām, jo gaļas ēdieni ir svinību mielasta sastāvdaļa.

Zintēšana.

Ceturtais Dieva turēšanas veids ir zintēšana. Savā norisē zintēšana izmanto līdzības vai analogijas likumu, kur līdzīgais veicina līdzīgā rašanos. Latviešu dievestība māca, ka laba norise veicina citas norises labu izdošanos. Darot labus darbus, var sagaidīt citus labumus. Tā cilvēks, domādams labas domas, darīdams labus darbus - zintēdams, cer saņemt Dieva padomu, svētību, palīdzību, vai kādu citu labumu.

Es apklāju sav' galdiņu ar balto paladziņu:
Apklāj, Dievs manu sētu ar sudraba mētelīti. 54679.

Dieva svētību var sagaidīt puīši, kas pušķo klēts jumtu, vai meitas maltuvē, atstādamas pilnas dzirnas.

Es jums saku, jauni puīši, pušķojiet klētes jumtu,
Tad Dieviņis jūs pušķos ar miežiem, ar rudziem. 32326.

Mal, māsiņa, cik maldama, tukšu dzirnu neatstāj,
Lai Dieviņis neatstāja tukšu rudzu apcirknīti. 22530.

Zintēšana ieņem ļoti ievērojamu vietu krustabu norisēs, kad pādes dīdīšanā kūmas ar līdzīgām darbībām vēlas iedīdīt bērnam labas īpašības un tikumus.

Es, pādīti dīdīdama, augstu rokas cilināju.
Lai Dieviņis cilināja augstajā vietīnā. 1536,1.

Ar sauli, pret sauli pādīti dīdu:
Lai mana pādīte kā saule staigā. 1533.

Es, pādīti dīdīdama, puķi bāzu azotī:
Lai mana pādīte kā puķe auga. 1542.

DIEVS UN DVĒSELE.

Dvēsele ir tikpat netverams jēdziens kā jautājums, kas ir Dievs. Latviešu dievestības uztverē dvēsele ir dievišķā daļa cilvēkā, Dieva devums, ko bērns saņem nākdams šai pasaulē. Dainu dzejā dvēsele atnāk kā spoža zvaigzne.

Spoža zvaigzne notecēja pie līgavas namdurvīm:
Tā nebija spoža zvaigzne, tā bērniņa dvēselīte. 1127 (8).

Dvēsele ir dievišķākais, tīrākais, labākais cilvēkā. Tā negrib aptraipīties ar netīrumiem, ļaunumu un nelabumu. Maza bērna dvēsele ir tīra, neaptraipīta. Arī pieaugušie cilvēki apzinās, ka dvēsele jāuztur tīra, balta. Dvēseles tīrība redzama cilvēkā, kas cenšas dzīvot dievāju dzīvi.

Puišam mutes es nedevu, vainadziņu valkādama;
Tīra mana dvēselīte kā tērauda gabaliņš. 10551.

Dievadziesmās maz lietots vārds "dzīvība", tai vietā dainas saka - dvēsele. Tas neizskaidro dvēseles būtību, bet, lietojot dvēseli un dzīvību vienādā nozīmē, cilvēkam palīdzēts to labāk saprast. Bez dvēseles nav dzīvības.

Uz ūdeņa iziedams, Dievam devu dvēselīti:
Ne pie koka pieķerties, ne saukt tēva, māmuliņas. 30888

Pirtītē ieiedama, zelta sviedu gredzentiņu:
Ņem, Dieviņ, zelta ziedu, neņem manu dvēselīti. 1096.

Dvēsele, būdama dievišķa, ir sākums mūsu cilvēciskajam ES. Bērns augdams pieņemas prātā un saprašanā, sasniedzot cilvēka raksturu, dabu, stāju. Dievs ir devis dvēselei iespēju atspoguļot ne tikai iedzimtās vecāku raksturīgās īpašības, bet uztvert sevī arī apkārtējo vidi. Mūsdienu zinātnieki izpētījuši, ka, mainoties dzīves videi, mainās arī cilvēka izturēšanās, kas rāda, ka ārējiem apstākļiem gan labiem, gan ļauniem ir liela ietekme uz cilvēka dvēseli. Taču dainas apliecina, ka dvēselei ir iespējams arī pretoties sliktiem iespaidiem, apstākļiem un palikt tīrai un neaptraipītai. Tādu cilvēku mēdzam uzskatīt par stingra rakstura, sava noteikta ceļa gājēju, kam mērķis ir skaidrs un kas to cenšas sasniegt ar Dieva palīgu.

Ko tie ļaudis man darīja, ko manam augumam?
Dzelzis kalta man miesiņa, tēraudiņa dvēselīte. 31388.

Es bij dzelza cilvēciņš, man tērauda dvēselīte,
Es iztriekšu velna māti pa mazām durvitiņām. 34120.

Sita mani, kava mani kā ozolu ceļmalā;
Bija man koka sirds, tēraudiņa dvēselīte. 34154.

Ar nelabumu aptraipītai, dvēseles atgriešanās pie Dieva ir
apgrūtināta.

Rijenioka dvēselīte pusi gaisa lidināja,
Kam tas pēra kūlējiņus bez saulītes vakarā. 31609.

Stārastin, velna bērns, nesit man ar ievas kūju;
Smirdēs tava dvēselīte, pie Dieviņa aiziedama. 31500.

Palīdzēdams uzturēt dievišķo saskaņu pasaulē, cilvēks neaptraipa savu dvēseli ar ļauniem darbiem, visa viņa dzīve paceļas augstākā, cēlākā līmenī un viņš pats kļūst dievājs. To māca latviešu dievestība, kuŗu kopdami, latvieši ir izveidojuši savu latvisko dzīvesziņu.

Atšķirībā no citām reliģijām pasaulē, latviešu dievestība uzskata, ka katram cilvēkam ir sava Dieva dota dvēsele, kas mūža galā atgriežas pie Dieva. Dvēsele ir mūžīga. Tās mūžība un nemirstība ir īpatnēja latviešu dievestībā.

Divējāda saule tek, tek kalnā, tek lejā:
Divējāds mans mūžiņš ar to vienu dvēselīti. 27271.

Dieva dota un atkal saņemta, dvēsele ir katras Dieva laistās radības mūžības simbols. Tas izslēdz iespēju dvēselei pārdzimt citā augumā, kā to redzam dažās svešās reliģijās. Latviešu dievestības uztverē dvēsele mūža galā aiziet atpakaļ pie Dieva, nevis pāriet citā augumā, un svešs tai ir arī auguma augšamcelšanās jēdziens.

Dvēsele ir ne tikai cilvēkam, bet katram Dieva laistam radījumam. Katram dzīvniekam, kokam, stādam un augam ir sava dvēsele.

Ēdat govīs zaļu zāli, neminat kājiņām;
Zaļa zāle gauži raud, kājiņām nominama. 28998.

To pašu varam teikt arī par lietām, ko cilvēki mēdz uzskatīt par nedzīvām, kā, piemēram, akmeni, zemi, ezerus, upes, kalnus un lejas. Tiem katram ir sava izteiksme, raksturs un īpašības, kas cilvēkā var radīt dvēseles pārdzīvojumu.

Ai tēvu zemīte, tavu jaukumiņu!
Smildziņa ziedēja sudraba ziedus. 3679.

Viņo tautu rudzu lauki kā ūdeņa ezeriņi.
Kaut Dievs dotu, citu gadu es tur būtu saiminiece! 28170.

Sudrabota upe tek gar brālīša nama durvju;
Tur es muti nomazgāju no pieguļas pārjādams. 3721.

Mūža galā dvēsele aiziet atpakaļ pie Dieva.

Vedat mani dziedādami, nevedat raudādami,
Lai iet mana dvēselīte pie Dieviņa dziedādama. 27614.

Nevajaga dvēselei trepju kāpt debesīs:
Mīļš Dieviņš trepes cēla, dvēselīšu gaidīdams. 27609.

Dieviņš veda dvēselīti pliku, kailu debesīs;
Te palika miežu lauki, te mantiņa, bagātība. 27595.

Jaunākos laikos bieži dzirdētais un daudz lietotais vārds "gars" nav tas pats kā dvēsele. "Gars" ir jaunvārds, kas saistas ar svešām mācībām un nav pazīstams latviešu dievestībā vai atrodams dainās.

Modernos laikos neredzamas lietas un jēdzienus parasti mēdzam apzīmēt ar vārdiem "gars, garīgs". Arī dvēsele ir neredzama, bet starpība rodas apstākļi, ka katrai dvēselei ir sevišķas vienveidības pazīmes un īpašumtiesības, bet "gars" nes sevī kopības iezīmes. Tāpēc latviešu dievestība uzskata, ka dvēsele ir katra radījuma dievišķā daļa, kas ar savām sevišķajām īpašībām un raksturu, tās nesēju padara par vienīgo šajā pasaulē.

DIEVA PIEDERUMI.

Kam tie kalni, kam tās lejas, kam lielie tīrumiņi?
Dieva kalni, Dieva lejas, Dieva lieli tīrumiņi. 33671".

Atskārstot Dievu kā visa laidēju un radītāju, dabīgi izraisās secinājums, ka viss, kas pasaulē atrodams, Dievam arī pieder. Tas attiecas ne tikai uz redzamām un taustāmām lietām, bet arī uz visu neredzamo, garīgo pasauli, jūtām, stāju, tikumiem, ilgām, domām un iecerēm. Tādējādi viss, kas Dieva laistajā pasaulē atrodams, pieņem dievāju īpašību, uzliedzot cilvēkam un viņa darbībai zināmu pienākumu un atbildību. Latviešu dievestībā uzsvērts, ka viss, kas atrodas pasaulē, ir Dievam piederīgs un visas norises Dievs ir veidojis dievišķā saskaņā. Dievs ir pār visu, kas nedod cilvēkam tiesības uzņemties par valdnieku un noteicēju pār pasauli un mainīt Dieva noteikto kārtību. Latviešu dievestība uzskata, ka cilvēks ir daļa no Dieva laistās pasaules, ne tās pārvaldnieks vai noteicējs. Cilvēka uzdevums ir palīdzēt uzturēt dievišķo saskaņu zemes virsū, jo Dievs viņam ir devis prātu un saprašānu šo darbu veikt.

Par Dieva piederumiem latviešu dievestībā nosauc tās lietas, kas dainās saistās tieši ar Dieva vārdu. Tur atrodam gan debesis, gaisu, ūdeni, gan zemi, kalnus un lejas.

Lai istaba, ko istaba, dižens nams tautiņām:
Viena puse skujām jumta, otra Dieva debesīm. 25804.

Jājat, mani bāleliņi, kā tā Dieva zeme rīb.
Sajājuši uzklieizat, lai skan tautu istabiņa. 23,1518.

Daudzas dainas piemin Dieva zirgus, suņus, ratus.

Satrūkās Dieva zirgi no pelēka akmentiņa,
Saraustīja zelta grožus, sasit vaŗa kamaniņas. 33693.

Nu dzen gani ganībās, pieguļnieki pieguļā;
Slēdz, Dieviņ, savus suņus sīkajās ķēdītēs. 28861.

Sevišķa nozīme ir valodai, kas ir Dieva dota.

Smejat, ļaudis, dziesmiņai, nesmejat valodai:
Dziesmiņ' mana izdomāta, valodiņa Dieva dota. 906.

Smejat, ļaudis, dziesmu manu, valodiņas nesmejat:
Dziesmu dziedu kādu gribu, valodiņa Dieva dota. 906".

DIEVA TEIKAS.

Dieva teikas ir vecākā tautas māksla. Tā radusies, cilvēka prātam atduŗoties pret nesaprotamiem un neizdibināmiem jēdzieniem. Tad palīgā ņemta iztēle, kas prātam nesasniedzamo ietērpusi teiksmainā stāstījumā. Dieva teikas, kas ir dzejā izteiktas līdzības un tēlojumi par Dievu un cilvēkiem un viņu savstarpējām attiecībām, ir radušās Dieva atskārsmei attīstoties un izveidojoties latviešu senču sabiedrībā. Atskārstot Dievu kā augstāko padomu, pasaules laidēju, visa sākumu, sargu un glābēju, cilvēks izteica Dievu ar sev saprotamiem līdzekļiem, bet uz augstāka, cēlāka, dievājāka līmeņa. Tāpēc Dieva teikās parādas dažādi cilvēkojumi jeb antropomorfizācija, kur apdzejotai lietai, darbībai vai jēgumam ir dotas cilvēcīgas īpašības.

Dieva teikās redzams, ka Dievs tāpat kā cilvēks darbojas lauku apstākļos, bet viņa sēta daudz greznāka. Tai ir sudraboti vārti, kumelī ar zelta segliem, dimanta iemauktiem.

Kas tā tāda diža sēta aiz kalniņa lejiņā?
Tai sētai treji vārti, visi treji sudraboti.
Par vienim Dievs iebrauca, par otrim mīla Māra,
Par trešim Saule brauca div' dzeltenī kumeliņi. 33807.

Sen dzirdēju, nu redzēju Dievam greznu kumeliņu:
Zīda sega, zelta segli, dimantiņa iemauktiņi;
Caur segliem diena ausa, iemauktos saule lēca. 33664 (5).

Latviešu dievestībā raksturīgā cilvēku un Dieva ciešā un goda pilna sadarbība arī saskatāma Dieva teikās. Diena iesākas ar Dieva sveicināšanu.

No rītiņa malt iedama, satiek Dievu celiņā.
Labrītiņ! Dievs palīdz! Tā pirmā valodiņa. 8184.

Malējiņa, malt iedama, satiek Dievu celiņā.
- Ej ar Dievu, malējiņa, nāc ar Dievu samalusi. 8086.

Satiekoties cilvēks aicina Dievu apskatīt viņa dzīvošanu. Druvā Dievs palīdz cilvēkiem audzēt labību. Nav tāda darba mājās, sētā un laukā, kur nebūtu redzama Dieva klātbūtne un viņa līdzdarbība. Dieva teikās tēloto Dieva darbošanos cilvēks ir veidojis pēc sava parauga, bet daudz greznākā līmenī.

Dieviņš gāja pa celiņu pašā Jāņu vakarā,
Balts spieķītis rociņā, balti svārki mugurā. 32913.

Nāc, Dieviņi, pats apraugi, kāda mana dzīvošana:
Silā mani bišu dārzi, purvā govju laidariņis. 25808".

Kur tu iesi, mīļš Dieviņi, ar sudraba sētuvīti?
- Ieš' atraitnes druviņā, tai neviena sējējiņa. 28028.

Dieviņš brida rudzu lauku ar pelēku mētelīti;
Kad izbrida, tad apsedza pelēkām vārpiņām. 32533.

Dieviņš sēja sudrabiņu celmainā līdumā;
Sēj, Dieviņi, man' tiesiņu vienas birzes platumā. 33661'.

Dieviņš kāpa kumelā, es kāpslīti paturēju;
Man Dieviņš zemi deva par to kāpšļu turējum'. 33656.

Lēni, lēni Dieviņš brauca no kalniņa lejiņā,
Dieviņam lēni zirgi, lēni kaltas kamaniņas. 33681.

Raksturīgi latviešu dievestībā ir tas, ka Dievs sagaida, lai cilvēks dara savu daļu, aicinot Dievu savā vidū, sētā, istabā, svinībās, godos. Dievs nekad neuzspiež cilvēkam savu klātbūtni vai draud ar nepatīkšanām, bet gan sagaida, lai cilvēks atveļ viņam savu sirdi un prātu un bez kāda ārēja spiediena aicina Dievu palīgā.

Dieviņš stāv aiz vārtiem apseglotu kumeliņu.
Tec, māsiņ, atveļ vārtus, laid Dieviņu sētiņā. 32912'.

Tumsā sēžu vakarā, dzirdu Dievu atbraucot,
Laužu skalū, dedzu guni, laižu Dievu istabā. 370,101.

Istabā Dievu saņem ar pienācīgu godu un pirms sāk svinību
mielastu izlūdzas viņa svētību.

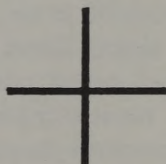
Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs ienāca istabā;
Dievs ienāca istabā, sēdās galda galiņā. 97,231.

Met, Dieviņ, zelta krustu pār šo visu istabiņu;
Kas nav ēdis, lai paēda, kas nav dzēris, lai padzēra. 19350'.

DIEVA UN DEBESS KRUSTS UN ZĪMES.

Tēlotājs raksts ir tautā lietotas rotājošas zīmes, kas simboliski attēlo dažādus garīgus vai taustāmus priekšstatus. Ar šīm raksta zīmēm cilvēki godina un cildina jēdzienus, ko šīs zīmes simbolizē un apmierina savu prasību pēc tuvības ar labo, cēlo, dievestīgo.

Latviešu tēlotājā rakstā ir atrodamas zīmes, kas simbolizē Dievu un debesis. Dieva zīme ir krusts ar vienāda gaŗuma staru krustojumu.

Dieva krusts

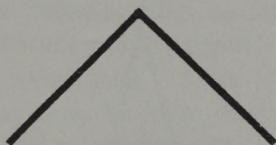
Krustam ir sarga, glābiņa, svētības nesēja nozīme. Latviešu dievestībā tā nāk no Dieva. Tāpēc krusta zīmes attēlojums likts uz lietām, rīkiem, apģērbu. Tāpat krustu met, to atdarinot ar roku kustībām, tādā veidā vēlējot Dieva svētību cilvēkiem, kādam pasākumam vai darba cēlienu sākot.

Krustī, Dievs, tautu zemi, tautu zeme nekrustīta;
Krustī manu augumiņu svētas Māras baznīcā. 45105'

Līgava, ieejot tautu namā, iet caur dieveŗu un brāļu rindu,
kas stāv ar paceltiem un krustotiem zobeniem.

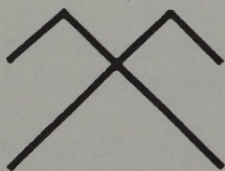
Tautas dēli krustu meta ar tērauda zobentiņu;
Gauŗi raud mūs' māsiņa, caur tēraudu staigādama. 18820.

Tāpat kā mūsu pirmtautā Dievs bija kopīgs apzīmējums augstākajam garīgajam jēdzienam un debesīm, tā arī latviešu tēlotajā rakstā Dievam un debesīm ir kopējas zīmes. Visvienkāršākā veidā tā ir 90° lenķis, kas izskatā līdzīgs jumtam.

Dieva un
debess zīme

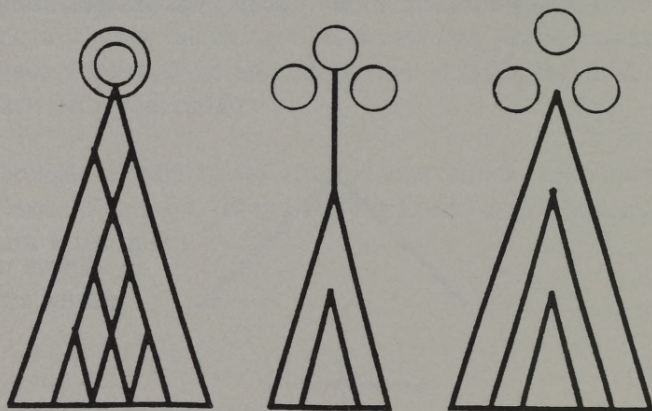
Dieva un debess zīme ir arī spārēm līdzīgs veidojums.

Dieva un
debess zīme

Dievadēli namu dara, zelta spāres spārodami;
Saules meita cauri gāja kā lapiņa drebēdama. 33754."

Dieva un debess zīmes ir arī smailāki izteikti veidojumi un atvasinājumi no pamata 90° lenča.

Dieva un debess zīmes

MĀRA.

KAS IR MĀRA?

Kopš senseņiem laikiem āriešu pirmtauta uzskatījusi, ka augstākā dievišķā varenība ir divatīga. Tā apvieno sevī visu garīgo un materiālo, vīrišķīgo un sievišķīgo, tēvu un māti, debesis un zemi. Šī duālisma atziņa par pasaules uzbūvi atrodama daudzās senajās reliģijās, arī latviešu senajā dievestībā. Latviešu dievestības pamatā ir Dievs, kuŗa būtībā ietilpst Dieva sievišķīgā puse - Māte jeb Dievmāte vārdā Māra. Dainu ziņas rāda, ka Māra, būdama daļa no Dieva visvarenības, ir Dieva materiālā izpausme un īpašība un arī visas vieliskās pasaules gādniece.

Kālabad šo rītiņu tik sarkana Saule lēca?
Vai tā bija rājusies ar Dieviņa māmuli? 33793.

Šīs dziesmas līdzniecē Dieviņa māmuli ir nosaukta par Māriņas māmuli.

Šorīt lēca sīva Saule par visiem rītiņiem.
Vai tā bija bārusies ar Māriņas māmuli? 33793'

Dainas arī liecina, ka Dievmātes vārds ir Māra.

Apāvosi baltas kājas māmuliņas klētiņā;
To zin Dieva miļa Māte, kur noaušu vakarā. 16978 (9).

Aun, māsiņa, baltas kājas sava tēva istabā:
To zin Dieva svēta Māra, kur noausi rītvakar. 16978"

Garīgais un materiālais, tēvs un māte, vīrišķīgais un sievišķīgais ir pretstati, bet tai pašā laikā līdzsvarojums, kas pastāvējis no laika gala.

Dievs - Tēvs, Debestēvs, Dievs - Māte, Dievmāte Māra parādās kā latviešu senās dievestības pamats un duālisma atziņas paraugs. Māte Māra, būdama Dieva materiālā izpausme un īpašība, pārstāv visu vielisko Dieva laisto radību, viņa to veido, uztur un glabā. Māras ziņā ir visas lietas un norises, ko redzam un sajūtam savā apkārtņē un dabā. Māra ir reizē devēja un ņēmēja, kas ar savu darbību uztur spēkā vielas nezušanas likumību un dievišķo saskaņu visā Dieva radītā daudzveidīgajā pasaulē kā šajā, tā Viņā saulē.

Darbodamās šajā daudzveidīgajā pasaulē, Māte Māra pieņem attiecīgās vides pavārdu. Mainās gan vides ietekmētais pavārds, bet paliek Māte. Pazīstamākie Mātes Māras apzīmējumi ir: Zemes māte, Veļu māte, Meža māte, Jūras māte, Ūdens māte, Vēja māte, Lauku māte, un daudzi citi. Latviešu dievestībā ir pazīstami apmēram 70 šādi apzīmējumi, kas visi attiecīgā vidē ir Mātes Māras pavārdi, norādīdami uz Māru kā vienīgo Dieva materiālo izpausmi un sievišķīgo īpašību.

Šis apstākļis ir labāk uztverams, kad iedomājamies katrs savas mātes doto vārdu. Tēvs viņu sauc par sievu vai kādā mīlināmā vārdā, bērni viņu sauc par māti, mamiņu, māmuliņi, kaimiņi - par kaimiņieni, darbā viņa var saukties citos ar darbu saistītos apzīmējumos. Tā redzam, ka mātei bez krustabās dotā vārda var būt dažādi pavārdi, kas saistās ar vidi un apstākļiem, kur viņa darbojas. Tas pats notiek ar Māti Māru, jo pasaules daudzveidībā darbojoties, mainās arī viņas Mātes pavārds.

Mīļa Māra, Piena māte, dod man savu labumiņu,
Lai pieniņš govīm tek kā no Māras avotiņa. 29181.

Ai Māriņa, ai Māriņa, dod man kapa atslēdziņu,
Lai es varu kapu slēgt, glabāt savu māmuliņu. 514

Šīs dainas līdziniecē Māra ir nosaukta par Zemes māti.

Vai, lūdzama Zemes māte, dod man kapa atslēdziņu,
Lai es varu kapu slēgt priekš tās vecas māmuliņas. 27519.

Tāpēc maldīgs ir dažādos rakstos paustais uzskats, ka
dažādās mātes būtu atsevišķas, patstāvīgas dievības.

Dainās redzam, ka Māras vārds izteikts arī mīlināmā veidā
par Māriņu, Māršu, Māršaviņu, Madaliņu, Bārbaliņu.

Tu, Māriņa, viegla sieva, dod man savu vieglumiņu;
Tu, Dieviņ, bagāts vīrs, dod man savu bagātību! 33696 .

Svēta Māra Madaliņa, ak tu govju Māršaviņa,
Nāc ar mani parunāt;
Kādēļ manas raibas govīs paļāties paļājās. 54307'.

Viens no Māras apzīmējumiem ir Mira Māra. Mira ir sens
vārds, kas nozīmē pasauli.

Mira Māra govīs skaita vītolā sēdēdama.
Tā Māriņa mana govīs, kas no simta atlikās. 417,104.

Svētījiet, jaunas meitas, ceturtdienas vakariņu:
Mira Māra piedzimusi ceturtdienas vakarā. 417,410.

Kapu Māte, Mira Māte, dod man savu atslēdziņu!
Es atslēgšu kapu vārtus, ar māmiņu parunāšu. 548,16537.

Šeit jāpiemin arī, ka ļoti maldās tie, kas grib pārvērst Māru
par kristīgās ticības svēto Mariju. Māra, kas kopā ar Dievu

ir latviešu senās dievestības pamatā kopš mūsu pirmtautas laikiem, nav un nevar būt svētā Marija. To pierāda Māras, kā Dieva materiālās izpausmes darbība un viņas īpašības latviešu senajā dievestībā, kas ir bagāti saglabāta dainās. Marija parādās kristīgā ticībā kā Jēzus māte, kas darbojas citā, jaunākā laikmetā un kuŗas darbība un īpašības tik ļoti atšķiras no Māras, ka to abu apvienošana vai vienai otras aizstāšana nav iedomājama vai iespējama.

KĀDA IR MĀRA?

Māra, būdama Dieva materiālā izpausme, parāda savas īpašības ikdienas sadzīvē ar cilvēkiem. Senais latvietis Māru savā dievestībā atskārst kā augstāko gādnieci, labvēli un palīdzi un paļaujas uz viņu savā ikdienas dzīvē un darbā. Māra, kas apjausta ciešā saskarē vai kopībā ar Dievu, senajiem latviešiem, it sevišķi sievietēm ir sasniedzama un saprotama Dieva padoma nesēja gan ikdienas darbos, gan mūža priekos un bēdās.

Es iecēlu liepu galdu miežu, rudzu klētiņā;
Tur sēdēja mīļa Māra ar Dieviņu runādama. 9183.

Pirtiņā ieiedama, cieti vēru pirtes durvis;
Zina Dievis, mīļa Māra, vai iziešu, neiziešu. 1095.

Dievs gāja pa priekšu kūmāmi namā,
Māriņa rotāja no pakalenes. 1390.

Trim kārtām jostu jožu, govju kūti daiedama.
Audzē, Dievs, mīļa Māre, trim kārtām laidarā. 32453.

Cilvēku uztverē Māra veidojusies līdzīga gādīgai ģimenes mātei, bet būdama dievišķā Māte jebkurā vietā un apstākļos, viņa parādās daudz spožākā gaismā, augstākā līmenī, cēlākā

veidā, jo Māra ir Dieva Māra.

Māra ir svēta, balta, mīla, zelta. Šie apzīmējumi labi saderas ar Māras īpašībām latviešu dievestībā, cilvēkiem Māru uzrunājot, lūdzot vai daudzinot.

Svēta Māra aitas cirpa mana klāva dibenā.
Es padevu dievpalīgu, man apsedza vilnānīti. F 320,105.

Mīla Māra man apjoza trīs kārtiņas vara jostas;
Ai Māriņa, mīla balta, kā es tādu panesīšu!
- Nes, meitiņa, kā varēji, kā nes tava māmuli. 1108.

Ai, zelta Mārīte, nedusmojies, par jaunu iesāku kūmās ieti.
Dievs, dod pādītei jo jaunai ieti! 1561.

MĀRAS DARBĪBAS LAUKS.

Māras darbības lauks ir visa Dieva laistā, mūsu prātiem aptveramā pasaule. Tajā darbodamās, Māra ir dievišķā Māte, kuņas ziņā un gādībā ir visas mūsu dzīves materiālās norises. Sākot ar dzimšanu un beidzot ar miršanu, Māras un cilvēku attiecības izveidojušās tuvas un mīlas, katrai videi un norisei raksturīgā veidā. Dzimšana un miršana, bērnu un jauniešu audzināšana, tikumu ievērošana, mūža galā auguma un veļa saņemšana, gādība par cilvēkiem, dzīvniekiem, augiem, stādiem un visu Dieva laisto radību dzīvā un nedzīvā dabā un dievišķās saskaņas uzturēšanu kā šajā, tā viņā saulē - tas viss ir Māras ziņā. Apzinoties Māru kā dievišķo Māti, kas rūpējas par cilvēku labklājību zemes virsū dažādos dzīves posmos un apstākļos, cilvēki Māru, tāpat kā Dievu, lūdz, daudzina, tai ziedo, zintē.

MĀRA MŪŽĀ.

Māra - auguma devēja.

Dievs ir visa devējs un ņēmējs. Latviešu dievestības uztverē katram Dieva laistam radījumam ir dvēsele, augums un velis. Dvēsele nāk no Dieva un, augumam izbeidzot šīs zemes gaitas, aiziet atpakaļ pie Dieva. Augums ir Dieva materiālās izpausmes Māras dots un gādāts. Velis - auguma neredzamais dvīnis, pēc auguma miršanas nonāk Māras - Veļu mātes gādībā Veļu valstī, Viņā saulē.

Modernā zinātne ir gan izpētījusi dažādās fiziskās norises, kas saistās ar cilvēka auguma nākšanu pasaulē, bet aizvien vēl palicis neatbildēts jautājums: Kas ir dzīvība? Latviešu dievestība atbild, ka tā ir dvēsele, kas nāk no Dieva. Dvēsele ir dievišķā daļa cilvēkā, kas zemes virsū dzīvo Māras dotā un uzturēta augumā. Dieva dotā dvēsele kā "spoža zvaigzne notecēja pie līgavas namdurvīm" (1127). Tā savienojas ar Māras doto augumu "mīļas Māras šūpulī, māmuliņas klēpītī" (1156').

Man apdeva mīļa Māra līdz zemīti brūnus svārkus,
Lai ļautiņi neredzēja, ko man deva mīļš Dieviņš. 1060'.

Velciet mana līgaviņa, līdz zemīti brūnus svārkus,
Lai ļautiņi neredzēja, ko man deva mīļa Māra. 1060''.

Es apvilku zīda svārkus līdz kājiņu galiņam,
Lai ļautiņi neredzēja Māras mīļu dāvaniņu. 1060.

Māras darbība kā auguma devējai, uzturētājai, glabātājai attiecas ne tikai uz cilvēkiem, bet arī uz dzīvniekiem un uz visu dzīvo un nedzīvo Dieva laisto dabu.

Ievilkdama es dziedāju, ievilkdama gaviļēju:
Ievilkdama mīļa Māra manu mūžu kārsināja. 333.

Māriņ, govju glabātāja, palīdz govis audzināt,
Vecas laist naudiņā, jaunas sieti saitiņā. 29162'

Mīļa Māra rudzus brida, samta svārkus pacēlusi;
Kuŗu rudzi tā nolauza, tas uzauga zarodams. 32544 V.

Plūcat, meitas, linu laukus, atstājat pabirām;
Mīļa Māra dvieļus auda no liniņa pabirām. 28478.

Pirts taka.

Māras īpaša gādība par sievietēm un viņu labklājību izpaužas aicinājumā sievietēm kopt "pirts taku". Parastā nozīmē pirts taka ir kājceliņš, kas ved no nama uz pirti, bet latviešu dievestībā pirts taka kļūst ievērojama kā sevišķa Māras darbības izpausmes vieta. Māra pati rūpējas par pirts takas tīrību, bet cilvēku pienākums ir palīdzēt šajā darbā.

Es atradu mīļu Māru pirtes taku ravējam;
Es atstāju visu darbu, teku, līdzu noravēt. 1077.

Es atradu svētu Māru pirtes taku ravējam;
Nosasedzu villainīti, palīdzēju noravēt. 1077".

Kad Māra aicina, lai jaunās sievas un mātes kopj savu pirts taku, tura to tīru, veltī, pušķo, tad pārnestā nozīmē tas saprotams kā Māras aicinājums sievietēm gādāt par sava auguma tīrību, veselību. Tīra pirts taka, t. i., vesels augums un pastāvīga rūpe par tā labklājību var nodrošināt veselīgu bērnu piedzimšanu, kas savukārt nostiprina dzimtas un cilts turpinājumu nākotnē.

Veltī, māsiņa, savu pirtes taku:
Svēta Māra tev' veltīs ar dēliem, ar meitām. 25590.

Jauni vīri, jaunas sievas, metiet kokus no celiņa,
Lai Māriņa nepinās pie sievām traukdamās. 1073 (5).

Sievas, kas savu pirts taku nekopj, Māras palīdzību un
svētību nevar sagaidīt - Māra dusmojas. Pārnestā nozīmē tas
norāda, ka sievām, kas savu veselību neuztur un augumu
nekopj, var piedzimt bērni ar veselības traucējumiem vai
auguma trūkumiem.

Mīļa Māra dusmas tur uz jaunām sieviņām,
Kam neslauka pirtes taku, netur šķīstu ūdentiņu. 1079.

Mīļa Māra apskaitās uz jaunām meitiņām:
Atrod pirti neslaucītu, pirtes taku neravētu. 1078.

Pirts takas kopšanas jēdzienā parādās sevišķi liela garīga
vērtība, kas cilvēkam ņemama vērā, lai uzturētu veselīgu ne
tikai savu augumu, bet arī dzimtas nākotni. Modernos
laikos, aizraujoties ar veselībai kaitīgām vielām, to izraisītās
ļauņas sekas ir visiem zināmas. Arī šodien cilvēks savas
veselības uzturēšanai - "pirts takas kopšanai"- var ņemt
garīgu spēku no Māras parauga un aicinājuma.

Māra pie bērna dzimšanas.

Māras palīdzību sagaida vienmēr, bet mūža svarīgos
notikumos, kā pie jaunas dzīvības nākšanas pasaulē, viņas
palīdzība ir sevišķi vajadzīga. Senos laikos bērni parasti
piedzima pirtī, kas celta atstatus no citām sētas ēkām, ir tīra,
ar karstiem ūdens tvaikiem izsutināta celtne, kur netraucēti
var notikt dzemdības. Māras klātbūtne dzemdībās, kad

Māras dotais augums ienāk pasaulē, ir iemesls pirti nosaukt par Māras pirti. Tur atrodam Māras palagu, ko Māra "sieviņām vien paklāja grūtajās dieniņās" (1107"), tur ir arī divi pelēki akmeņi, kur "sieviņām uzmeties grūtajās dieniņās"(1083').

Man pazuda līgaviņa pirmajā miedzīņā.
Es vaicāju mīļu Māru: vai tavā pirtiņā? 1114.

Tuvojoties laikam, kad bērns nāks pasaulē, Māru lūdz palīgā, to darot ar sevišķu mīlestību un laipnību.

Kas Māriņu mīli lūdza, tam Māriņa basa tek;
Kas Māriņu dzedri lūdza, aun kājiņas domādama. 1098.

Māra, mīli lūgta, steidzas pie grūtnieces basām kājām, jo nav laika tās apaut.

Nāc, Māriņ, kad es lūdzu, nāc basām kājiņām;
Aus' tu kājas būs' tu ilgi, grūt' manai līgavai. 1099 (6).

Māras palīdzība grūtniecei ir tik svarīga, ka viņu lūdz nākt pirms ierodas jaunās sievas māte.

Sūtīj' ziņu Māriņai, sūt' savai māmiņai;
Nāc, Māriņ, tu papriekšu, nekā mana māmuliņa. 1069.

Kur Māriņa basa tek pa ābeļu līdumiņu?
Pie jaunām sieviņām grūtajās dieniņās. 1102.

Kur tu teci, mīļa Māra, zīda svārkus pacēlusi?
- Tur tecēju, kur vajdzēja, kam celiņu aizprasīji. 1104.

Māras pirti iedama, grūtniece lūdz Dievu, Māru, Laimi, jo viņu ziņā ir šī svarīgā notikuma iznākums.

Pirtiņā ieiedama, cieti vēru pirtes durvis;
Zina Dievis, mīļa Māra, vai iziešu, neiziešu. 1095.

Ziedošana ir ar ziedu pastiprināta lūgšana. Grūtniece, pirtī
iedama un apzinādamās Māras - auguma devējas un ņēmējas
varu - Mārai dod ziedu, nolikdama to uz akmens, kas
atrodas pie pirts vai pirts takas malā.

Pirtiņā ieiedama, metu zelta gabaliņu:
Ņem, Māriņa, zelta naudu, neņem bērna augumiņu. 1096'.

Māras pirtī ir novietoti sevišķi akmeņi. Māras paklātais
palags jāsaprot kā viņas palīdzība. Māra ir pirmā bērnu
saņēmeja.

Mīļas Māras pirtiņā, div' pelēki akmentiņi:
Sieviņām uzņemties grūtajās dienīņās. 1083'.

Ne visiem mīļa Māra zīda klāja paladziņu,
Sieviņām vien paklāja grūtajās dienīņās. 1107 (3).

Aiz durvīm klausījos, kas pirtēi žēli brēca:
Mīļa Māra brēcināja manu jaunu līgaviņu. 1121.

Iznākot no pirts, māte pateicas Mārai par palīdzību un noliek
ziedu uz ziedosuma akmeņa pirts takas malā.

Iziedama Mārai devu dzīparotu prievietīņu,
Ņem par ziedu, mīļa Māra, pirmo pādes dāvaniņu. 1138.

Dievam un Mārai pateicas arī jaunais tēvs. Zīmīgi, ka senos
laikos vīrs savu sievu sauc par "līgaviņu" līdz mūža galam.

Paldies saku mīļai Mārai, paldies saku Dieviņam,
Nu ir mana līgaviņa istabā atnākuse. 1142.

Māra rauguļos, pirtižās.

Māras rūpes par jaunpiedzimušo bērnu, kas sākas ar dzimšanas brīdi, turpinās raudzībās un pirtižās, kad Māra apciemo mazo bērniņu un māti. Māras gādība par cilvēku, viņa augumu, tikumu nekad nepārtrūkst, bet turpinās visu mūžu.

Balta balta viešņa nāk pavakara pusītēi:

Te nāk pati mīļa Māra savu bērnu apraudzīt. 1592,7459.

Māra piedalās pirtižās, kas ir mātes un bērna pirmā kopējā mazgāšanās pirtī. Māras līdzdalība pirtižās ir ievērojama: viņa pati kurina pirti un izpeļ bērnu. Jaundzimušā bērna pirmā pāršanās ir rituāla izdarība, ar ko sagaida Māras gādību par viņa veselību.

Kas žagarus brīkšķināja pirtes ceļa maliņā?

Mīļa Māra brīkšķināja, pādei pirti kurināja. 1268.

Ko tur pēra, ko tur pēra, mīļas Māras pirtiņā?

Ilzi pēra mīļa Māra, veselības gribēdama. 1280.

Pēc pāršanās pirtī, māte ar kaimiņu sievām rīko pirtižu mielastu par godu Mārai, izteicot pateicību par viņas palīdzību dzemdībās. Māru aicina pirtižu mielastā kā goda viešņu. Ja to nedara, Māra dusmojas.

Pavaicāju mīļu Māru, ko es kaušu pirtižām:

Vai aitiņu sprogainīti, vai vistiņu cekulīti?

- Ņem vistiņu cekulīti, lai palika sprogaitiņa,

Lai palika sprogaitiņa pādītei pušķoties. 1141'.

Mīļa Māra dusmojās, ka neņēmu pirtižās,

Nāc, Māriņa, krustībās, sēdies galda galiņā. 1445.

Māra krustabās.

Krustabas ir cilvēka pirmais mūža gods, kam liela tiesiska nozīme: bērnam dod vārdu un to uzņem dzimtā par pilntiesīgu locekli. Krustabu sīks apraksts ir atrodams Marģera Grīna un Māras Grīnas grāmatā "Latviešu gads, gadskārta un godi". Šeit pievērsīsimies tikai Māras līdzdalībai krustabu norisē.

Māru aicina krustabās, kur piedalās visi dzimtas locekļi, ģērbušies labākās drēbēs, domādami gaišas domas. Goda viesi ir Dievs un Māra.

Nāc, Māriņa, pate dzert maza bērna krustabās:
Tu pirmāja atnesēja, tu pirmāja šūpotāja. 1444.

Tā tēviņa kalniņā treji vārti sudraboti:
Pa vieniem Dievs iebrauca, pa otriem mīļa Māra,
Pa trešiem es atbraucu pādi vest baznīcā. 1284.

Dieva un Māras līdzdalība krustabās ir liela: viņi piedalās bērna ģērbšanā, braucienā uz Māras baznīcu, svinīgajā krustabu norisē, pādes dīdīšanā, šūpuļa kāršanā. Krustabās Dieva un Māras klātieņi ir vienmēr jūtama.

Celies, pādīte, actiņu mazgāt;
Dieviņš ienesa skaidrudentiņu,
Mīļa Māra ienesa zeltītu dvieli. 1340.

Dievs gāja pa priekšu kūmāmi namā,
Māriņa rotāja no pakalenes. 1390.

Vārda došana un krustvecāku zvērests gādāt par bērnu, ja vecāki to nespēj, kā arī veicināt bērna audzināšanu sekojot Dieva padomam, notiek Māras baznīcā. Zinātniski ir

noskaidrots, ka Māras baznīca ir svētvietā brīvā dabā, kur
notiek svinīgas un dievestīgas dzimtas norises.

Krustkrustu braukāja Sautažu ļaudis, bērnam vārdu
meklēdami.
Še uzgāja krusta priedi, še vārdu devējiņu. 1379'.

Es pādīti turēdama visu labu apcerēju,
Lai tā auga skaidra meita, visa darba darītāja. 1360.

Kur, ļautiņi, jūs bijāt? Kur šodien staigājāt?
- Bijām Māras baznīcā, pādim vārdu meklējām. 1367.

Audzi liels, krustdēliņ, aiztec mani, kur iedams,
Es šodien tevis dēļ pie krustiņa zvērējos. 1413.

Svinīga krustabu rituāla norise ir pādes dīdīšana, kad
zintējot, t.i., ar līdzīgām darbībām un vārdiem krustabu
dalībnieki vēl pādei labu dzīvi. Pādes dīdīšana sākas ar
Dieva un Māras piesaukšanu.

Lec, Dievis, pa priekšu ar mīlu Māru,
Es lēkšu pakaļ ar savu pādi. 1510.

Ar sauli, pret sauli pādīti dīdu,
Lai mana pādīte kā saule staigā. 1533.

Es, pādīti dīdīdama, puķi bāzu azotī;
Lai mana pādīte, kā puķe auga. 1542.

Es pādīti dīdīdama, zelta maucu gredzeniņu:
Lai tā auga mana pāde, zelta naudas skaitītāja. 1546.

Krustūtais bērniņš guļ Māras istabā, Māras šūpulī.

...Visi bija paēduši, visi bija padzēruši,
Visi bija gulējuši svētas Māras šūpulī. 344,698.

Šķitu sauli patekam pie kūmiņa nama duru:
Svēta Māra pādītē lej sudraba šūpulīti. 1657.

Šūpojami, līgojami, kas iegūla šūpulī?
Svētas Māras bērniņš gula baltā liepas šūpulī. 54865'.

Māra - audzinātāja.

Dievs, būdams visa audzinātājs, gādību par cilvēka audzināšanu ir sadalījis starp savu materiālo izpausmi Māru un lemšanas izpausmi - Laimi. Māras ietekme cilvēka augšanas gaitā un dzīvē ievērojama ar to, ka Māras gādībā ir cilvēka veselība, briedums, tīrība, tikums un goda turēšana. Laimes darbības lauks ir Dieva likumu izkārtošana pie cilvēkiem, viņu mūža likšana, auguma skaistums, kuplums, dižums.

Kā audzinātāja Māra seko cilvēku gaitām visu mūžu. Šis darbs sākas jau ar bērnu iešūpošanu.

Pilna Māras istabiņa sīku mazu šūpulīšu:
Kad to vienu kustināja, tad tie visi līgojās. 1872'

Bērnam augot, Māra turpina sekot viņa attīstībai, sevišķi rūpējoties par bērna un jaunieša tikumu.

Kur steidzies mīļa Māra? Gaidi mani, parunāsim.
Man Dieviņš pādi deva, dod pādei tikumiņu. 1555.

Cilvēks apzinās Māras lomu savā dzīvē un daudzina viņu ar
greznām dziesmām, izlūgdamies labvēlību.

Tumsiņā vakarā greznu dziesmu padziedāju,
Lai klausās mīļa Māra, kas meitiņas audzināja. 433.

Sevišķi ievērojama ir Māras gādība par pusaudžiem, ieejot pieaugušo kārtā, kad Māra atgādina dzīvot godīgu un tikumīgu dzīvi, sevišķi to attiecinot uz meitām. Par zīmi šim svarīgajam pārejas posmam, Māra apjož jostu. Tagad, modernos laikos, ievēdot jauniešus pieaugušo kārtā, kas likdami kāju uz akmens, solas dzīvot tikumīgu dzīvi, simboliski jostu apjož arī dievturi.

Mīļa Māra man apjoza trim kārtām zelta jostu,
Apjodzama tā sacīja: audzi liela, stāv' godā! 6624.

Māra vienmēr rūpējas par meitu tikumu, allaž viņām atgādinādama nekrist negodā, valkāt vainagu ar godu. Māra bēdājas, ja meitas nedzīvo tikumīgi.

Mīļa Māra mīli lūdza: ar godiņu, jaunas meitas!
Ar godiņu, jaunas meitas, valkāt savu vainadziņu;
Dzirdēj' dažu vainadziņu bez godiņa noņemamu. 39047.

Mīļa Māra man vaicāja, ko nes zīda nēzdogā.
Nesu savu vainadziņu, ar godiņu novalkājse. 24602.

Mīļa Māra meitu dēļ sēd lielāja sierdēstāi,
Kad tās visas sanēsātu godā savus vainadziņus. 6626.

Mīļa Māra meitu dēļ sēd lielā sirdēstā:
Cita meita tura godu, cita godu neturēja,
Cita godu saminuse pa savām kājiņām. 6627.

Jau agrāk redzējām Māru rūpējamies par pirts takas kopšanu, kas pārnestā nozīmē bija saprotama kā auguma un veselības kopšana un tīrība. Māras rūpes par tīrību izpaužas ne tikai

padoma došanā, bet arī pašai piedaloties šajā procesā.

Apskaitās mīļa Māra, ka sērdiene melna gāja.

- Kad, Māriņa, mazgāšos, svešu māti klausīdama?

- Mazgājies, sērdienīte, jele svētu vakariņu. 4969.

Celies, pādīte, actiņu mazgāt;

Māriņa ienesa skaidrudentiņu;

Zeltīts dvielis actiņu slaucīt. 1340".

Manā lopu laidarā trīs sudraba avotiņi.

Vienā dzēra raibas govis, otrā bērī kumeliņi,

Tai trešā avotā mīļa Māra mazgājās. 32570".

Latviešiem viņu dzīves gaitās Māra ir kā māte, kas, rūpēdamās par visu un visiem, visu redzēdama, dodama ikdienas dzīvē nepieciešamo, tajā pašā laikā vada cilvēku pa dievājas tikumības teku.

Māra vedībās.

Daudz dainu dzied par Māras līdzdalību daudzajos ģimenes dzīves dibināšanas posmos, kā precībās, derībās, izdevās. Visredzamākā Māras simboliskā klātbūtne ir mārtošanas norisē, kad līdzināto līgavu ievēd sievu pulkā (sk. 147. lp.).

Mīļa Māra mani sauca: nāc, meitiņa, sieviņās!

Es neiešu, mīļa Māra, vairāk sievu, ne meitiņu. 10308.

Mārtošanā mārīti (līdzināto līgavu) uzņem sievu saimē, nosēdinot sievas krēslā un uzliekot galvā sievas baltautu. Šai rituālā paredzēta līgavas vilcināšanās kļūt par sievu izpaužas viņas pretestībā sēsties sievas krēslā un galvas segas noraidīšanā. Bet šajā dievestīgajā norisē Māra drošina jauno

sievu, liek viņai uzņemties sievas pienākumus un turpināt tālāk dzīves ritumu.

Mīļa Māra man pacēla sievas krēslu apsēsties;
Nesēdēšu, mīļa Māra, es meitiņa, ne sieviņa. 22,1133.

Netīšām es iegāju mīļas Māras istabā;
Mīļa Māra man pacēla sievas krēslu apsēsties.
Nesēdēšu, mīļa Māra, man nav sievas padomiņa.
-Sēd, meitiņa, būsi sieva, došu sievas padomiņu. 17889 (5).

Mārtošanas rituālu beidzot, jaunā sieva ar baltautu galvā
nonāk sievu pulkā un paaudžu loks iesākas par jaunu.

Te bija saule, te pazuda melnajos mākoņos;
Te bija meita, te pazuda vecu sievu pulciņā. 24736.

Nu Jūliņa iebridusi smalkā linu druviņā;
Nu Māriņa ieņēmusi savā sievu pulciņā. 24730.

MĀRA AIZMŪŽĀ.

Latviešu dievestības uztverē miršana ir dabīga, Dieva likta norise, no kuŗas nav jābaidās. Miršanu latvieši uzskata par pāreju no dzīves šai saulē uz dzīvi Viņā saulē. Šī saule ir jēdziens ar kuŗu apzīmē cilvēka dzīvi zemes virsū: viņa augums ar dvēseli dzīvo Dieva nolikto mūža gaŗumu. Viņa saule ir jēdziens, ar kuŗu apzīmē cilvēka mūžu pēc miršanas - veļa dzīvi, kas seko cilvēka mūžam šai saulē.

Brīdi, laiku man dzīvot, nedzīvot saules mūžu;
Ūdeņam, akmeņam, tam dzīvot saules mūžu. 27677.

Divējāda saule tek, tek kalnā, tek lejā;
Divējāds mans mūžiņš ar to vienu dvēselīti. 27271.

Šai saulē dzīvodams, viņu sauli daudzinaju;
Šī saulīte ciemoties, viņa - mūžu nodzīvot. 27759

Šai saulē, šai zemē viesiem vien padzīvoju;
Viņa saule, viņa zeme, tā visam mūžiņam! 27760.

Šāda divējāda mūža un aizmūža izpratne ir raksturīga latviešu dievestībā, kas ļoti atšķiras no citām reliģijām. Dieva laistajam cilvēkam ir dvēsele, augums un velis, kas, cilvēka mūžam šai saulē beidzoties, atgriežas pie to devējiem - Dieva un Māras.

Māra - Zemes māte.

Latviešu dievestība mums māca, ka dvēsele, dievišķā daļa cilvēkā, nāk no Dieva un mūža galā atkal atgriežas pie Dieva, bet augums, Māras dots, rūpēts un kopts, dzīvei šai saulē beidzoties, nonāk Māras - Zemes mātes gādībā. Mīrušo augumu gulda kapsētā, kas dainās nosaukts par Māras kalniņu.

Ar Dieviņu tēvs, māmiņa, labvakari, Zemes māte.
Labvakari, Zemes māte, glabā manu augumiņu. 27521.

Vai, lūdzama Zemes māte, dod man kapa atslēdziņu,
Lai es varu kapu slēgt priekš tās vecas māmuliņas! 27519.

Kur, ļautiņi, jūs bijāt, smilšainām kājiņām?
Novedām mūs māsiņu mīļas Māras kalniņā. 49560.

Māra - Veļu māte.

Cilvēka trešā daļa - velis, ir auguma neredzamais dvīnis, kas

pēc cilvēka nāves turpina dzīvot Māras - Veļu mātes gādībā
veļu valstī.

Trīs dienīgas Veļu māte kaļķu cepli kurināja,
Kaļķu cepli kurināja, med's plāceni cepināja,
Med's plāceni cepināja, jaunu viesi gaidīdama. 27533.

Veļu valstī, latviešu dievestības izpratnē, veļi turpina šīs
saules dzīves norises.

Kas tur daiļi gaviļēja kapu kalna galiņā?
Tā māšiņa gaviļēja, veļu govīs ganīdama. 27714.

Redz, bērniņ, kā klājas mirušam brālītim!
Veļu māte darbu deva - sniega pūkas plucināt. 428,81.

Lietniņš lija saulītē: velēnieši kāzas dzēra;
Mans bāliņš jauns nomira, veļās ņēma līgaviņu. 27798.

VEĻI.

Latviešu dievestībā veli saprot kā auguma neredzamo dvīni. Cilvēkam nomirstot, pie palicējiem kavējas aizgājēja mūža darbi, atmiņas, viņa domas, padomi, viss, ko aizgājējs teicis, darījis vai kā izturējies savā dzīves gājumā. Atceroties vai iedomājoties aizgājēju, mēs viņu pašu apjaušam savā prātā. Mēs atceramies šo cilvēku tādu, kādu mēs viņu redzējām dzīvu savā vidū. Šis neredzamais, bet nojaušamais auguma dvīnis, kas iekļūst mūsu apziņā un saistās ar atmiņām par aizgājēja mūža veikumu, ir aizgājēja velis. Jo tālākā pagātnē cilvēks aizgājis Viņā saulē, jo mazāk ir dzīvajo, kas atceras viņa izskatu, sejas vaibstus, augumu, gaitu, bet tas nenozīmē, ka velis beidzis pastāvēt. Tas nav zudis, tikai kļuvis grūtāk apjaušams, neskaidrāks, kā kuŗš katrs no liela

attāluma skatīts apveids. Šādā veidā mēs apzināmies savus senčus: mēs zinām, ka tādi ir bijuši, dzīvojuši, mēs apzināmies viņu esamību, bet kā no liela attāluma skatītu. Mūsu prātā nav par to šaubu, jo bez viņiem nebūtu šodienas cilvēku.

Ko tu dziedī leļa (veļa) bērns, ne tev kaulu, ne dvēseles;
Man ir kauli, man dvēsele, man jaukā valodiņa.
F530,1303.

Uz jautājumu, vai velis ir tikai mirušam cilvēkam, atbilde rodas dabīgi, kad atgriezāties pie iepriekšējā paskaidrojuma. Iedomājoties kādu cilvēku, kuŗu pazīstam, bet ar ko neesam šai brīdī kopā, mūsu prātā veidojas apziņa par viņa būtību, viņa izskatu, gaitu, darbību un mēs esam saskarē ar šī cilvēka neredzamo auguma dvīni -veli, kaut šis cilvēks ir dzīvajō vidū. Tātad, velis ir kā dzīvam, tā mirušam cilvēkam.

Cilvēka dzīves laikā augums un velis ir saistīti viens ar otru nešķiramā vienībā. Tāpēc arī latviešu senā dievestība atzīst, ka cilvēkam ir divējāds mūžs - šai saulē un Viņā saulē.

Šai saulē, šai zemē viesiem vien padzīvoju;
Viņa saule, viņa zeme, tā visam mūžiņam. 27760.

Viņā saulē velis dzīvo mūžīgi un palīdz palicējiem šai saulē uzturēt dzīvu mirušā piemiņu. Tāpēc arī latviešu dievestība māca, ka dzīve šai saulē jādzīvo tā, lai Viņā saulē no tās nebūtu jākaunās.

Šai saulē dzīvodami, bīstamies Viņas saules:
Šī saulīte viesim laba, viņa laba mūžiņam. 27759.

Ja mūžs šai saulē nodzīvots tā, ka par to var domāt un runāt

tikai labu un aizgājēja darbus var ņemt par paraugu, tad cilvēka piemiņa palicēju vidū arī labvēlīgi atbalsosies Viņas saules dzīvošanā.

Latviešu dievestībā veļi turēti godā un veļu laikā viņus aicina ciemos, sarīkojot goda mielastu. Saime, kopā sanākdama, cildina aizgājēju veikumus, jo godinot viņu veļus, tiek godināti paši aizgājēji. Tas ir svētsvinīgs brīdis, kad atmiņā saucam savu tēvu, māti, savus vecvecākus, viņu vecākus un visas aizgājušās audzes.

MĀRA PIE BĀREŅIEM UN SĒRDIEŅIEM.

Bāreņi, bāri, bārabērni ir mazgadīgi bērni bez vecākiem. Nonākdami svešu cilvēku aizbildībā vai kalpībā, bāreņi smagi izjūt dzīves nastu. Tādos grūtos dzīves apstākļos Māra ir remdētāja un atbalstītāja.

Kas bāriņai kājas ava, kas galviņu sasukava?
Svēta Māra kājas ava, Laime galvu sasukava. 5003.

Māras palīdzība bāreņiem redzama arī vēlāk, pūru darinot un tautās ejot.

Gaiša dega uguntiņa tumšajai kaktiņā:
Bārenīte pūru loka, mīļa Māra palīdzēja. 4997.

Labs labam krēslu cēla, kas man cēla bāreņam?
Man pacēla mīļa Māra savas meitas šuvumiņu. 5020.

Māras gādība iet līdz arī sērdieņiem, t.i., pieaugušiem bāreņiem, kas nonākuši svešu ļaužu kalpībā.

Kur tecēsi, mīļa Māra, ar to klēpi villainīšu?
- Aiz kalniņa nosaluši simtiem mazi sērdienīši. 5013.

Kur tu teci svēta Māra, pilla sauja zīda diegu?
- Sērdienei pūru šūt, kam nevaids māmuliņe. 5018.

Māras gādība izpaužas viņas rūpēs par sērdieņu tautās
iešanu, izdevām, vedībām.

Gaiši spīda uguntiņa mīļas Māras istabā,
Mīļa Māra sērdieņiem liek sudraba vainadziņu. 4998'.

Dieviņš jāja, Māra brauca sērdieņiem panākstos.
Dieviņš deva bērus zirgus, Māra raibas raibalītes. 4979.

No tālienes es pazinu, kur ved tautas sērdienīti:
Pakaļ nāca mīļa Māra, dziļpariņus mētādama. 5048.

MĀRA ĻAUŽU IKDIENAS DZĪVĒ.

Dievišķās Mātes Māras klātieņi visspilgtāk izpaužas cilvēku ikdienas gaitās. Bet dainas apdzied lietas un darbus, kas modernos laikos nav vairs pazīstami. Trūkst seno sētu, maltuvju, riju un pavardu. Ļaudis dzīvo pilsētās un modernās mājās. Bet garīgās vērtības, kas parādās Māras gādībā par cilvēkiem, ir pārļācīgas. Tās neprasa, lai mēs dzīvotu tādos apstākļos kā dzīvoja mūsu senči pirms gadu simtiem vai tūkstošiem, bet ļauj mums savu dzīves vietu arī tagad simboliski uzskatīt par Māras sētu. Tāpēc, neskatoties uz ārējo apstākļu un mūsu tautas dzīves veida maiņu, latviešu dievēstība ir spējusi pastāvēt laikam līdz.

Kas tā tāda liela sēta, tai sētā treji vārti?
Pa pirmiem Dieviņš brauca, pa otriem mīļa Māra,
Pa trešiem Saulīt' brauca, div' dzeltenī kumeliņi. 54696'

Es savāmi mājiņāmi labu devu vakariņu,
Ja nedzirda namamāte, lai saņēma svēta Māra. 54844.

Lai gan citā vidē un apstākļos, cilvēki tagad tāpat ceļas no rīta un iet ikdienas gaitās, kur Dieva un Māras pārļācīgā palīdzība ir vēlāma un vajadzīga.

No rītiņa celdamies, trīs vārdu vien sacīju:
Dievs un Tēvs, mīļa Māra, nāc šodien palīgā. 23072 (5).

Māra sētā.

Dainu apdziedāto mājokli vai vietu, kur cilvēki pavada savu mūžu no paaudzes paaudzē, kur norisinās ikdienas dzīves gaitas, darbs un atpūta, godi un svinības, labās un ļaunās dienas, latvieši saukuši par sētu. Tur risinās Māras galvenā

darbība un parādās Māras un cilvēku attiecības dažādās vietās, laikos un apstākļos. Dievājā sētā Māra darbojas kopā ar Dievu un Laimi. Dainās Māras sēta tēlota greznāka nekā jaušu sēta.

Kas tā tāda liela sēta, tai sētā treji vārti?
Pa pirmiem Dieviņš brauca, pa otriem mīļa Māra,
Pa trešiem Saulīt' brauca, div' dzeltenī kumeliņi. 54696'.

... Vai mīļa Māriņa, tev jauka dzīve:
Glāžu tavs namiņš, glāž' istabiņa. 33601".

Bez nama sētā atrodas arī rija un klēts, kur Māras darbība saistās ar ražas ievākšanu un glabāšanu.

Kas piesēja melnu zirgu pie to manu riju durvju?
Svēta Māra piesējusi miežus, rudzus klētī vest. 33267'.

Kas piesēja mēlu zirgu pie manām klētsdurvīm?
Mīļa Māra piesējusi kviešus, rudzus mērijot. 28755'

Maltuvē Māra ir kopā ar malējām, gādādama par vieglām dzirnavām, to pareizu darbināšanu, malēju mielošanu.

Tumsā gāju māļu malt, tumsā Dievs palīdzēja;
Tumsā sēd mīļa Māre dzirnavgalda galiņā. 8249.

Maza maza uguntiņa spīd manā maltuvē;
Māra rādīj' uguntiņu, Dieviņš kala dzirnaviņ'. 54732.

Es atradu zelta nazi dzirnu galda galiņā:
Mīļa Māra aizmirsusi, malējiņas mielodama. 7992".

Labrīta došana ir mūžveca paraža latviešu sabiedrībā, kas ir pielīdzināma Dieva un Māras lūgšanai un daudzīnāšanai,

sākot dienas darbus. Māras palīdzība var mazināties, ja cilvēki sāk savu darbu bez labrīta došanas vai dara to nepareizi.

Visu rītu mīļa Māra ar manim ienaidā:
Es iegāju maltuvē, labrītiņu nedevuse. 8272.

Apskaitās mīļa Māra maltuvē iegājuse:
Atradusi dzirnaviņas pret saulīti ritinot. 7937.

Sevišķa nozīme sētā ir pirtij, kas ir ieguvusi Māras pirts nosaukumu, jo tur Māras galvenā darbība saistas ar jaunas dzīvības nākšanu pasaulē.

Sak' meitiņa grūtas dienas, sieku rudzu samaļot;
Kad staigātu Māras pirti, tad sacītu vēl grūtāki. 1129'.

Kā jau iepriekš minēts, tikpat liela nozīme sētā ir pirts takai, kam Māra pievērš sevišķu uzmanību.

Mīļa Māra sieviņām trejus ziedus pametuse:
Namā meta liepas lapas, istabā ievas ziedus,
Pirtes taku kaisījuse apentiņa lapiņām. 1106.

Kūts un laidars ir sevišķi ievērojamas Māras darbošanās vietas sētā, kur viņa rūpējas par lopiem un palīdz sievietēm tos kopt. Dainas sauc Māru par Govju Māru vai Govju Māršaviņu, arī par Piena Māti.

Man Māriņa govi deva lielu lielu, platu platu,
Kūtī ragi neiegāja, dārzā vietas tai nebija. 32494 (4).

Kas iemeta zelta rīksti manā govju laidarā?
Mīļa Māra iemetuse, raibaliņas skaitīdama. 29171.

Es iesitu zelta vadzi savai govju laidarei;
Tur uzkāra mīļa Māra savu piena slaucenīti. 50757.

Jūs, māsiņas, neziniēt, ko dar' Māra laidarā:
Pitīn pina, šūtīn šuva vienu mazu slaucenīti. 50770.

Pēdējā daina norāda uz senu laikmetu, kad ūdens traukus
pina no koka saknēm. Lai šādi gatavoti trauki saturētu
šķidrumu, tos iekšpusē izklāja ar vaska segumu.

Jaunas meitas nezinaja kur guļ Govju Māršaviņa:
Stallī guļ zem silītes, sudrabiņa spilvenā. 32449''.

Ļaudis izlūdzas Māras svētību savām govīm, ganībām un
visam, kas saistās ar ganāmpulku sētā.

Ai mīļā Māršaviņa, svētī manas raibaliņas,
Dodi pienu, dodi sieru, dodi labu ganu zemi! 29160.

Svēta Māra, Madaliņa, palīdz govīs pieganīt!
Tu bij veca govju gane, tu zin' zaļu dāboliņu. 50781.

Māršaviņa govīs dzina pa to manu pagalmiņu.
Man, Māršava, simts telišu par pagalma minumiņu! 29174.

Zirgi un kumeļi nav tikai senās sētas nepieciešamība, bet arī
lepnums; tie vienmēr turēti lielā cieņā. Zirgu kopšana
parasti ir vīriešu darbs, kam arī izlūdzas Māras - Zirgu
Mātes palīdzību.

Jauni puiši nezinaja, kur guļ Zirgu Māmulīte:
Vidū stalla apakš grīdas zaļa zīda nēzdogā. 34299.

Sirma Zirga Māmulīte, nāc manā sētiņā,
Es tev došu tīras auzas, darīš' zelta redelītes! 29946.

Māra dārzā un tīrumā.

Māras darbošanās dārzā un tīrumā daudz pieminēta dainās, norādot uz viņas klātieni arī šai darba nozarē.

Ravējiet, ravējiet, nesiet zāles maliņā!
Rītu nāks svēta Māra, raudzīs jūsu ravējumu. 28202.

Krustu krustām puķes auga mīļas Māras dārziņā.
Kuŗa meita godu tura, tai pin puķu vainadziņu. 6621.

Latvieŗu dievestībā Dieva un Māras sadarbība tīrumā un lauku darbos ir liela, un viņu svētība tīrumā izpauŗas bagātā raŗā.

Dieviņŗ jāja rudzu lauku ar pelēku mētelīti;
Pretim jāja mīļa Māra, ŗe būs laime pļāvējam. 32534.

Dieviņŗ brida rudzu lauku ar pelēku mētelīti;
Mīļa Māra pakaļ gāja zelta ziedus kaisīdama. 54647.

Dieviņŗ gāja rudzu sētu ar sudraba sētuvīti;
Svēta Māra birzīt gāja ar sudraba kurpītēm. '1600,13701.

Māras paŗas svētīgā gādība tīrumā, dainās izteikta dzejas valodā ar simbolisku pārspīlējumu.

Mīļa Māra rudzus brida, samta svārkus pacēlusi;
Kuŗu rudzi tā nolauza, tas uzauga zarodams. 32544'

Kas tur spīd, kas tur mirdz viņa lauka galiņā?
Tur stāvēja mīļa Māra pilna sauja sidrabiņa. 54847.

MĀRA DABĀ.

Māras ziņā ir zeme, lauki un meži, kalni un lejas, jūras un ezeri, upes un strauti, klintis un akmeņi, un visa Dieva radība pasaulē. Visa dzīvā un nedzīvā daba ir Māras gādībā, viss, ko redzam, sajūtam, saprotam ir Māras gādāts un uzturēts. Latviešu dievestības uztverē cilvēks dzīvo māriskā vidē. Tur katra lieta, katra norise saistas ar Dieva laisto un Māras gādāto un uzturēto vielu, kas nākusi pasaulē ar savu uzdevumu un sūtību. Tā radījusi dievišķu saskaņu zemes virsū, kas kā brīnums pastāv šai saulē un bagātina ļaužu dzīvi. Cilvēks, būdams daļa no Dieva laistās un Māras dotās pasaules, ar savu Dieva doto prātu un saprašānu, ir atbildīgs par šīs saskaņas uzturēšanu.

Māra - Zemes māte, ir visas zemes pārvaldniece, gādniece, glabātāja un sargātāja. Latvieši savu apzināto apkārtni, apdzīvoto zemes daļu arī sauc par Māras zemi.

Teci, teci, kūlainīte, tev pieder purvi, meži;
Tev pieder purvi, meži, mums tā Māras zemīte. 389.

Birstala, kur noris dažādas Dieva un Māras darbības, ir viņu svētvieta. Mežs ir Māras - Meža mātes darbības lauks.

Skaņi skan birstalīte, kas tev' skaņi skandināja?
Mīļa Māra skandināja, svētu rītu ganīdama. 755.

Kas, bērziņ, tev apsedza tādu zaļu villainīti?
- Man apsedza mīļa Māra, raibulītes ganīdama. 27691.

Māras darbošanās arī saistās ar dažādiem kokiem kā vītoli, ievu, kārklu, apsi, ābeli, liepu, bērzu, u.c., kuņus tāpēc var uzskatīt par Māras kokiem.

Māra sēd vītolā, pina zīļu vainadziņu.
Dod, Māriņa, manim vienu, man jāiet tautiņās! 54974.

Trīci, trīci, apses lapa, kas jel tevi trīcināja?
Mīļa Māra trīcināja, apakšā stāvēdama. 30630.

Klusiņām klausījos, ko solīja Meža māte:
Priedei sagšu, eglei sagšu, paeglei villainīti. 2669.

Meža māte gan zināja, kas katram piederēja:
Lāčam sieksta, briežam apse, zaķim smalki žagariņi. 51882.

Krūmu māte, Meža māte, gani manas avetiņas:
Kad es iešu tautiņās, ik pie krūma ziedu metu. 34048.

Kā Ūdens māte un Jūras māte Māra izpaužas ar
visdažādākām īpašībām: viņa var būt reizē gādīga, bagāta,
bet arī noslēpumaina un bīstama, kas var ne tikai savākt
jūras bagātību, bet arī "paņemt manu bāleliņu" (1835,2839).

Dod, māmiņa, kam dodama, nedod mani zvejniekam:
Zvejnieciņa dvēselīte Ūdens mātes rociņā. 9549.

Es redzēju jūriņā uz akmeņa uguntiņu;
Tur žāvēja Jūras māte savu zeltu, sudrabiņu. 30914.

Ai mīļā Jūras māte, kam tu mani bēdināji?
Kam tu ņēmi man' dēliņu, manu maizes devējiņu? 52052.

Māra - Vēja māte daudz apdziedāta dainās gan ar labām, gan
ļauņām īpašībām. Daudzās dainās izskan lūgums Vēja mātei
"neklabināt nama durvis", kad notiek veļos aizgājušā auguma
vāķēšana. Citur Māra - Vēja māte ir putnu un zvēru un arī
cilvēka bērnu šūpotāja.

Ej, gulēt, Vēja māte, neklabini nama durvis;
Mana veca māmuliņa namā guļ launadziņū. 34050.

Kar, māmiņa, šūpulīti kalniņā, vējiņā:
Ja tu pati nepatāpi, lai šūpoja Vēja māte. 1705.

Gudra bija vālodzīte, bērzā kāra šūpulīti,
Lai šūpoja, lai auklēja Vēja māte piedama. 2060.

MĀRAS DIENA.

Māras diena ir viena no astoņām gadskārtas svināmām dienām. Šī diena nav cilvēknota, kā citas gadskārtas svinību dienas, bet svinama par godu Mārai. Latviešu seno laiku kalendārā ar Māras dienu beidzas vasara, un pēc tās sākas rudens. Šolaiku kalendārā Māras diena iekrīt 7. augustā.

Pieguļnieki, pieguļnieki, ņemat siltas villainītes,
Jau atnāca Māras diena saltu miglu miglodama. 51639.

Dainās uzsvērts, ka Māras dienas svinēšana ir īpaši sieviešu pienākums. Māru aicina par goda viešņu, viņu daudzina un sarīko mielastu.

Jaunas meitas, jaunas sievas, svinat labu Māras dienu,
Kas svinēja Māras dienu, tai Māriņa basa tek. 54618.

Māras diena iezīmējas ar četrām galvenām izdarībām, kas visas saistās ar Māras piedalīšanos cilvēku ikdienas dzīvē.

1. Māras diena ir Maizes diena, kad arī pati Māra ir maizes cepēja. Goda mielastā ir jaunās rudzu ražas maize un miežu alus.

Joņa dīna, Moras dīna, obas vīna lelumeņa:
Joņa dīna - Zoļu dīna, Moras dīna - Maizes dīna. 54086.

Ko mēs mīļu Māru mielosim?
Dosim to pašu tīrrudzu maizi,
Dosim to pašu miežu alutiņu. 54849.

Svāta Mora maizi cepe uz deviņi līpu lopu.
Dūd, Moreņ, tos maizeitis, lai neveita man' sirsneņa,
Lai neveita man' sirsneņa par deviņis vasarenis. 9271.

2. Māras diena ir Lopu diena, kas izceļas ar Māras gādību
par dzīvo radību: "Māriņ, govju glabātāja, palīdz govīs
audzināt" (29162').

Es savām telītēm par gadskārtu godu daru,
Cepu maizi, daru alu, lai gotiņas barojās. 72, 5974.

Gosniņ, mana raibaliņa, kas tev raibu norakstīja?
Mīļa Māra norakstīja, svētu rītu ganīdama. 29167.

3. Māras diena ir Tīrgus diena, kas uzsver Māras gādību
par visu materiālās dzīves norisi.

Svēta Māra tīrgū gāja, mani veda bārenīti.
Pati joza zelta jostu, man apjoza sudrabiņa. 233,427v.

4. Māras diena ir jaunu ļaužu lūkošanās un precību diena:

Laid, māmīņ, tīrgū mani, laid Mārā, Miķelī;
Laid Mārā raudzīties, Miķelī dzirdīties. 43060.

Visu cauru vasariņu slaucīj' tēva pagalmiņu:
Kad atnāca Māras diena, spēru slotu sētmalī.
Tā lai pūst puišu kauli kā tie slotas žaagariņi. 14087.

Bez Māras dienas, kas ir gadskārtas svinamā diena vienreiz gadā, Mārai par godu svin arī katru ceturtdienas vakaru kā viņas dzimšanas laiku. Senās latviešu laika skaitīšanas kalendārā, ceturtdienas vakars jeb piektvakars iekrīt 9 dienu savaites vidū (sk. M.& M. Grīnu gramatā Latviešu gads, gadskārta un godi.) Ceturtdienas vakarā jeb kā to citur nosauc - piektvakarā, Māru daudzino, atturas no mājas darbu darīšanas.

Svētījiet, jaunas meitas, ceturtdienas vakariņu:
Ceturtdienas vakarā mīļa Māra piedzimusi. 1505 (8).

Svētījiet, jaunas meitas, ceturtdienas vakariņu:
Mīļa Māra piedzimusi ceturtdienas vakarā. 417,410.

Meitas, spūļu natinīt ceturtdīnas vokorā:
Ceturtdīnas vokorā svāta Mora rādījās. 39642.

Svētījiet, jaunas meitas, ceturtdienas vakariņu:
Ceturtdiens vakarā mīļa Māra mazgājās. 69,432.

MĀRAS ZĪMES.

Cilvēkam ikdienas gaitās Māras tuvums ir vienmēr sajūtams un atskārsts. Šī sajūta pastiprinās ar daudzām zīmēm, ko cilvēks saskata dabā kā Māras izpausmes, pasvītrodamas Māras materiālo raksturojumu un tuvinādamas cilvēkus Mārai viņu ikdienas dzīvē. Dabā tās ir lietas vai radījumi, ko dainas nosauc Māras vārdā, jo tie ar savu darbību vai raksturu simboliski zīmju valodā apliecina Māru.

Tautā pazīstamā mazā sarkani, dzeltenī vai melni krāsotā vabolīte, saukta dažādos vārdos - par mārīti, margrietīņu, zīlīti-mārīti, bizmārīti vai bizmaniņu ir visplašāk pazīstamā Māras zīme.

Bizmaniņa, bizmaniņa, kuŗu pusi mani vesi,
Vai uz kalnu, vai uz leju, vai uz kroga pakalnīti? 34084.

Zīlīte, mārīte, kur tavi bērniņi?
Tava māja nodegusi, visi bērni sadeguši. (izteika).

Māte Māra ir pazīstama sētā ar Govju Māršas vārdu, ja viņa
darbojas kūtī, laidarā. Viņas zīme ir melna vabole, kas
uzturas kūts paslieksnē vai pasilē.

Liela, liela Govju Mārša, lielas govīs audzējuse;
Pate guļ pasilē kā melnā vabulīte. 29173.

Jūs, māsiņas, nezīniet, kur guļ Govju Māršaviņa:
Klavā guļ, paslieksnē, kā melnā vabulīte. 297,120.

Māras, Govju Māršaviņas zīme ir arī odze, čūska, kas sakrīt
ar viņas divkāršo raksturu, gādājot gan par labām, gan arī
par nelabvēlīgām norisēm.

Melna odze ietecēja manā govju laidarā;
Tā nebija melna odze, tā bij Govju Māršaviņa. 32446.

Māras zīmes redzamas gan namā, kur galveno vietu ieņem
uguns, gan sētas dzīvajā radībā. Pazīstamākās Māras zīmes
ir mājas putni - vista, pīle un arī savvaļas putni: zīle,
balodis, žagata, cielava, lakstīgala. Sevišķu nozīmi ir
iegūvis rupucis - krupis, kas stilizētā veidā redzams kapu
zīmēs, tā apliecinot Māras - Zemes mātes auguma ņemšanas
īpašību. Šajā pašā nozīmē arī pele ir Māras zīme, kas
bedību dziesmās ieņem ievērojamu vietu. Visas Māras zīmes
latviešu dievestībā simbolizē pašu Māru, kas, darbodamās
gan pozitīvā, gan negatīvā veidā, vienmēr rūpējas par
dievišķās sakaņas uzturēšanu zemes virsū.

MĀRAS PIEDERUMI.

Latviešu dievestības izpratnē viss mūsu pasaulē ir mārīks un viss pieder Mārai. Taču dainas savā dzejas valodā norāda uz dažām lietām, kas nosauktas Māras vārdā vai ar piederības vietniekvārdiem "tavs" un "savs", tā apzīmējot to piederību Mārai. Šī iezīme latviešu dievestībā lieku reizi norāda uz tās seno vecumu, jo tikai sensenā pagātnē dievības ir aplipušas ar šīs pasaules piederumiem.

Pirmā vietā redzama Māras zeme, kas apstiprina Māras - Zemes mātes jēdzienu.

Nesēroju, neguļoju, ne es viena sērdienīte;
Slīktin slīka Māras zeme, sērdienišu staigājot. 5046.

Ko, meitiņas, rājaties, kādu zemi jūs dalāt?
Mīļa Māra jums zemīti pa tautām izdalīs. 54848.

Māra kā Zemes māte saņem mirušo augumu, un kapsēta ir viņas piederums, nosaukts par Māras kalniņu.

Kur, ļautiņi, jūs bijāt, smiltainām kājiņām?
Novedām mūs' māsiņu mīļas Māras kalniņā. 49560.

Sevišķa nozīme latviešu senajā dievestībā ir Māras baznīcai. Lai gan par to ir bijuši dažādi prātojumi, dainu teksti apliecina un godu paražu norises apstiprina, ka tā ir svētvieta brīvā dabā. Piemēram, krustabu dainās runā par iejāšanu Māras baznīcā, par vārda meklēšanu, kas notiek ārā. Katrai sētai vai dzimtai ir bijusi sava Māras baznīca.

Kur, ļautiņi, jūs bijāt? Kur šodien staigājāt?
- Bijām Māras baznīcā, pādim vārdu meklējām. 1367.

Ūdeņi, kā avots, upe, ezers, ir plaši pazīstami kā Māras piederumi.

...Vai Dieviņ, vai Dieviņ, kur es tos izmazgāšu?
- Mazgā Māras upītē, kur deviņi avotiņi. 34043 (22).

Visa dzīva radība, saņemdamā augumu no Māras, ar to arī kļūst par Māras piederumu. Lai gan visas vieliskās lietas ir Māras gādātas, dainas arī nosauc bērnu, ļaudis, telītes, kumeļus u.c. kā Mārai piederīgus.

Svētas Māras bērniņš guļ baltā liepas šūpulī;
Svētas Māras istabiņa pilna sīku šūpulīšu,
Līdz es vienu palīgoju, visi līdzī līgojās. 54865.

Viena pati Jāņu zāle mīļas Māras dārziņā;
Ko es plūkšu, ko atstāšu mīļas Māras telītēm. 53367.

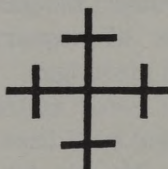
Kam tie tādi gani gana, kam tie suņi lādināja?
Mīļas Māras gani gana, Dieva suņi lādināja. 29169.

Dievadēli pirti dara apakš kupla ozoliņa,
Tur atjāja mīļš Dieviņis ar Māriņas kumeliņu. 4978.

MĀRAS KRUSTS UN ZĪMES.

Māras krusts.

Māras krusts ir latviešu tēlotāja rakstā un tautā pazīstamais krustukrusts. Pamatā tam ir taisns krusts, kuŗa visi četri stari ir vēlreiz pārkrustoti.

Māras krusts

Māras krusts latviešu tēlotāja rakstā ir saglabājis visus savus nosaukumus pēc satura, lietošanas veida un apveida. Pirmkārt, pēc satura tas ir Māras krusts, par ko liecina tā uzvilšana uz maizes kukuļa pirms to laiž krāsnī. Maize ir Māras piederums un viss, kas atrodas uz Māras piederumiem arī iegūst šo nozīmi.

Paēduši, padzēruši, pateiciet Dieviņam!
Dieva galds, Māras maize, mūsu pašu sūra vara. 1479.

Otrkārt, pēc lietošanas veida, tas ir ugunskrusts, jo, uzvilks vakarā uz pelnos ierušinātām oglēm, tas pieņem ugunskrusta nosaukumu.

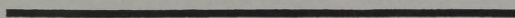
Treškārt, pēc apveida tas ir krustukrusts, jo tas uzrāda piecus krustus vienā salikumā.

Māras zīmes.

Ievērojot, ka Māras darbība norit visā daudzveidīgajā vieliskā pasaulē, kur Māra pieņem dažādus Mātes vārdus,

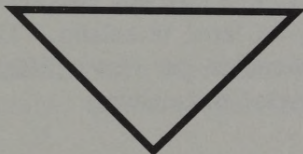
tēlotāja rakstā Mātei Mārai ir pazīstamas arī dažādas zīmes.

Māras - Zemes mātes zīme ir taisna, līmeniska svītra.

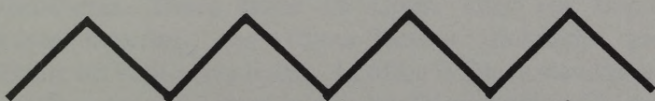

Dieviņš gāja rudzu sētu ar sudraba sētuvīti;
Svēta Māra birzīt gāja ar sudraba kurpītēm. 1650,13701.

Māras - Zemes mātes otra zīme ir arī taisnlenķa trīsstūris ar
taisno stūri uz leju.

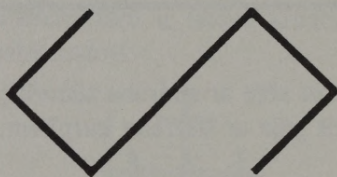
Māras - Jūras mātes un Ūdens mātes zīme ir taisnlenķa
līkloča zīme.

Līku loku upe tek no kalniņa lejiņā;
Aiztecēja mīļa Māra, saturēja straujupīti. 34132.

Māras zīme ir arī tēlotāja rakstā sastopamais un tautas mutē
iesauktais "zalktis". Tā ir abos galos divreiz taisnā lenķī
aplauzta svītra, kas stilizētā veidā atgādina čūsku.

Melna odze ietecēja manā govju laidarā;
Tā nebija melna odze, tā bij govju Māršaviņa. 32446.

Māras zīme - "zalktis"

Šeit ir jāatceras, ka Māra pārstāv visu Dieva laisto materiālo pasauli un dabu, kā labo, tā nelabo. Tāpēc ir dabīgi, ka dainās odze ir nosaukta par Govju Māršaviņu, kas tautas mutē ieguvis "zalkša" nosaukumu.

LAIME.

Dievs ir visa laidējs, radītājs un devējs. Dievs dod arī laimi, t.i., veiksmi, labu izdošanos, panākumus, kas latviešu dievestībā pazīstama kā Dieva laime. Latviešu sakāmvārds apliecina: "Kam Dievs, tam laime", norādot, ka no Dieva nāk laime, un Dievs ir laimes iemesls kā panākumu, tā lemšanas nozīmē.

Dod, Dieviņ, tādu laimi kā tiem mūsu vecākiem:
Pilna klēts rudzu, miežu, stallī bērī kumeliņi. 3091.

Dod Dieviņ, dod Dieviņ, divas laimes dzīvojot:
Braukt man labu kumeliņu, vest veselu līgaviņu. 11089 (3).

Dievs, dod mūsu meitiņai labu laimi dzīvojot,
Bērza slotas kuplumiņu, apinīša vieglumiņu. 25745.

KAS IR LAIME?

Latviešu dievestībai attīstoties, Dieva laimes jēdziens cilvēkojas, pieņemdamas sievietes tēla apveidu un īpašības. Cilvēkodamās, Dieva laime kā Laime kļūst par Dieva lemšanas izpausmi, par Dieva likumu izkārtotāju pie cilvēkiem un viņu mūža licēju. Ja Māra ir Dieva sievišķīgā, materiālā puse, tad Laime ir daļa no Dieva būtības, Dieva lēmēja īpašība. Tāpat kā Dievs, Laime ir neredzama, kas norāda uz viņas garīgo raksturu. Laime nav aizslēpusies aiz redzamām lietām kā Māra, viņa ir tikai sajūtama un samanāma. Dievs ir galvenais visu lietu, norišu un mūžu lēmējs, bet viņa darbība izpaužas caur Laimi, kas ir mūža norišu dievišķā noteicēja. Dievs un Laime ir cieši saistīti, ko apstiprina dainas un latviešu sakāmvārds: "Kur Dievs, tur Laime".

Es guntiņu sakūros no deviņi žagariņi;
Sildās Dievs, sildās Laime, mana mūža licējiņa. 18173.

Latviešu dievestībā cilvēkoto Laimi iedomājas jaunas,
skaistas sievietes tēlā.

LAIMES VĀRDS.

Jaunākos laikos ir radušies vairāki uzskati par Laimes vārdu. Dainās atrodama kā Laime, tā arī Laima, lai gan Laime ir sastopama divreiz vairāk gadījumos, nekā Laima. Dainās Laime un Laima ir lietoti ar vienādu nozīmi, un rodas jautājums, kuŗš ir Dieva lēmēja izpausmes un īpašības pareizais nosaukums.

Atbildi atrodam, kad iedziļināmies Laimes un Laimas vārda izcelsmē un nozīmē. Dieva laime, iegūstot cilvēcīgu apveidu un īpašības, savu nosaukumu, protams, nemaina, bet tas kļūst par īpašvārdu Laime. Laime, būdama Dieva laimes cilvēkojums vai personificējums latviešu dievestībā ir Dieva lēmēja izpausme un īpašība. Turpretim, Laima ir cilvēka vārds un tā izcelsmi nav iespējams saistīt ar Dieva laimi. Tas, ka Laimas vārds parādās dainās un ir lietots tādā pašā nozīmē kā Laime, ir izskaidrojams ar to, ka tautā šis cilvēka vārds ir plaši pazīstams, un dainas savācot, varam minēt, ka abu vārdu līdzība varēja viegli radīt Laimas pierakstu.

Laimi, tāpat kā Dievu, pielūdz, daudzina, Laimei ziedo un zintē. Latviešu dievestībā tikai šie trīs - Dievs, Māra, Laime, tiek pielūgti un iegūst dievības īpašības.

Lūdzu Dievu, lūdzu Laimes, abi divi lūdza lūdzu:
No Dieviņa veselības, no Laimiņas laba mūža. 10602 (2).

Sērs mūžiņš man augot, nedod, Dievs, dzīvojt!
Vēl, Dieviņ, lem, Laimiņ, labu mūžu nodzīvot. 9268.

LAIME - mūža licēja.

Bērnām, nākot pasaulē, klāt ir Dievs, Māra un Laime. Dievs ir visa devējs un lēmējs, kas, bērnām piedzimstot, izpaužas caur Māru un Laimi. Māras un Laimes darbības lauki ir atšķirīgi. Māras darbošanās risinājas vieliskajā vidē, un viņa dod bērnām augumu. Laime ir Dieva lēmumu izkārtotāja pie cilvēkiem un bērnām piedzimstot, viņas ziņā ir bērna mūža likšana, lemšana, vēlēšana, darināšana.

Ļaudis manu mūžu lika, šķiet Laimiņu nelikušu;
Man Laimiņa nolikusi dzimstamā stundiņā. 9222.

Gaiša gaiša uguns deg, tumšajā kaktiņā:
Tur Laimiņa mūžu raksta mazajam bērniņam. 1196.

Laimes māte durvis vēra, kad man kāra šūpulīti.
Tā vēlēja manu mūžu dzeņa spalvas raibumā. 5030.

Cilvēkiem mūžu likdama, Laime sadarbojas ar Dievu.

Dievam dienī' i aizgāja ar Laimiņu runājot:
Kam būs mirt, kam dzīvot, kam turēt šo zemīti. 342,43.

Taču ne katreiz Dievs un Laime par liekamo mūžu ir vienis prātis.

Dieviņam diena gāja ar Laimiņu runājot.
Dieviņš saka: "Laba laime",
Laime: " Gaudas asariņas." 21,1368.

Ko bij manim nu darīt? Dieviņš teica, Laime liedza:
Dieviņš teica maizes vietu, Laime gaužas asariņas. 10042.

Apzinoties, ka Laime ir mūža licēja, dabīgi, ka cilvēks
izsaka Laimei savu vēlēšanos.

Liec, Laimiņa, man mūdiņu vieglu vieglu, kuplu kuplu:
Apenīša vieglumiņu, bērza slotas kuplumiņu. 1207.

Ei Laimiņ, licējiņ, liec mūžiņu domādama:
Ja liec labu, tad liec ilgu, ja nelabu, tad neilgu. 1211 (1).

Liec, Laimiņa, man mūžiņu ieviņā, liepiņā:
Kā liepai man izaugt, kā ievai noziedēt. 1199'

Pēc bērna piedzimšanas, turpmākā Laimes līdzdalība
redzama pirtižās, gādājot pirts slotu.

Secan sētu Laime gāja, slotu nesa padusē.
Nāc, Laimiņa, šai ciemā, še ir jauni pērājiņi. 1268'.

Kur tecēji, Laimes māte, liepu slota padusē?
- Pērn aizvesta vedekliņa šogad lūdza raudādama. 1101.

Laime piedalās krustabu sarīkošanā, pādes dīdīšanā un
veltīšanā.

Stiep, Laimiņa, zīda jostu pāri visu istabiņu,
Nu māmiņa godu taisa pirmajam bērniņam. 1415'.

Es to savu krustdēliņu augstu vien cilināju:
Lai Laimiņa cilināja augstajā vietīnā. 1536".

Laime nesa zelta arklu apkārt visu istabiņu;
Nes, Laimiņa, istabā, man ir jauns arājiņš. 1890.

Krustabu otrā dienā bērnam kaŗ šūpulī, un Laime dod tam
līdz savu vēlējumu.

Laimes māte durvis vēra, kad man kāra šūpulīti,
Novēlēja manu mūžu dzeņa spalvas raibumā. 36628.

Māte mani ielikusi bez vārdiņa šūpulī;
Man Laimiņa ielikusi labu ļaužu pulciņā. 40597.

Dažreiz Laimes liktais mūžs nav labākais, ko cilvēks vēlētos,
un ar to nav apmierināta arī pati Laime.

Kam sirsnīga, grūti pūti, kam Laimiņa gauži raudi?
Sirdis pūta grūtu mūžu, Laime raud nolikusi.
Kam, Laimiņa, tu raudāji - pati mūžu licēja? 40348.

Kā, sirsnī, grūti pūti? Kā, Laimi, gauži raudi?
Sirdis pūta - grūts mūžiņš, raud Laimiņa nolikusi. 9198.

Dainās redzams, ka Laimes liktais mūžs turpmāk nav vairs
maināms, kas, neiepazīstoties pilnībā ar Dieva un Laimes
nolikumu, varētu radīt maldīgus uzskatus par cilvēka
izturēšanos viņa dzīves gaitā.

Kādu Laime mūžu lika, tāds bij man jādzīvo.
Es nevaru pāri kāpt par Laimiņas likumiņu. 219,621.

Bēgu dienu, bēgu nakti, Laimes likta neizbēgu,
Kādu mūžu Laime lika, tāds bij man dzīvojot. 9170.

Latviešu dievēstība māca, ka cilvēkam nav dīkdienīgi
jāpadodas apstākļiem, bet vienmēr dzīvē jācenšas attīstīt
savas spējas līdz augstākai pakāpei un, ņemot palīgā Dieva
padomu, darīt labāko, ko šīs spējas atļauj. Nepareizi ir
paļauties uz citu darbošanos vai devumu. Sagatavojoties

darbam un sagādājot visu nepieciešamo, cilvēks ar labu gribu, pārliecību un Dieva atbalstu sasniegs sprausto mērķi, dzīvos pilnīgu mūžu.

Kas nu cels mūs rītos, kas dos gudru padomiņu?
Celsimies paši agri, Dievs dos gudru padomiņu. 4721.

Cilvēks pats ar savu gribu un Dieva gudro padomu ir ikdienas darbu darītājs. Laime mūžu ir likusi, sprauzdamā galvenās vadlīnijas. Cilvēka uzdevums ir savu mūžu dzīvot šo vadlīniju ietvaros, attīstot savas spējas un izmantojot tās lietderīgā, mērķtiecīgā darbā tā, lai pašam un citiem par to nav jākaunās. Tāpēc latviešu dievestībā cilvēks ir rosīgs darba darītājs, kas nemeklē attaisnojumu Laimes likumā, ja mūžā gadās neveiksmes. Ar Dieva padomu un Dieva doto prātu un saprašanu, cilvēka uzdevums un pienākums ir veidot un izmantot apstākļus sava mūža piepildīšanai ar labiem darbiem.

LAIME - laidēja.

Dievs ir visa radītājs - laidējs. Laimes laidums attiecas vispirmā kārtā uz mūžu.

Tu, Laimiņa, laidējiņa, tu mūdiņa licējiņa,
Kad neliki laba mūža, liec man ilgi nedzīvot. 1210.

Bet savā laidumā Laime ietver arī cilvēka auguma īpašības, raksturu, sekmes dzīvē. Augums saņemams tāds, kādu Laime laidusi. Tas var būt dzižs, ražens vai arī mazs un neražens, par ko cilvēks var izteikt savu neapmierinātību, bet galā tas tomēr pieņemams bez iebildumiem.

Diženās, raženās abas gāja vienu vietu.
Kam Laimiņa mani laidī nedīženu, neraženu? 5395.

Vainadziņu darināju, kādu pati gribēdama;
Augumiņu nevarēju par Laimiņas laidumiņu. 5489.

Nesasmēju nevienam, kādu kušu redzēdama,
Kādu Laimiņ' i laiduse, tādu māte auklējuse. 8746.

Kādu gribu, tādu loku savu sīku valodiņu;
Augumiņu nevarēju par Laimiņas laidumiņu. 331'

Arī mīlestība, bēdas, labklājība ir Laimes laidums.

Es pateicu Dieviņam, i savai Laimiņai:
Es dēļ sava arājiņa vienreiz gauži neraudāju. 26758.

Dieviņ, tavu likumiņu, Laimiņ, tavu laidumiņu!
Tēvs, māmiņa tā nemīl kā tas svešais cilvēciņš! 48708.

Es savai Laimiņai raudodama žālovūs,
Kam jei mani tiki jaunu iz bēdiņu palaiduse. 40577.

Kam tā tāda skuju būda augsta kalna galiņā?
- Tā, māsiņa, mana sēta par Laimiņas laidumiņu. 25800.

Laimei kā laidējai ir svinama diena - Laidene siena mēneša
2. dienā (2. VII). Šī Laimei veltīta diena iezīmējas ar
darbībām, kas saistās ar jaunu meitu tautās iešanu. Laime
šajā reizē nosaukta par Laidainīti.

Laidi, laidi, Laidainīte, laidi miežus, laidi rudzus,
Laidi miežus, laidi rudzus, atlaid manu arājiņu!. 14027.

Laidenīte atnākuse, izalaida rudzus, miežus;
Izlaiduse rudzus, miežus, izlaid meitas tautiņās! 54616.

Ar Dieviņu, tēvs māmiņa, labu nakti bālenīti!
Man jāiet tautiņās par Laimiņas laidumiņu. 17807.

Laidene minēta dainās arī kā laimīga dzimšanas diena.

Laime, laime tam dēlam, kas piedzima Laimes dienu.
Viļņiem auga mieži, rudzi, bogām bērī kumeliņi. 1185.

LAIME - audzinātāja.

Laimes gādība par auguma dižumu vai raženumu nebeidzas
ar viņas laidumu bērnam piedzimstot, bet turpinājas tālāk
cilvēkam pieaugot.

Smuidra, gaŗa uzauguse, kas man' gaŗu audzināja?
Laime gaŗu audzināja, māte kuplu darināja. 5361.

Daiļa mana rota bija, smuidrs man augumiņš.
Rotu pati darināju, Laime smuidru augumiņu. 5305.

Laimes gādība sevišķi parādās, meitenēm pieaugot par
jaunavām; tad lūdz Laimi pievērst uzmanību viņu augumam,
izskatam.

Laime Laime, māte māte, abas divas domājat:
Viena domā auklējama, otra vietu taisīdama. 1987.

Nula man gaisma ausa, nula man saule lēca,
Nula mans augumiņš uz Laimiņu raudzījās. 44043.

Nūle gribu meita būt, nūle sevi darināt;
Nūle mans augumiņš uz Laimiņu raudzījās. 38633.

Ai saulīte, tu es' spoža, dod man savu spožumiņu;
Ai Laimīte, tu es' skaista, dod man savu skaistumiņu.
27322'.

Laime kā audzinātāja, dzīvo līdzī cilvėku priekiem un
bėdām.

Labāk gāju dziedādama, nekā gauži raudādama.
Kad es gāju dziedādama, tad Laimīte priecājās,
Kad es gāju raudādama, tad Laimīte bėdājās. 35889.

LAIME - meitām tautās ejot.

Domājot par tautās iešanu, jaunas meitas lūdz no Laimes
arājiņu, jo "bez arāja grūts mūžiņš" (9497) .

Lūdz Dievu, lūdz Laimes, abus lūdz raudādama:
No Dieviņa labu mūžu, no Laimiņas arājiņu. 54722.

Mūža draugu lūgdama, meita izsaka Laimei arī savu
vēlēšanos. Pirmā vietā meita lūdz Laimei godīgu tautieti ar
gudru padomu, un norāda arī uz nevēlamām īpašībām.

Lem, Laimiņ, to dēliņu ar gudro padomiņu,
Kas dūsmās netrakoja, nelocīja kumeliņu. 10183.

Dod, Laimiņa, ko dodama, dod godīgu arājiņu.
Ja godīgu tu nedosi, tad nesīšu vainadziņu. 9496.

Nedod Dievs, nedod Laime, ar neveikli satikties;
Ar neveikli grūts mūžiņš, dažu dienu bez maizītes. 10378.

Nedod Dievs, nevēl Laime, mellu galvu arājiņu.
Mellu galvu arājiņš lielu dusmu turētājs. 10371.

Nedod Dievs, neliec Laime, ģeķam jaunas līgaviņas!
Ģeķīts savu līgaviņu kā putniņu vārdzināja. 12114.

Meita gan izsaka savu vēlēšanos, bet mūža drauga izvēle,
viņa rakstura un kopējā mūža lemšana, kā arī tautās ejamais
laiks ir Laimes ziņā.

Pieci, seši tēva dēli gaida mani uzaugam;
Vienam būšu, ne visiem, pa Laimītes vēlējumu. 1946.

Laime zina to dieniņu kad es iešu tautiņās:
Laime zina to stundiņu, kad atstāšu māmuliņu. 10164.

Laime gāja laimēdama, meitām vietu taisīdama;
Citai taisa siena vietu, citai zelta, sudrabiņa.
Kam pataisa siena vietu, tai pataisa labu mūžu:
Kuŗai zelta sudrabiņa, tai gaudajas asariņas. 9213.

Piekusuši, nosvīduši manas Laimes kumeliņi,
Man vietniņu taujādami pa visām maliņām. 6629'

Noslēdzot mūža derību un nodibinot jaunu ģimeni, ir
redzams Dieva un Laimes lēmums.

Dieviņ, tavu likumiņu, Laimiņ, tavu lēmumiņu:
Svešs ar svešu satikās, mīļu mūžu nodzīvoja. 1772.

Tiesības un taisnība ir Laimes gādībā. Tāpēc Laime ir klāt
arī pie meitas pūra mantu dalīšanas.

Nāc, Laimiņa, dalībās, māt' ar meitu dalījās:
Šķir aitiņas, šķir telītes, šķir baltās vilnānītes. 16412'.

Dod, māmiņa, cik dodama, dod Laimiņas likumiņu:
Ir dodama nepiedosi, ja Laimiņa neveltis. 16410'.

Atstājot tēva mājas, meita lūdz Laimi nākt līdz uz tautu sētu un dot viņai savu svētību un gādību. Senās villaines apliecina, ka simboliski Laime ir kopā ar līgavu ceļā uz tautieša sētu. Tāda, piemēram, ir 12. gs. Stāmerienes villaine, kur redzami iestrādāti 42 dažādi Laimes krusta veidojumi.

Ej, māsiņa, tautiņās, nu tev laiks tautās iet,
Tev Laimiņa sasegusi ejamās villainītes. 17422.

Šķir, Dieviņ, man celiņu, ver, Laimiņ, man vārtiņus!
Nu es iešu sievas vest pirmajam dēliņam. 44094.

Nāc, Laimiņa, ar manim, kad es iešu tautiņās:
Pacel krēslu, pasēdini, pašķir manas villainītes. 451140.

Kur, Laimiņa, tu sēdēsi, kad es iešu tautiņās?
- Tai pašā kumeļā, villainītes ielokā. 17838.

Ej, Laimiņa, tu pa priekšu, es tavās pēdiņās!
Kur tu kārsi šūpulīti, tur es savu vainadziņu. 54801.

Ieejot tautu istabā, meita lūdz Laimi palīgā.

Dedzi, Laime, vaska sveci, ej pa priekšu istabā,
Lai kājiņu neiecēlu asariņu pelķītē. 18813'.

Laimes klātbūtne vedībās drošina jauno sievu, kas svešā sētā
lūdz viņas atbalstu.

Es miedzīņu negulēju pirmo nakti tautiņās.
Visu nakti sasēdēju ar Laimiņu runādama. 24930.

Taču latviešu dievestībā vīra un sievas mūžs jādzīvo pēc Laimes likuma, abiem cenšoties darīt labāko, kas iespējams. Dzīvojot pēc Dieva padoma, cilvēks var pateikties Dievam un Laimei par labu dzīvi. Tad ir satiecība ļaudīs un labklājība sētā.

Vai pa Dieva devumam, vai pa Laimes likumam,
Svešs ar svešu satikās, mīļi mūžu nodzīvoja. 22862.

Es pateicu Dieviņam, i savai Laimiņai:
Es dēļ sava arājiņa vienreiz mūžā neraudāju. 26758.

Lai es gāju, kur es gāju, Laima man līdzī gāja:
No eglītes jēri dzima, no priedītes kazlēniņš. 54822.

LAIME - sargātāja, glābēja, brīdinātāja.

Laime ir arī sargātāja, glābēja, brīdinātāja. Kā Dievs ir galvenais sargs un glābējs, tā Dieva lēmēja izpausme - Laime ir šo īpašību izkārtotāja pie cilvēkiem.

Tumšs laukā, tumšs laukā, kur bij ņemt ceļa draugu?
Dievs bija man ceļa draugs, Laime ceļa rādītāja. 33698.

Slīku, slīku, grimu, grimu dziļajā ezerā;
Nenoslīku, nenogrimu, pa Laimītes likumam. 54835.

Kaŗā gājējus novēl Laimes aizsardzībā.

Es kaŗā aiziedams, Laimei sevi atvēlēju.
Ja Laimiņa nolēmuse, tad pārnākšu sētiņā. 52960.

Dieviņš mani deva, māte audzināja,
Laime mani novēlēja lielu kaŗavīru. 31950.

Tev, bāliņ, aizejot, Laimiņai atvēlēju;
Ja Laimiņa pasargās, tad pārnāksi dziedādams. 53046.

Cilvēks apzinās, kā tā nav tikai nejaušība, bet Laime, kas
viņu izglābj no briesmām vai pasarga nelaiemes gadījumos.

Es būt' sen gulėjusi Daugaviņas dibenā,
Kaut Laimiņa nemetusi vītoliņa žagariņu. 30735.

Es būt' sen nosalusi, kad trīcēt nemācētu.
Paldies saku, Laimes māte, ka trīcēt pamācīji. 34201'.

Grūtībās vai nelaimē nonācis cilvēks lūdz Dievu un Laimi.
Ar patiesu un sirsnīgu lūgšanu, šī palīdzība nāk kā Dieva
padoms.

Citi ļaudis kalnā kāpa, mani grūda lejiņā.
Mans Dieviņš, man' Laimiņa veda mani kalniņā. 9118".

Sildi mani, silta saule, man nebija sildītāja;
Žēlo mani, Dievs, Laimiņa, man nebija žēlotāja. 4394'.

Palīdz', Dieviņ, palīdz' Laima, man nabaga bērniņam
Izbirst dubļus, pamest laipas, no Dieviņa labredzēt. 1223.

Latviešu dievestībai raksturīga īpašība ir prieks un priecīga
izturēšanās, ar to iemantojot arī Laimes labvēlību. Laime
dzīvo līdzī ļaužu priekiem un bēdām. Kad bēdas nomāc
cilvēku, Laime raud.

Pavilkdama es dziedāju, pavilkdama gavilēju,
Pavelc mani, tu Laimiņa, labu ļaužu maliņā. 351.

Dziedu smalki, dziedu rešņi, lai Laimiņa nepazina,
Lai Laimiņa nepazina, lai ij gauži neraudāja. 6039.

Nedod, Dievs, mīla Māra meitai mirt vainagā!
Meitas Laime gauži raud uz kapiņa sēdēdama. 27741.

LAIME PIE BĀREŅIEM.

Bāri, bāreņi ir vienu vai abus vecākus zaudējuši mazgadīgi bērni. Vecāku, sevišķi mātes zaudējums sāpīgi atsaucas uz bāreņu dzīvi. Parasti mātes vietu aizstāj pamāte jeb sveša māte, kas bieži ir barga pret bāreņiem. Tāpēc Laime nāk bāreņiem palīgā pārvarēt dzīves grūtības.

Mazai man tēvs nomira, mazai mira māmuliņa.
Kur bij man prātu ņemt, kur gudroju padomiņu?
Dieviņš man prātu deva, Laimīt' gudru padomiņu. 5039.

Sveša māte mani stūma tumšajā kaktiņā;
Tec, Laimiņa, pasniedz roku, izved mani saulītē. 5066'

Trīs reizītes Laima sauca, kalniņā stāvēdama:
"Nāc ārā, bārenīte, no tām ļaužu valodām!" 5070.

Sēd aiz galda bārenīte, tev galdiņš piederēja.
Uzklājusi zelta galdu, trīs sudraba biķerītes.
To Laimiņa tev vēlēja, ne ļautiņu valodiņas. 38405.

TRĪS LAIMES.

Nedaudz dainās vēl pieminētas Dēkla un Kārta, kas kopā ar Laimi veido trijotni ar līdzīgām darbībām. Trīs Laimes arī sastopamas senajās āriešu reliģijās. Savā būtībā Dēkla un Kārta ir Laimes tēla paplašinājums, kad darbības lauks iesniedzas audzināšanā un briedināšanā, kas jaunākos laikos jau paspējis daļēji izdzist.

Trīs Laimiņas sagājušas, mana mūža licējiņas.
Viena saka: ugun' degt, otra: slīkt ūdenī!
Vēl trešā pasacīja: lai par mūžu bārenīte. 464.

Mana Dēkla, Kārta, Laime iet pa ceļu runādama.
Gana labi runājušas, maizītē man dzīvot. 119,334.

Latviešu dievestībā Dēklas darbība tāpat kā Laimes izpaužas
mūža likšanā.

Dēkle manu mūžu lika, kalniņā stāvēdama.
Lem, Dēklīte, labu mūžu, lai es gauži neraudāju. 1200.

Bet Dēklai klāt nāk vēl viena īpašība - kāršana. Kāršanas
īpašībai cilvēkojoties, rodas Kārta kā trešā Laime. Vārds
"kārst" nozīmē nogatavoties un Kārtas darbības lauks saistas
ar jauniešu sagatavošanu dzīvei.

Nokārsušu ogu rāvu, izaugušu meitu ņēmu;
Garda oga nokārsusi, gudra meita izaugusi. 11370.

Traucies, Kārta, traucies, Laima, traucies, mana māmuliņa!
Traucies, Kārta, vārtus celti, Laimiņ, celti kumelā;
Traucies, mana māmuliņa, apsegt baltas villainītes. 17849.

LAIME un NELAIME.

Latviešu dievestībā ieaudzis cilvēks apzinās, ka Dieva laisto
pasauli tur līdzsvarā pretspēki: diena un nakts, debess un
zeme, labs un ļauns, laime un nelaime. Tāds ir Dieva
laidums, un latviešu dievestības izpratnē, cilvēks, būdams
daļa no Dieva laistās pasaules, dzīvo saskaņā ar šo Dieva
nodibināto kārtību.

Divas dienas mūžiņā, viena laba, otra ļauna;
Abi divi jādzīvo, ir labā, ir ļaunā. 9174.

Divi laimes mūžiņā, viena laba, otra ļauna;
Abas bija jādzīvo, ir labā, ir ļaunā. 9174'.

Tāpēc pretī sekmēm un veiksmēm dzīvē jāsastopas arī ar
neveiksmēm, kļūmēm, negadījumiem.

Saulīt' mazā gabaliņā, puisis lielā nelaimē:
Zirgs aizskrēja meža ceļu, zars norāva cepurīti. 31720.

Pīrādziņam vakarā nelaimīte notikusi:
Pīrāgam, nabagam abi gali nodeguši. 54356.

Par lielu nelaimi cilvēks uzskata nokļūšanu ļaužu valodās,
kad jālūdz Dieva palīdzība atmaksāt nevalodu cēlējiem.

Man ļautiņi pacēluši nezināmas valodiņas,
Pacel, Dievs, ļautiņiem nezināmas nelaimītes. 8676.

Vīra un sievas sarežģījumu risināšana prasa saprātīgu pieeju,
apdomu un iecietību.

Balta ķēve, skaista sieva, tā bij vīra nelaimīte:
Balta ķēve mazgājama, skaista sieva glabājama. 21175.

Ciers bez kāta, vīrs bez prāta, tā bij sievas nelaimīte:
Cieram kātu gan ielika, vīram prātu neielika. 13002".

Cilvēkotai Laimei pretstatā ir cilvēkotā Nelaime, no kā
ļaudis cenšas izvairīties.

Nelaimīte kājas āva, dzīrās manim līdzī nākt;
Nāc, Laimiņa, tu man līdzī basajām kājiņām. 1100.

Ej, Laimiņa, tu pa priekšu apdegušu pagalīti,
Lai kājiņu neiespēru Nelaimītes vietīnā! 18813'.

Dzīvē allaž rodas jautājums, kā cilvēkam izturēties nelaimē un bēdās. Latviešu dievestība māca, ka grūtības var pārvarēt, ja cilvēks gūst Dieva padomu, uztur sevī možu prātu un nepadodas grūtsirdībai. Dziesma un dziedāšana dainās izcelta kā līdzeklis bēdu remdināšanai.

Jo es bēdu bēdājos, jo Nelaime priecājās;
Labāk gāju dziedādama, lai Nelaime bēdājās. 109.

Bēdu manu lielu bēdu, es par bēdu nebēdāju!
Liku bēdu zem akmeņa, pāri gāju dziedādama. 107.

LAIMES PIEDERUMI.

Laimei, tāpat kā Dievam un Mārai, ir piederumi, kas ir raksturīgi viņas darbības laukā. Redzamākie piederumi saistās ar bērniem. Laime piedalās bērna pirtīzās, viņa nes peņamo slotu.

Secan sētu Laima gāja, slotu nesa padusē.
Nāc, Laimiņ, šai ciemā, še ir jauni pērājiņi. 1268'.

Meitas, tautās ejot, lūdz Laimi iet pa priekšu un ar žagariņu novērš šķēršļus jaunajā dzīvē.

Ej, Laimīte, tu pa priekšu, kad es iešu tautiņās,
Ej pa priekšu, trauc rasiņu ar sudraba žagariņu,
Ka kājiņu neiespēru asariņu paltītē. 17835.

Tautās izejot, Laime paceļ krēslu līgavai, ar to likdama viņas dzīvi tautu sētā.

Laime, māte man pasniedza Laimes krēslā atsēsties.
Ne, māmiņa, nesēdēšu, man nav laimes dzīvojojot.
Sēd, meitiņa, tev būs laime, tev jau Laimes māmuliņa.
44041.

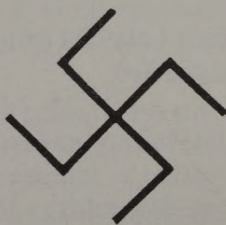
Laimes liktā mūža galā, mirušo augumu ved pa skujām
nokaisīto ceļu, kur skuju galā sēd Laime. Skuja tā kļūst par
Laimes piederumu.

Nokaisāt man celiņu smalkajām smilktiņām,
Lai to manu augumiņu viegli viegli vizināja.
Priekšā bija tas celiņš skujiņām nokaisīts;
Sēd Laimiņa gaidīdama pašā skuju galiņā,
Uguntiņu dedzināja divās vasku svecītēs. 27494.

LAIMES KRUSTS UN ZĪMES.

LAIMES krusts.

Laimes krusts ir visās indoeiropiešu tautās pazīstamā
svastika. Pamatā tam ir slīpais krusts, kam visi četri stari
veido 90 gradu lenķi.

Laimes krusts

Svastikas nozīme ir: laime, laimīga izdošanās, kas cilvēkots
kā dievība. Svastiku vēl šodien austrumu tautās dod tiem,
kam vēl laimi.

Latviešu tēlotāja rakstā Laimes krusts atrodams uz sagšām, villainēm, jostām, cimdiem. Piemēram, Stāmeriens sagšā redzami 42 dažādi Laimes krusta veidojumi. Laimes villaine ir pieminēta arī dainās:

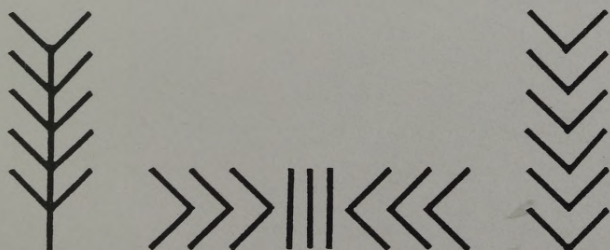
Pati Laimiņ' i locīja bārenei villainīti:
Divi pušķus zelta lika, trešu lika sudrabiņa. 5050.

Līgavas sagšā ieautie Laimes krusti simboliski norāda uz Laimes līdzdalību, meitai tautās ejot.

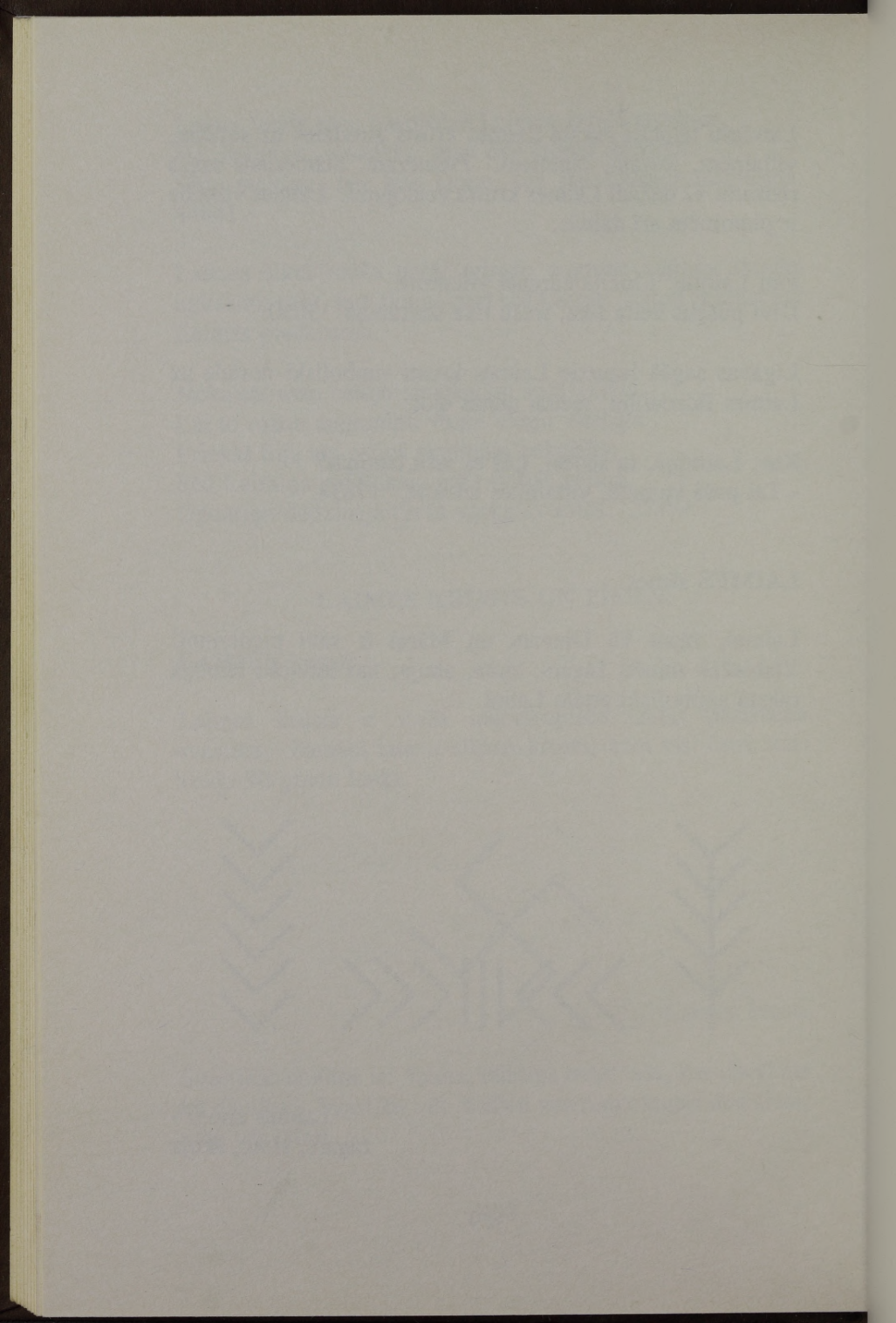
Kur, Laimiņa, tu sēdēsi, kad es iešu tautiņās?
- Tai pašā kumeļā, villainītes ieloknē. 17838.

LAIMES zīmes.

Laimei, tāpat kā Dievam un Mārai ir savi piederumi. Visbiežāk minēti žagars, slota, skuja, kas latviešu tēlotājā rakstā simboliski attēlo Laimi.

Laimes zīmes -
žagars, slota, skuja

III

III

KRUSTABAS.

Krustabas ir cilvēka mūža pirmais gods, kad bērnam dod vārdu. Senos laikos krustabām bija arī tiesiska nozīme, jo krustabās bērnu uzņēma dzimtā kā pilntiesīgu locekli. Krustabās krustvecāki, pie krusta zvērēdami, svinīgi apsolās gādāt par bērna fizisko un garīgo labklājību. Seno laiku pilnīgs krustabu apraksts atrodams Marģera un Māras Grīnu grāmatā "Latviešu gads, gadskārta un godi". Šeit aprakstītajā krustabu norisē ievērotas seno paražu noteiktās vadlīnijas, bet izpildījums piemērots jaunāko laiku apstākļiem. Krustabas var notikt telpās vai ārā brīvā dabā.

Krustabās piedalās:

Vīkšējs,
pāde jeb krustamais bērns,
dižie kūmas - krusttēvs un krustmāte,
vecāki,
nesējīša (pādes atnesēja krustmātei),
sānu kūmas - krustabu viesi.

Iekārtojums:

Galds aplāts ar baltu galdautu; uz galda Māras krusts, svečturis ar aizdegtām svecēm, ūdens trauks.

Vīkšējs stāv pie galda. Vīkšējam pretī stāv dižie kūmas ar pādi.

KRUSTABU NORISE.

KRUSTIŠANA.

Vīkšējs aicina dziedāt 1. draudzes dziesmu.

1. DRAUDZES DZIESMA. (Pa dziesmas laiku nesējīša atnes krustmātei pādi.)

Šorīt agri celdamies trīs vārdukus vien sacīju:
Dievs i Laime, mīļa Māra, nāc manim palīgā.

Kam tie zirgi, kam tie rati pie māmiņas nama durvju?
Dieva zirgi, Laimes rati pādi vest baznīcā.

Stiep, Laimiņa, zīda jostu pāri visu istabiņu:
Nu māmiņa godu taisa mazajam bērniņam.

Vīkšējs aicina Dievu. Visi pieceļas. Dziedātāju puduris dzied vai vīkšējs saka:

Klusiet jauni, klusiet veci, Dievs ienāca istabā;
Dievs ienāca istabā, stājas mūsu pulciņā.

Klusuma brīdis. Pēc klusuma brīža vīkšējs uzrunā kūmas un viesus, norādīdams sanākšanas iemeslu: krustabas ir pirmais mūža gods, ko svinam pēc senām paražām.

2. DRAUDZES DZIESMA.

Pie durvīm, pie logiem mīļa Māra klausījās:
Te dzers manas krustabiņas, vai te mani pieminēs.

Mīļa Māra mums jautāja, kādu godu mēs turam.
Nāc iekšā, mīļa Māra, mēs turam krustabiņas.

Vīkšēja uzruna.

Vīkšējs iesāk ar secinājumu, ka visi dalībnieki ir liecinieki jauna mūža sākumam, ko svinam ar pirmo lielo mūža godu - krustabām. Tad vīkšējs apcerē dzimtu un tās locekļu pienākumus jaunā cilvēka mūža gaitā: radu cilti un viņu lomu, pēc tam tautu, novēlējams jaunajam dzimtas, cilts un tautas loceklim godam augt un censties pēc augstākajiem mērķiem. Beigdams savu uzrunu, vīkšējs aicina dižos kūmas uzņemt pādi savā dzimtā un dot viņam vārdu. Pēc tam vīkšējs uzrunā dižos kūmas:

"Ja nu jūs apņemšanās uzņemt šo bērniņu savējo vidū ir cieta un negrozīga, tad es jums, dižie kūmas, vaicāju:

Vai jūs gādāsit, lai šis bērns augtu godīgs, labs, taisnīgs un mīļš, un raudzīsities, lai viņš tiktu ievadīts latviešu dievestībā un mācīts mūsu labajos tikumos? Vai jūs, cik spēdami sargāsit šo bērnu no kaitēm, briesmām un ļaunuma un ar labiem paraugiem un mudinājumiem dēstīsiet šajā bērņā godbijību un mīlestību pret saviem vecākiem, dzimtu, tautu un Dievu? Ja jūs to dzirdēdami un apzinādamies, savu labo roku pret krustu paceldami, svinīgi solaties ar Dieva palīgu šos pienākumus veikt, tad, uz Dievu domādami, atbildiet, man sacīdami: Ar Dieva palīgu mēs to apņemamies."

Krusttēvs un krustmāte atbild, labo roku pret Māras krustu paceldami: "Ar Dieva palīgu mēs to apņemamies."

Vīkšējs: "Kad nu jūs esiet svinīgi solījušies, tad sakiet kādu vārdu dosim šim pādem?"

Krusttēvs (zēnam) vai krustmāte (meitenei) saka bērņa vārdu.

Vīkšējs: "(bērņa vārds) mēs tevi, pādīti nosaucam. Par

zīmi, ka tu, (bērna vārds), esi dabūjis vārdu, ka tu esi uzņēmts dzimtā, ciltī un tautā, pildīdami vecu tiesu un svētu ieražu, liekam tevi ūdenī un izceļam atkal saulē."

Vīkšējs aplacina bērna galvu ar ūdeni.

Vīkšējs: "Krusta zīme ir sarga un glābiņa zīme. Ar to tevi krustu, (bērna vārds). (Vīkšējs saliek rokas krustiski pār bērnu un turpina): No šī brīža nevienam nebūs tavu dvēseli vai augumu apdraudēt. No tevis lai atkāpjas visas likstas un nelaimes. Lai ar šo krustu uz laiku laikiem tiek atgaiņāta Ļauna diena, posts un bēdas. Laime, veiksmē, prieks un veselība lai ir vienmēr ap tevi." (Vīkšējs noņem sakrustotās rokas no pādes).

Vīkšējs lūdz Dievu: "Mēs tevi lūdzam, Dievs, dod spēku un padomu vecākiem un kūmām audzēt dižu un krietnu mazo (bērna vārds). Dod (bērna vārds) veselību un savu gudro padomu, lai viņš var sasniegt savā dzīvē vistālākos mērķus un uzkāpt visaugstākajos kalngalos; lai par viņu ir prieks un lepnums vecākiem, lai viņš aug savai dzimtai, tautai, Dievam par svētību."

Vīkšējs sakrusto rokas un lūdz: "Met, Dieviņ, zelta krustu par (bērna vārds), sargi un svētī viņu visu mūžu."

Vīkšējs aicina dziedāt seno krustabu dziesmu:

Tēvu tēvu laipas mestas, bērnu bērni laipotāji.
Tā, bērniņi laipojat, ka pietika mūžiņam.

Dod, Dieviņ, kalnā kāpt, ne no kalna lejiņā.
Dod, Dieviņ, otram dot, ne no otra mīļi lūgt.

Vīkšējs: (Bērna vārds) sākot savu mūža ceļa gājumu, vēlēsim

viņam dievpalīgu:

Ej, Dieviņ, tu pa priekšu, es tavās pēdiņās,
Nelaid mani to celiņu, kur aizgāja ļauna diena.

Ar to beidzas krustišanas norise. Krustišana var notikt arī
daudzinājumā pēc dižrunas, kas tad sākas ar 2. krustabu
dziesmu.

PĀDES DĪDĪŠANA.

Pādes dīdīšana notiek krustabu namā, kas sākas ar Dieva un
Māras piesaukšanu, visiem dziedot:

Šķir, Dievis, celiņu, dod labu laimi,
Nu iešu plānā ar savu pādi. 1509.

Lec, Dievis, pa priekšu ar mīļu Māru,
Es lēkšu pakaļ ar savu pādi. 1510.

Krustmāte aicina kūmas uz pādes dīdīšanu un saņem pādi no
mātes.

Dod, māmiņa, manu tiesu, līdz saulīte nenogāja;
Laid man savu pādenīti ar saulīti dancināt. 1494.

Kūmas dzied:

Grieziet ceļu, grieziet ceļu,
Nu pādīte dieti gāja. 1512.

Krustmāte ar bērnu rokās viegliem dejas soļiem pāriet trīs
reizes pār istabu, dziedādama.

Ar sauli, pret sauli padīti dīdu,
Lai mana pādīte kā saule staigā. 1533.

Es, pādīti dīdīdama, augsti rokas cilināju:
Lai padīte drīz izauga, lai drīz ņēma valodiņu. 1539.

Es padīti dīdīdama, augsti rokas cilināju:
Lai Dieviņš cilināja augstajā vietīņā. 1536"

Seko citi pādes dīdītāji ar piemērotiem vēlējumiem.

Lai slīdēja nu pādīte no rociņas rociņā:
Lai pādīte drīzi auga, drīzi rāva valodiņu. 1528.

Es savu pādīti pusplāna dīdu:
Lai mana pādīte pūsgada staigā. 1531'.

Savu pādi dieti vedu un to augsti cilināju:
Lai tā smuidra augumiņa kā liepiņa vasarā. 1540.

Pādes dīdīšanu nobeidz krustmāte, kas krustīto bērnu nodod
atpakaļ mātei.

Auklējām šādi tādi, atdodam māmiņai,
Atdodam māmiņai mīkstajās rociņās. 1576.

Māte vispirms ieliek šūpulī ziedu, tad saņem bērnu no
krustmātes un to ieliek šūpulī.

Neliec mani, māmūlīte, bez ziediņa šūpulī;
Liec maizīti, liec naudiņu, liec gudro padomiņu. 1725.

JAUNATNES IEVEŠANA PIEAUGUŠO KĀRTĀ.

Jaunieši, kas pārsnieguši pusaudžu gadus un iepazinušies ar latviešu dievestības atjaunojumu - dievturību, ir ievedami pieaugušo kārtā. Pamatā šai darbībai ir Māras gādība par jauniešiem un rūpes par viņu godu un tikumu. Māra, apjodzama zelta jostu meitām, novēl viņām augt lielām un turēt godu. Simboliski šo Māras vēlējumu nodod jauniešiem, ievedot viņus pieaugušo kārtā, ar jostas apjošanu vai saktas piesprašanu. Šajā rituālā, roku dodami un kāju uz akmens likdami, jaunieši svinīgi solas turēt sevi godā un kopt latviešu dievestību.

Jaunatnes ievēšanu pieaugušo kārtā var izdarīt daudzinājumā pēc svētrunas vai atsevišķā svinīgā, tikai šim nolūkam sarīkotā dievājā norisē.

Iekārtojums:

Galds, uz galda Māras krusts un svečturis ar svecēm.
Galdam priekšā akmens.

Vīkšējs aicina jauniešus sastāties lokā ap akmeni.

Ja jaunatnes ievēšana notiek tikai šim nolūkam sarīkotā norisē, tad to iesāk tāpat kā daudzinājumu ar sveču iedegšanu un Dieva aicinājumu. (Sk. Daudzinājumu 1. un 2. punktu.) Pēc "Klusiet, jauni, klusiet, veci", vai pēc dižrunas, vīkšējs aicina draudzi dziedāt:

1. Visi dzied:

Diži meži, platas lapas, veci vīri, gudri vārdi;
Mežs ar savu dižumiņu, vecs ar savu gudrumiņu.

Veci vīri nomiruši, padomiņu pametuši.
Jauni vīri salasīj'ši, padomiņu gribēdami.

Ņemiet, jauni, padomiņu no veciem ļautiņiem:
Vecajiem ļautiņiem Dieviņš deva padomiņu.

2. Vīkšējs uzrunā jauniešus, uzsverot šī svinīgā brīža nozīmi, kad viņi, pārkāpdami jaunības sliekšni, stājas pieaugušo kārtā, kam līdzī iet pienākumi un atbildība. Savu uzrunu vīkšējs nobeidz ar vārdiem:

"Šodien jūs esat latviešu dievestības un tikumu mantinieki, un jūsu rokās ir latviskas latviešu tautas nākotnes nodrošināšana. Tas ir liels un atbildīgs uzdevums, kas veicams tikai ar Dieva padomu, gudru prātu un pašu roku sūru varu. Tāpēc es jums jautāju:

"Vai jūs gribat pievienoties latviešu Dieva atskārtumam? Vai jūs, dzīvodami tikumisku un dievāju dzīvi, kopsat latviešu dievestību un tās atjaunojumu - dievturību un stiprināsāt to latviešu tautā? Vai jūs gribat būt latviski latvieši visu mūžu un savus spēkus un gudrību likt latviešu senās dievestības un latviskas latviešu tautas nākotnes nodrošināšanas darbā?"

"Ja to visu darīt ir jūsu vēlēšanās un apņemšanās, tad aplieciniet to, dodot man savu labo roku un liekot labo kāju uz akmens, katrs sacīdami: "Ar Dieva palīgu es to apņememos."

3. Katrs jauniets, dodams vīkšējam labo roku un likdams savu labo kāju uz akmens, atbild: "Ar Dieva palīgu es to apņememos."

4. Vīkšējs iet pie katra jaunieša un apliek tam jostu, teikdams:

"Mīļa Māra man apjoza trim kārtām zelta jostu;
Apjozdama tā sacīja: audzi liela (liels), stāv godā."

5. Vīkšējs:

"Lai Māras josta ir par zīmi šim dievājam notikumam un šī goda atgādinājums jums uz visu mūžu. Ar to jūs esat uzņēmti pieaugušo kārtā, latviešu dievestības kopēju pulkā un Latvijas dievturu sadraudzē."

6. Vīkšējs, sakrustodams rokas:

"Met, Dieviņ, zelta krustu pār šiem jaunajiem latviešiem un dod viņiem savu svētību. Lai Dievs, Māra un Laime ir jūsu ceļa rādītāji."

7. Visi dzied:

Grezni grezni ievas zied, vēl jo grezni ābelīte;
Grezni grezni jauni puīši, vēl jo greznas meitenītes.

Dēli auga kā ozoli augsta kalna galiņā.
Meitenītes lejiņā kā niedrītes šūpojās.

Ej, bāliņ, taisnu ceļu, runā taisnu valodiņu,
Tad ij Dievs palīdzēs taisnu ceļu nostaigāt.

Ej, Dieviņ, tu pa priekšu, es tavās pēdiņās;
Nelaid mani to celiņu, kur aizgāja ļauna diena.

Pēc tam turpinājas daudzinajums vai izbeidzas sevišķā jauniešu ievēšana pieaugušo kārtā.

LĪDZINĀŠANA.

Līdzināšana ir dievestīgs un tiesisks notikums, kuŗā puisis un meita, liecinieku klātbūtnē, vienojas uz mūžu iet kopēju dzīves ceļu, nodibinādami jaunu ģimeni. Vārds "līdzināšana" izteic šīs norises saturu: savienodamies uz mūžu kopējai dzīvei kā vīrs un sieva, abi ir līdzīgi tiesībās un pienākumos. Ar to līdzināšana ļoti atšķiras no citu reliģiju precēšanās rituāliem, kur vīra un sievas tiesības un pienākumi ir atšķirīgi. Latviešu dievestībā un dzīvesziņā vīrs un sieva, uzņemdamies precētas dzīves uzdevumus, darbus un pienākumus, ir visās lietās līdzīgi un vienādi atbildīgi. Kristiešiem šis rituāls pazīstams ar vārdu "laulāšana".

Līdzināšana var notikt telpās vai ārā brīvā dabā.

Līdzināšanā piedalās:

Līgava un līgavainis,
līdzinātājs,
vedējtēvs un vedējmāte,
vīkšējs,
viesi: vedēji - līgavaiņa dzimta,
panāksnieki - līgavas dzimta.

Iekārtojums:

Galds, uz galda Māras krusts, svečturis ar svecēm. Galdam priekšā līdzināšanas akmens.

Norise:

Līdzinātājs stāv pie galda. Vīkšējs aizdedzina sveces un aicina visus, kājās pieceļoties, dziedāt:

Griežiet ceļu, griežiet ceļu, puķe nāca istabā.
Protiet kaunu, sveši ļaudis, ceļaties kājiņās.
Nu ienāca mūs māsiņa kā ieviņa ziedēdama,
Kā ieviņa ziedēdama, ka lapiņa drebēdama.

Pa dziedāšanas laiku vedēji atved līgavu pie akmeņa.
Līgava stāv pretī akmenim, vedējmāte viņai blakus.
Vedējtēvs aiziet pēc līgavaiņa. Viesi turpina dziedāt:

Spīd', saulīte, šodien silti, šodien tevis vajadzēja:
Šodien manu augumiņu ar tautām līdzinās.

Steidzies, Dēkla, steidzies, Laime, man pa priekšu tautiņās;
Steidzies Dēkla vārtus vērt, Laime segt villainīti.

Ej, māsiņa, atver vārtus, saņem savus trejus viesus:
Viena Laime - kāju aut, otra Māra - galdu segt,
Trešais pats Dieviņš nāca apseglotu kumeliņu.

Pa dziedāšanas laiku vedējtēvs ieved līgavaini, kuŗš nostājas
blakus līgavai. Līdzināšanas akmens ir starp līdzinātāju un
jauno pāri. Vedēji katrs savā pusē jaunajam pārim.

Līdzinātājs aicina Dievu, un visi piecēlušies uzklausā
dziedātāju puduri:

Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs ienāca istabā,
Dievs ienāca istabā, stājas mūsu pulciņā.

Līdzinātājs:

Šīs godības, kuŗās pēc senas paražas līdzināsim (līgavas un
līgavaiņa vārdi), sākam ar dziesmu:

Ikkuŗai dieniŗai sagaidŗju vakariŗu,
Ikkuŗai meitiŗai Laime ŗķŗra arŗjiŗu.

Dieviŗ, tavu likumiŗu, Laimiŗ, tavu lŗmumiŗu:
Sveŗs ar sveŗu satikŗs, mŗļu mŗŗu nodzŗvoja.

Seko lŗdzinŗtŗja uzruna, kuŗŗ tas apcerŗ Dieva likto kŗrtŗbu:
vŗrietim un sievietei uz mŗŗu savienojoties, dibinŗt jaunu
ŗimeni un ar to stiprinŗt nepŗrtraukto paaudŗu loku. Savu
uzrunu lŗdzinŗtŗjs nobeidz ar vŗrdiem:

"Tagad Dieva un liecinieku klŗtbŗtnŗ savienosim ŗo lŗgavu
un lŗgavaini mŗlestŗbŗ un draudzŗbŗ uz visu mŗŗu,
ievŗrodami mŗsu senŗu svinŗgŗs paraŗas.

Neviens nedrŗkst neapdomŗdamies doties ŗai Dieva laistŗjŗ
iestŗdŗjumŗ. Tamdŗļ es jŗs aicinu un lieku tev, lŗgavaini, un
tev, lŗgava, pie sirds labi apdomŗt ŗo soli. Un ja kŗds no
jums apzinŗtos kŗdu traucŗjumu, kuŗŗ dŗļ jŗs nevarŗtu
lŗdzinŗt par mŗŗa draugiem, tad ŗajŗ vietŗ un brŗdŗ vairs to
neslŗpt." (Brŗdi klusums).

Lŗdzinŗtŗjs turpina:

"(Lŗgavainŗ vŗrds), vai tu gribi, lai ŗŗ lŗgava, (lŗgavas vŗrds),
bŗtu tava sieva? Vai tu gribi viŗu turŗt cieŗņŗ un godŗ laimŗ
un nelaimŗ, cik ilgi vien dzŗvodams? Ja tŗ ir tava vŗlŗŗanŗs
un apŗemŗanŗs, tad apliecini, sacŗdams: "Jŗ, es gribu
(lŗgavas vŗrds) ŗemt par savu sievu un viŗu vienmŗr turŗt
cieŗņŗ un godŗ laimŗ un nelaimŗ."

Lŗgavainis: "Jŗ, es gribu (lŗgavas vŗrds) ŗemt par savu sievu
un viŗu vienmŗr turŗt cieŗņŗ un godŗ laimŗ un nelaimŗ."

Līdzinātājs:

"(līgavas vārds), vai tu gribi, lai šis līgavainis (līgavaiņa vārds), būtu tavs vīrs un mūža draugs? Vai tu gribi viņu turēt cieņā un godā laimē un nelaimē uz visu mūžu? Ja tu to gribi un esi apņēmusies, tad apliecini, sacīdama: "Jā, es gribu (līgavaiņa vārds) par savu vīru un viņu vienmēr turēt cieņā un godā laimē un nelaimē."

Līgava: "Jā, es gribu (līgavaiņa vārds) par savu vīru un viņu vienmēr turēt cieņā un godā laimē un nelaimē."

Līdzinātājs:

"Tad nu pēc vecas tiesas un sentēvu paražas, sniedzot viens otram savu labo roku un liekot uz akmens savu labo kāju (līgava un līgavainis liek labo kāju uz akmens un sadodas rokām, kam virsū un apakšā liek rokas vedējtēvs un vedējmāte), aplieciniet savu solījumu, sacīdami:

"Uz akmens stāvēdami un labo roku dodami, mēs ar Dieva palīgu apņemamies būt nešķīrāmi mūža draugi un solāmies vienmēr turēt viens otru cieņā un godā."

Līgava un līgavainis atkārtō:

"Uz akmens stāvēdami un labo roku dodami, mēs ar Dieva palīgu apņemamies būt nešķīrāmi mūža draugi un solāmies vienmēr turēt viens otru cieņā un godā."

Līdzinātājs:

"Dievs, Māra un Laime, šķīriet šīs rokas, kas paliek saistītas solījuma saitēm! Dievs, vieno viņu dvēseles! Laime, vieno viņu mūžus! Māra, vieno viņu augumus uz visu mūžu!" (Līdzinātājs šķīr rokas.)

"Mūžības zīme ir gredzens. Par zīmi un piemiņu šai līdzībai, pasniedziet un dāvājiet viens otram savus gredzenus." (Līgavainis un līgava apmainās gredzeniem, ko uzmauc labās rokas gredzena pirkstā.)

"Lai ļauna diena un nelaime tos nekad nepārlauž un nenomauc no jūsu pirkstiem."

Visi dzied gredzenu dziesmu:

Tautiešam roku devu, uz akmeņa stāvēdama;
Labo devu, ne kreiso, lai ir laba dzīvošana.

Saderēja ar tautieti, saskanēja gredzentiņi;
Nevar vairs kungi šķirt, ne īstie bāleļiņi.

Spīdēt spīd, mirdzēt mirdz spoža zelta gredzentiņi;
Tā lai mirdz jūsu dzīve, ilgu mūžu dzīvojot.

Līdzinātājs:

"Ar šo jūs abi (līgavas un līgavaiņa vārdi) esat līdzināti Dieva un ļaužu priekšā. Jūs tagad esat vīrs un sieva, kas šo līdzību esat apņēmušies visu mūžu turēt. Jums jaunajā dzīvē dodam līdzī mūsu senču padomu:

Ai dzīvīte, ai dzīvīte, pie dzīvītes vajadzēja
Vieglu roku, vieglu kāju, laba, gudra padomiņa.

Klaus, tautieti, manu vārdu, es klausīšu tavu vārdu;
Viens otram klausīdami - abi mīļi dzīvosim.

Ej, meitiņa, tautiņās, dzīvo gudri aizgājusi.
Ja tautām zemi jūmti, necel augstu uguntiņu.

neprecētām panāksnieku meitām, 2. vainaga deja, kad līgava atvadās no sava jaunākā brāļa un panāksnieku puisiem, līgavainis - no savas māsas un vedēju meitām, 3. līgavas vainaga noņemšana, un 4. sievas baltauta uzlikšana - uzņemšana sievu pulkā.

Dzimbūšanas laikos, vācu muižu ietekmē, radies nosaukums "mičošana", uzliekot mātei vācu mīci. Tas ir nevēlams valodas un arī latviešu vedību paražu piesārņojums. Svešā galvas sega nepieder ne latviešu tautas tērpiem, ne tā ieders mārtošanas norisē. Diemžēl, šis ģermānisms ir ieviesies dainās un parādās arī vēl jaunākos laikos, nedarīdams godu ne latviešu tautas tērpiem, ne mūsu vedību paražām. Sievas galvas sega ir baltauts vai Vidzemes vidienē un Kurzemē sastopamais aizšūtais vainags, un šī norise saucas mārtošana.

1. Dejošana ar pazarēm.

Līdzinātā līgava, māte, kopā ar savām māsām un neprecētām panāksnieku meitām, kuŗu skaits nav ierobežots nostājas lokā un pārmaiņus iedamas uz labo, pēc tam uz kreiso pusi, dzied:

Ne mūžam balta puķe zied ezera vidiņā,
Ne mūžam māsiņai valkāt zīļu vainadziņu.

Spīdi spīdi, vainadziņi, šovakar galviņā;
Nespīdēsi, nevizēsi vairs manā mūžiņā.

Šķīramies mēs, māsiņas, uz tiem krusta celiņiem;
Tavs celiņis uz tautām, mans - saviem bāliņiem.

2. Vainaga deja.

Panāksnu puisi nostājas rindā. Rindas vienā galā līgava, otrā

- līgavas brālis. Pretējā rindā nostājas vedēju meitas, kur rindas galā, pretim līgavai ir līgavaiņa māsa, otrā rindas galā, līgavainis. Visi dejo polkas solī ar mārti un līgavaini. Dejas beigās līgavas brālis nodod mārti vedējmātei.

3. Vainaga noņemšana.

Mārtes vainaga noņemšanu vada vedējmāte. Visi dzied:

Netīšām es iegāju mīļas Māras istabā;
Mīļa Māra man pacēla sievas krēslu apsēsties.
Nesēdēšu, mīļa Māra, man nav sievas padomiņa.
- Sēd', meitiņa, būsi sieva, došu sievas padomiņu. 17889.

Pa dziedāšanas laiku vedējmāte paceļ krēslu mārtēi un aicina viņu apsēsties. Pēc vairākkārtīgas aicināšanas, dziesmai beidzoties, mārtē apsēžas krēslā.

Ap mārti lokā nostājas viņas brāļi un panāksnieku puisi ar degošām svecēm rokā.

Visi dzied:

Dedziet, brāļi, gaišu guni, nu ņems manu vainadziņu,
Lai dieveņi nesamina zem savām kājiņām. 24317.

Dedzini, brālīti, trijžuburu sveci!
Nu tautas māsiņai vaiņagu ņems. 24318.

Jaunajam bāliņam, tam māsiņas vairāk žēl,
Tas raudāja jo gaužāki, uguntiņu turēdams. 24319.

Mārtes draudze dzied:

Raud' nu māsiņa, nu laiks raudāt;
Neraudi mūžos dzīvodama! 24473.

Vedēju meitas dzied:

Ķizu, ķizu, māsiņa, paraudi žēli,
Pēc jaunu dieniņu, pēc vainadziņa. 24341'

Kam mīļi runāji ar tautu dēlu?
Būt' dzedri runājse, būt' atsacīj'se.
Es dzedri runāju, es atsacīju.

Mārte runā:

Godam dzimu, godam augu, godam gribu nodzīvot,
Ar godiņu noņemiet, tautas, manu vainadziņu! 24393.

Panāksnieku meitas dzied:

Bērziņš auga uz akmeni, zelta lapas galotnē.
Es uzaugu pie māmiņas, vainadziņu valkādama.
Vējš nopūta bērzam lapas, tautiets manu vainadziņu.

Ņem, tautiet, vainadziņu vieglajām rociņām,
Lai galviņa nesāpēja, visu mūžu dzīvojot. 24446.

Pēdējo pantu dziedot, līgavainis, tagad viņas jaunais vīrs,
noņem mārtei vainagu. Vainagu var noņemt ar baltiem
cimdiem rokā vai arī uzmanīgi ar zobenu. Noņemot vainagu
ar zobenu, vainagu atstāj uz zobena, un zobenu iesprauž
sienā.

4. Sievas baltauta uzlikšana.

Pēc vainaga noņemšanas, mārtei uzliek sievas galvas segu -
baltautu. To izdara vīramāte vai vedējmāte. Mārte aizvien
vēl sēž krēslā. Vedēju sievas dzied:

Mīļa Māra mani sauca: Nāc, meitiņa, sieviņās!
- Es neiešu, mīļa Māra, vairāk sievu ne meitiņu. 10308.

Visi dzied:

Galvu manu sukājiet, matu manu nepiniet,
Lai stāvēja mani mati ar māmiņas pinumiņu! 24232.

Pa šīs dziesmas laiku vīramāte sakārto mārtes matus.

Vedējmāte vispirms uzliek mārtei neizskatīgu cepuri vai lakatu.

Mārtes pulks mudina to nepieņemt, dziedādams:

Svied zemē, svied zemē, nepieder, nepieder!
Liec atkal galviņā savu ziļu vainadziņu!

Vedējmāte neīstās galvas segas likšanu atkārtu vēl divas reizes, pa kuņu laiku mārtes pulks dzied:

Svied zemē, svied zemē, nestāv jauki, ne raženi.

Pēc tam vedēju sievas dzied:

Raugaties, bāleliņi, mēs māsiņu godējam:
Mēs vainagu noņemam, baltautiņu uzliekam. 24686.

Sien autu, sējēja, cērt labu plīķi,
Lai baltu mazgāja valkādama! 24708 (3).

Sien, māte, autu, cērt labu plīķi,
Lai balti velē dzīvodama! 24708 (4).

Tad vedējmāte uz sien mārtei īsto sievas galvas segu -
baltautu.

Visi dzied:

Liec galvā, liec galvā, nu stāv jauki, nu raženi! 24714.

Nu ir labi, nu pieder, nu visam mūžiņam! 24715.

Koša pļava, kad nopļāva, vēl jo koša, kad sagraža;

Koša meita vainagā, vēl jo koša autiņā. 24807 (4).

Vedējmāte viegli iepliķē mārtei vaigu un saka:

Valkā autu, mīļo vīru

Glabā bērnu, audzē lielu! 24712.

Pēc tam visas meitas iet lokā ar mārtei vidū, dziedādamas:

Nāc, māsiņ, mūs' pulkā jele šādu vakariņu!

Gan panāksim tautu dēlu visu mūžu dzīvojot. 47635.

Cik, māsiņa, tev prātiņa, cik gudrības galviņā?

Pārdod zīļu vainadziņu par to slēšu lupatiņu. 24703.

Raudat, meitas, raudat, meitas, viena meita mazumā.

24717.

Dziesmu beidzot, sievas tūliņ stājas dārziņā ar mārtei vidū un

dziesma turpinās:

Dziedat, sievas, dziedat, sievas, viena sieva vairumā.

24717.

Jauna sieva ietecēja vecu sievu pulciņā.

Pieņemmat, vecas sievas, piedodat padomiņu. 24721.

Mārte iestājas sievu lokā. Sievas turpina dziedāt.

Jauna vista ietecēja vecas vistas perēklī.

Es tev saku, jauna vista, neknāb vecās cālēniņus. 24722.

Visi dzied:

Te bij saule, te pazuda melnajos mākoņos;

Te bij meita, te pazuda vecu sievu pulciņā. 24736.

Nu Jūliņa (mārtes vārds) iebridusi smalkā linu druviņā;

Nu Māriņa ieņēmusi savā sievu pulciņā. 24730.

Pēc dziesmas mārti vēlreiz nosēdina krēslā.

Līgavaiņa ievēšana vīra kārtā sākas ar puīšu dziedāšanu dārziņā ap līgavaini:

Ar Dieviņu atsacīju meitiņām, māsiņām;

Nejāš' vairs tumšu nakti, nesvīdēšu kumeliņu. 15787.

Raudat, puīši, raudat, puīši, viens puisītis mazumā. 24717

(8)

Pēc tam vīri ieņem līgavaini savā dārziņā un dziesmu turpina:

Dziedat, vīri, dziedat, vīri, viens vīriņis vairumā! 24717

(8).

Kas puisīti vīru lika, ka ne meitas vainadziņš?

Noņem meitai vainadziņu, tiek puīšam vīra vārds. 47623.

Pēc dziesmas līgavaini nosēdina blakus mārtēi uz otra krēsla.

Vedējmāte noņem līgavainim puķu pušķi no krūtīm un aplāj

abus ar villaini. Visi sastājas dārziņā ap jauno pāri.

Mārtes pulks dzied:

Vai Dieviņ, kas par sniegu! Māsai galva apsniguse;
Nenokusa saulītē, ne siltā istabā. 24738.

Daiļa daiļa mūs māsiņa, vēl daiļāka ne vakar;
Daiļa bija vainagā, vēl daiļāka baltautā. 24753.

Vedēju pulks dzied:

Tautu meita, mans bāliņš, abi vienu greznumiņu.
Vai bij Dievs, vai Laimiņa to pāriņu audzinājs! 21353'

Visi kopā dzied:

Sniedze, sniedze, tautu meita, bāliņš putu gabaliņš;
Vai jūs bija Dievs salicis, abi vienu daiļumiņu.

Vai pa Dieva devumam, vai pa Laimes likumam
Svešs ar svešu satikās, mīļu mūžu nodzīvoja. 22862.

BEDĪBAS.

Bedības ir mūža pēdējais gods, kad latviešu dievestības uztverē mirušā cilvēka augumu nodod Mārai - Zemes mātei. Mirušā velis nonāk veļu valstībā, kas arī ir Māra gadībā, bet dvēsele atgriežas atpakaļ pie Dieva. Bedības sākas ar vāķēšanu, kad aizgājēja piederīgie, draugi un paziņas, sanākdami kopā, piemin mirušā dzīves gaitas, viņa darbus un panākumus. Nākamā dienā notiek mirušā izvadīšana un viņa auguma nodošana Zemes mātei. Seno bedību pilnīgs apraksts ir atrodams M. un M. Grīnu grāmatā Latviešu gads, gadskārta un godi.

Modernos laikos mirušā izvadīšana ir padota stingriem sabiedriskiem noteikumiem, kas saistas galvenām kārtām ar mirušā auguma sagatavošanu un bedīšanu kapsētā vai pārpelnošanu. Taču piemiņas brīži un izvadīšanas norise aizvien paliek katras reliģiskās sabiedrības izvēlē. Tāpēc, izvadot latviešus pēdējā mūža godā, ir iespējams uzturēt seno bedību paražu nospraustās vadlīnijas, piemērojot norisi šolaiku apstākļiem.

VĀĶĒŠANA.

Dziedātāju puduris dzied:

Dedziet skalu, kuriet guni, laidiet Dievu istabā,
Dieviņš stāv aiz vārtiem, nosvīdušu kumeliņu.

Dziesmas laikā vīkšējs aizdedz sveces.

Vīkšējs aicina Dievu pie pavadītājiem. (Visi pieceļas un dziedātāju puduris dzied):

Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs ienāca istabā,
Dievs ienāca istabā, stājas mūsu pulciņā.

Vīkšējs: Daudzināsim Dievu kopējā dziesmā:

Dieviņš bija, Dievs palika, Dievam gudrs padomiņš:
Dievs kokiem lapas deva, Dievs vārpiņas tūrumā.

Dieviņ, tavu likumiņu, gaiša diena, gaiša nakts:
Dienu gaiša saule spīd, nakti gaiša mēnesnīca.

Nava man Dieviņš tālu, kā man tālu bāleliņi.
Te guļos, te ceļos zem Dieviņa kājiņām.

Vīkšējs īsā uzrunā vāķētājiem paskaidro vāķēšanas iemeslu
un aicina aizgājēja piemiņas svinības sākt ar dziesmu:

Divējāda saule tek, tek kalnā, tek lejā;
Divējāds mans mūžiņš ar to vienu dvēselīti.

Brīdī, laiku man dzīvot, nedzīvot saules mūžu;
Ūdeņam, akmeņam tam dzīvot saules mūžu.

Šai saulē, šai zemē viesiem vien padzīvoju;
Viņa saule, viņa zeme tā visam mūžiņam.

Vīkšējs apcer mirušā mūžu, viņa darbus un panākumus.
Tam pamīšus seko dziesmas un citu vāķētāju atvadu vārdi.

Dziesmas:

1. Kam tu lūzi, ozoliņ, vai nav koku lūzējiņu?
Kam tu miri, mūs' brālīti, vai nav ļaužu mirējiņu?

Kam, vējiņ, tu nolauzi krūzoto ozoliņu?
Kam, saulīte, tu paslēpi mīļāko brālēliņu?

2. Kam, liepiņa, tu nolūzi, vai nav koku lūzējiņu?
Kam, māsiņa, tu nomiri, vai nav ļaužu mirējiņu?
3. Raudimis, raudimis, šis vakariņis.
Tēvs raud namā, māte istabā,
Tie mazi brālīši zirdziņu stallī,
Tās mazas māsiņas dzirnu kambarī.
4. Uguntiņa izdzisusi, māmuliņa nomirusi;
Uguntiņu gan uzpūtu, māmuliņu neuzcēlu.
5. Dziediet visi, dziediet visi, neviens manis neraudiet,
Lai es eju pie Dieviņa, kā ieviņa ziedēdama.

Vāķēšanu beidz ar kopēju dziesmu:

Mana balta māmuliņa cietu miegu aizmigusi;
Gana teku, gana saucu, nedzirdēja, neredzēja.

Šo naksniņu pārgulēju apakš tēva lubu jumta;
Citu nakti, tad gulēšu apakš zaļas velēniņas.

Šonakt mani māte sedza ar baltām villainēm;
Rītu mani brāļi segs ar zaļām velēnām.

Stāvi klusu, Vēja māte, neklauvē nama durvis,
Mana balta māmuliņa cietu miegu aizmiguse.

IZVADĪŠANA.

Visi pieceļas. Dziedātāju puduris dzied:

Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs ienāca istabā,
Dievs ienāca istabā, stājas mūsu pulciņā.

Vīkšējs aicina dziedāt kopēju dziesmu:

Šai saulē dzīvodams, Viņu sauli daudzinaju;
Šī saulīte ciemoties, Viņa - mūžu nodzīvot.

Klauvē mana dvēselīte pie Dieviņa namdurvīm.
Celies, Dieviņ, aun kājiņas, laid iekšā dvēselīti.

Vīkšējs saka izvadīšanas vārdus, pieminēdams aizgājēja
nostaigāto mūža ceļu, kam tagad sākas pēdējais posms. Savu
runu vīkšējs nobeidz ar dainas vārdiem:

Ko vadīja tautiņās, to gaid' sērsti pārnākam;
Ko ved smilšu kalniņā, to mūžam neredzēt.

Vīkšējs aicina dziedāt izvadīšanas dziesmu:

Jūdziet bērus, jūdziet raudus, vediet mani smiltainē;
Pārnāks bērī, pārnāks raudi, es vairs mājās nepārnākš'.

Vediet mani dziedādami, nevediet raudādami,
Lai iet mana dvēselīte pie Dieviņa dziedādama.

Skaisti mani pavadiet, cieti vārtus aizveriet,
Ne mūžam neatnākšu jūsu vārtus virināt.

Šķirstu jeb mūža māju iznes no bērū nama.

BEDĪŠANA.

Šķirstu uzliek uz kapa.

Vīkšējs:

Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs atnāca šai vietā;
Dievs atnāca šai vietā, stājas mūsu pulciņā.

Pavadītāji dzied:

Ar Dieviņu, tēvs māmiņa, labvakar Zemes māte,
Labvakar, Zemes māte, glabā manu augumiņu.

Ar Dieviņu, bāleliņi, ar Dieviņu labi ļaudis;
Ne mūžam neatnākšu jūsu vārtus virināt.

Vai lūdzama, Zemes māte, dod man savu atslēdziņu,
Lai es varu kapu slēgt vecajai māmiņai.

Vīkšējs saka bedību runu, apcerēdams dvēseli, ko nevar apbedīt, kas aiziet atpakaļ pie Dieva; augumu nodos Zemes mātei, bet palicēji saglabās aizgājēja piemiņu, kad viņa velis nāks ciemoties veļu laikā. Runu nobeidz ar:

"Debesu Tēvs, saņem aizgājēja dvēseli savos gaišajos pagalmos.

Veļu māte, saņem viņa veli un ļauj viņam sērst pie mums rudens krēslā, mums svētību nesot.

Zemes māte, mūžīgā Māra, tu auguma devēja, auklētāja, uzturētāja un beigās ņēmēja, pieņem un glabā šo augumu, ko mēs tev nododam atpakaļ.

"Ņem ziedu, Veļu māte, (uzliek medus podiņu uz mūža nama) un paklāj savus baltos palagus mūsu aizgājējam. Lai aizvežas uz laiku laikiem tavi vārti, lai aizkrīt tavas atslēgas

uz neatdarīšanos."

Šķirstu ielaiž kapā. Kapračī vai piederīgie aizbeļ kapu.

Pavadītāji dzied:

Aizsavēra zemes vārti, aizkrīt zemes atslēdziņa;
Gulēt man zem zemītes, kamēr saule debesīs.

Labvakar, Zemes māte, glabā manu augumiņu;
Glabā manu augumiņu, kamēr saule debesīs.

Pa kapa aizbēŗšanas laiku pavadītāji dzied vēl citas bēŗu dziesmas. Beigās vīkšējs ar lāpstu uzpiež krustu uz kapa un, rokas krustodams, saka:

"Met, Dieviņ, zelta krustu pār (mirušā vārds) augumu, svētī viņa veli Veļu mātes gādībā un saņem viņa dvēseli savos gaišajos pagalmos."

Pavadītājiem izdala iepriekš sagatavotas maizītes vai cepumus, simboliski noturot seno bēŗu mielastu pie kapa. No kapa aizejot, pavadītāji paņem līdz mazu egļu skujiņu, kas simbolizē aizgājēju.

PĒDU IZMĪŠANA.

Piederīgam vai tuvam draugam aizejot veļos, palicēji bēŗājas. Ja aizgājējs bijis ļoti tuvs, bēŗas var būt tik lielas, ka tās kļūst par galveno noteicēju ikdienas gaitās. Šolaiku zinātnieki ir noskaidrojuši, ka bēŗas ir normāla parādība, ko jāpārdzīvo pakāpeniski, jo neizbēŗātas tās atstāj garīgus samezģojumus un kavē cilvēka atģriešanos normālā ikdienas dzīvē. Katrs cilvēks atradīs savu veidu, kā bēŗas izbēŗāt un

tās pārvarēt. Vienam palīdzēs asaras, otram darbs, bet ir arī atrasts, ka kopēja izbēdāšanās palīdz ātrāk zaudējuma sāpes pārvarēt.

Latviešu dievestības kopēji to ir ievērojuši jau sirmā senatnē, un bedību norisē paredzējuši aizgājēja pēdu izmīšanu, ar šo kopējo izdarību palīdzot palicējiem mazināt bēdas par aizgājēju un paātrināt viņu izbēdāšanās gaitu.

Aizgājēja pēdu izmīšana notiek viņa dzīves vietā bedību goda beigās, pirms viesi dodas mājās. Visi izvadītāji, sadevušies rokās, garā virknē, dziedādami pēdu izmīšanas dziesmas, izstaigā aizgājēja mājvietas telpas un ceļus. Pēdu izmīšana var notikt arī kā deļa, kā rādīts Marģera un Māras Grīnu grāmatā Latviešu gads, gadskārta un godi. Katrā gadījumā dziesmas vārdus piemēro aizgājējam.

Minami, minam brālīša pēdas,
lai māsa neredz, lai gauži neraud. 27735''

Apdeju, aplecu brālīša pēdas,
lai neraud māsiņa māsiņa pastaigādama.

Minami, slēpjami tētiņa pēdas!
Te viņš staigājis, te rušinājis. 27737'

Apdeju, aplecu māmiņas pēdas,
lai bērni neraud staigādami. 27735".

Mīnami, mīnam brālīša pēdas

1. dziesma

♩ = 80

1. Mī - na - mi mi - na - m brā - lī - ša pē - das

5

1. Lai mā - sas ne - re - dzi, lai gau - zi ne - raud.

9

2. Ap - de - ju, ap - le - cu brā - lī - ša pē - das

13

2. Lai ne - raud mā - si - ņa pas - tai - gā - da - ma.

DAUDZINĀJUMS.

Latviešu dievestības un tās atjaunojuma - dievturības kopšana vislabāk izpaužas daudzinājumā. Daudzinot Dievu, Māru, Laimi un latviešu dievestības garīgās vērtības ar daiļām dziesmām, svētsvinību un vārda spēku, latviski latvieši gūst dievestīgu, latvisku dvēseles pārdzīvojumu, ar to stiprinot savas dzīves garīgos pamatus un gūstot garīgu spēku dzīves likstu pārvarēšanai. Latviešu dievestība māca: ko daudzina, to arī piedaudzina. Daudzinādami cenšanos pēc Dieva padoma, dievpalīga, cilvēki kļūst garīgi stiprāki. Daudzinādami Māru, jūtam viņas gādību un tuvumu savā ikdienas dzīvē, kas palīdz mums darīt labus darbus šai saulē, lai tie mūs pavadītu arī Viņā saulē. Daudzinādami Laimi, mēs cenšamies dzīvot viņas likto mūžu pēc Dieva padoma. Daudzinādami tikumus, kušos izpaužas mūsu dievestības garīgās vērtības, mēs cenšamies saskaņot savu stāju, izturēšanos un darbību ar tikumisku un dievāju dzīvošanu.

Iekārtojums.

Ar galdautu aplātš galds, uz galda Māras krusts un svečturis ar svecēm.

Daudzinājuma norise.

Daudzinājuma norisi izkārto vīkšējs, pēc iepriekš norunātas kārtības izvīzot dziedātājus un runātājus pareizā vietā un laikā bez sevišķas pieteikšanas, lai daudzinājuma norisē nepārtrūktu svinīgais noskaņojums. Daudzinājuma dalībniekus sagaida klusināta kokļu mūzika.

1. Dziedātāju puduris dzied:

Lēni lēni Dieviņš brauca, no kalniņa lejiņā,
Netraucēja ievas ziedu, ne arāja kumeliņu.

Deziet skalu, kuŗiet guni, laidiet Dievu istabā,
Dieviņš stāv aiz vārtiem, nosvīdušu kumeliņu.

(Pa dziesmas laiku vīkšējs aizdedzina sveces.)

2. Vīkšējs aicina draudzi dziedāt kopēju dziesmu:

Augstāk dzied cīrulītis par visiem putniņiem,
Augstāk Dieva padomiņš par šo visu pasaulīti.

No rītiņa celdamies, trīs vārduņus vien sacīju:
Dievs, i Laime, mīļa Māra, nāc manim palīgā.

Nesabiju biedējamis, ne tumsā traucējamis,
Dievs bij man ceļa draugs, Laime ceļa rādītāja.

Augstāk dzied cirulītis

Palēni
♩ = 60
mf

1. dz. arr.
Jānis Norvilis

1. Aug-stāk dzie-dī ci - ru - li - tis aiz vi - sie - mi put-ni-ņiem-i, pu - u - ut - ni - i - ņiem.
2. Aug-stāks Die - va pa - do - mi - ņis aiz šo vi - su pa - sau - li - ti, pa - a - a - sau - li - t'.

3. Dieva daudzinajums. Vīkšējs runā vai nolasa 1-2 min. gaŗu Dieva daudzinajumu, uzsvērdams Dieva būtību, Dieva īpašības un viņa attiecības ar cilvēkiem.

Dieva daudzinajumu vīkšējs nobeidz aicinot Dievu savā vidū.
(Visi pieceļas.)

4. Dziedātāju puduris dzied (klusināti):

Klusiet, jauni, klusiet, veci, Dievs ienāca istabā,
Dievs ienāca istabā, stājas mūsu pulciņā.

Klusiet jauni, klusiet veci

p Svētsvīnīgi, klusināti 1. dz. arr. Jānis Norvilis

1. Klu-siet jau - ni, klu-siet ve - ci, Dievs ie - nā - ca is - ta - bā,
2. Dievs ie - nā - ca is - ta - bā - i, stā - jas mū - su pul - ci - ņā,

Solo: Ē -

5

1. Klu-siet jau - ni, klu-siet ve - ci, Dievs ie - nā - ca is - ta - bā.
2. Dievs ie - nā - ca is - ta - bā - i, stā - jas mū - su pul - ci - ņā.

Solo: Ē -

5. Dziesmu beidzot, klusuma brīdis. Pēc klusuma brīža vīkšējs aicina: "Lūgsim Dievu."

6. Draudze, kājās stāvot, dzied:

Dievs, dod mūsu tēvu zemei, ziedu laikus piedzīvot;
Ziedu laikus piedzīvot, saules mūžu nodzīvot.

Dievs, dod Dieva turētājiem no Dieviņa labredzēti;
No Dieviņa labredzēti, no Laimiņas labu mūžu.

Dod, Dieviņ, kalnā kāpt, ne no kalna lejiņā.
 Dod, Dieviņ, otram dot, ne no otra mīļi lūgt.

Dievs, dod mūsu tēvu zemei

♩ = 75 *Svinīgi* *mf* *Sikalina* *1. dz. arr. A. Salaks*

f *Saucēja-saucējs* *f* *Pūlks*

1. Dievs, dod mū-su tē - vu ze - mei. Dievs, dod mū - su tē - vu ze - mei.
 2. Zie - du lai - kus pie - dzi - vo - ti, zie - du lai - kus pie - dzi - vo - ti.

f

1. Zie - du lai - kus pie - zi - vo - ti. zie - du lai - kus pie - dzi - vo - ti.
 2. Sau - les mū - žu no - dzi - vo - ti, sau - les mū - žu no - dzi - vo - ti.

3. Dievs, dod Dieva turētājiem no Dieviņa labredzēt(i),
 No Dieviņa labredzēt(i), no Laimiņas labu mūžu !

4. Dod, Dieviņi, kalnā kāpti, ne no kalna lejiņā !
 Dod, Dieviņi, otram doti, ne no otra mīļi lūgt !

7. Draudzes dziesma ar dižrunas tematam piemērotām
 dainām.

8. Pēc draudzes dziesmas var iespraust mūzikas priekšnesumu, ko izpilda dziedātāju puduris, koklētāji vai aicināts solists.

9. Dižruna. Tā ir apm. 15 - 20 min. gaŗa svētruna par šai reizei izraudzīto garīgo vērtību tematu. To izdara vikšējs vai aicināts svētrunas teicējs.

10. Draudzes dziesma ar dižrunas tematam piemērotām dainām.

11. Pēc draudzes dziesmas daudzīnājumu var kuplināt ar mūzikas priekšnesumu, ko izpilda dziedātāju puduris, koklētāji vai aicināts solists.

12. Ja vajadzīgs, pēc 10. vai 11. norises punkta var noturēt krustabas, jaunatnes ievēšanu pieaugušo kārtā vai līdzīnāšanu. (Sk. atsevišķu norīšu kartību.)

13. Vikšējs pateicas visiem izpildītājiem un daudzīnājuma dalībniekiem un ziņo par gaidāmiem notikumiem un norisēm.

14. Daudzīnājumu nobeidz ar dziesmu:

Ar Dievīņu sanācām, ar Dievīņu šķīŗamies;
Ar Dievīņu lai palika šī dziesmota istabiņa.

Šķīŗamies mēs, ļautīņi, gana laba dzīvojuši;
Tu ar Dievu, es ar Dievu, mēs ar Dievu labi ļaudis.

Ej, Dieviņ, tu pa priekšu, es tavās pēdiņās,
Nelaid mani to celiņu kur aizgāja ļauna diena.

Ar Dieviņu sanācam

♩ = 70

Sikalīņa t. dz. arr. A. Salaks

Teicēja

M ----- *Ēē* -----

1. Ar Die - vi - ņu sa - nā - ca - mi, ar Die - in - u šķi - ra - mies - i,
2. Ar Die - vi - ņu lai pa - li - ka, šī dzies - mo - ta i - sta - biņ - a,

Teicēja

M ----- *Ēē* -----

5

mf

----- *ē* -----

1. Ar Die - vi - ņu sa - nā - ca - mi, ar Die - in - u šķi ra - mies.
2. Ar Die - vi - ņu lai pa - lik - a šī dzies - mo - ta is - ta - biņ!

mf

ē -----

3. Šķiramiesi, mēs ļautiņi gana laba dzīvojuši,
Tu ar Dievu, es ar Dievu, mēs ar Dievu labi ļaudis.

4. Ej, Dieviņi, tu pa priekšu, es tavāsi pēdiņās,
Nelaid mani to celiņu, kur aizgāja ļauna diena.

Pēc daudzinājuma un piemērota starpbrīža var notikt saviesīgas nodarbības.

VĒRES.

Kr. Barons un H. Wissendorfs, Latvju dainas I, (Jelgavā: H. I. Dravin-Dravnieks, 1894.)

Kr. Barons un H. Wissendorfs, Latvju dainas II, III, (Pēterburgā: Ķeizariskās Zinību Akadēmijas spiestuvē, 1893; 1894.)

A. Švābe, K. Straubergs, E. Hauzenberga-Šturma, Latviešu tautas dziesmas 1-XII (Kopenhāgenā: Imanta, 1952-1956.)

Brastiņu Ernests, Latvju Dievadziesmas, (Čikagā: Latvju dievtuņu draudze, 1970.)

Brastiņu Ernests, Mūsu dievestības tūkstošgadīgā apkarošana, (Čikagā: A. Kalnājs, 1963.)

Brastiņu Ernests, Latvju tikumu dziesmas, (Čikagā: Latvju dievtuņu sadraudze, 1976.)

Brastiņu Ernests, Cerokslis, (Čikagā: Dievtuņu sadraudzes izdevums, 1966.)

Arvīds Brastiņš, Māte Māra, (Klīvlānde, Ohio: Māra, 1967.)

Pauls Jurevičs, Latviešu emocionālā attieksme pret rietumu kultūru, Latviešu kultūra laikmetu maiņās, (Zviedrijā, Daugava, 1966.)

Marģers Grīns, Ir tikai viens Dievs, Labietis 78, 1989. Labietis, (1935.-1997.)

Arturs Baumanis, Pa Kronvalda Ata pēdām, (K. Goppera Fonds, 1975.)

Marģers Grīns un Māra Grīna, Latviešu lietiskā daiļrade, Latviešu daiļamatnieku savienība ASV, 1986.

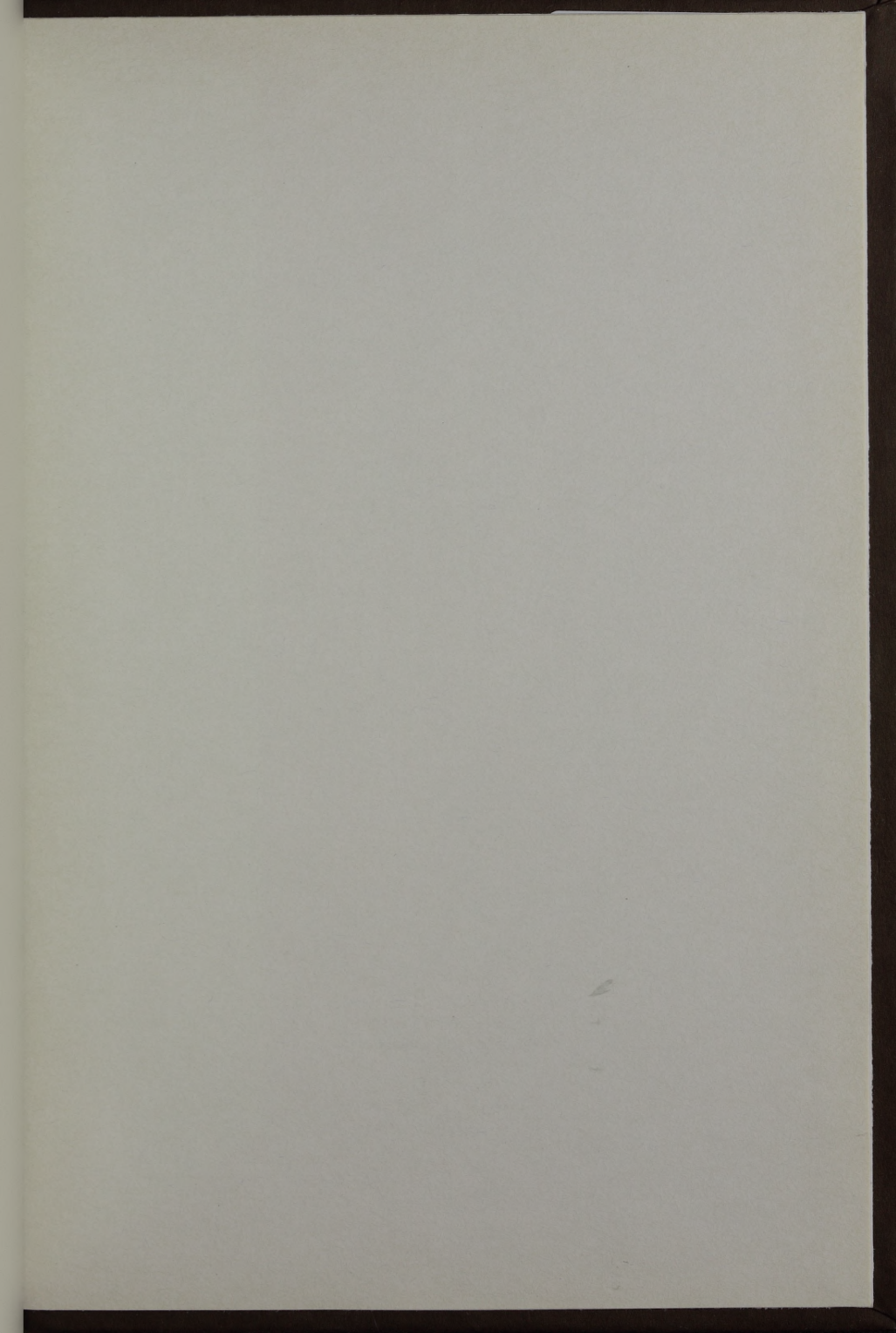
Marģers Grīns un Māra Grīna, Latviešu gads, gadskārta un godi, ALA, 1983.

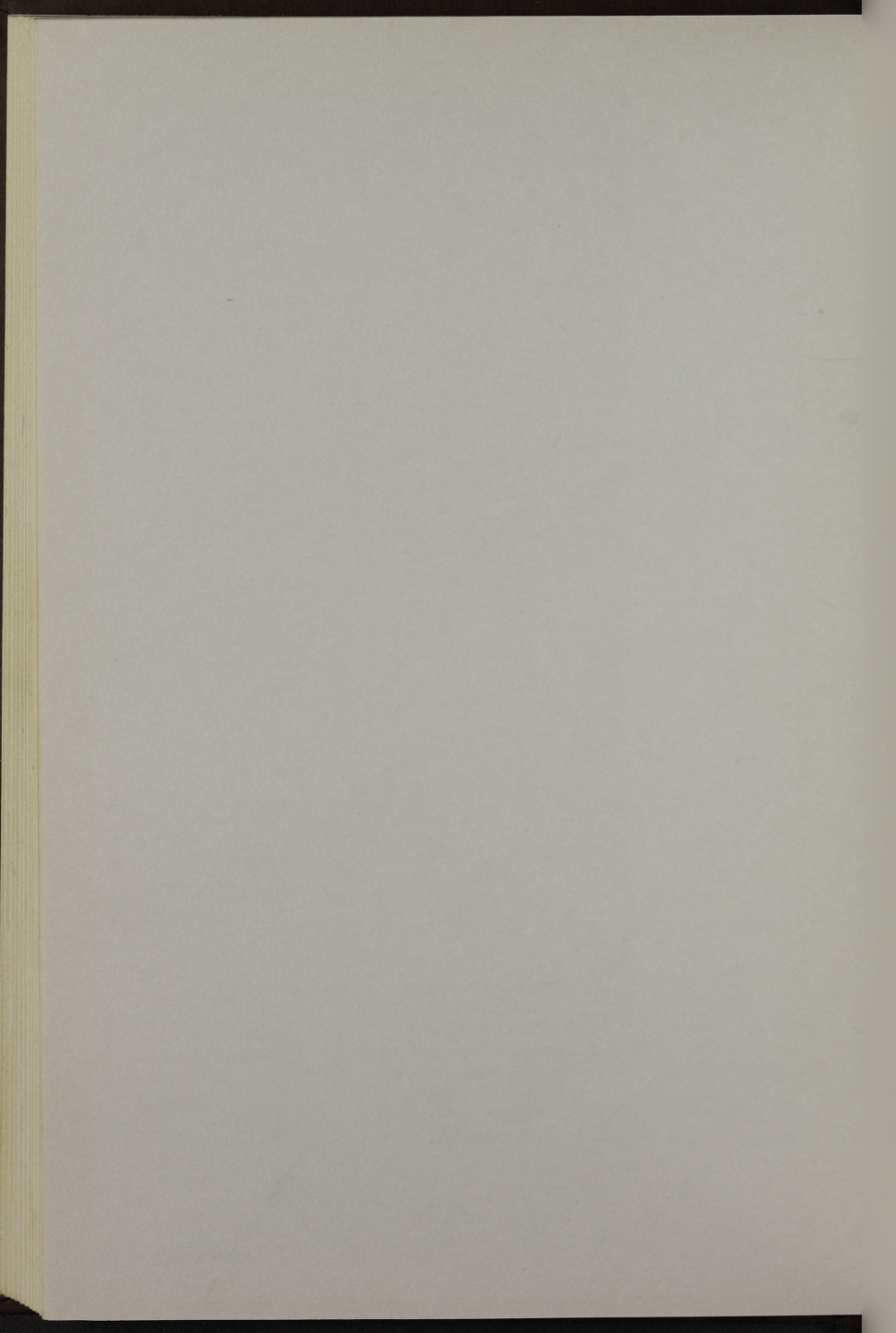
Fr. Zālītis & E. Nagobads, Latvijas vēsture, Grāmatu Draugs, 1947.

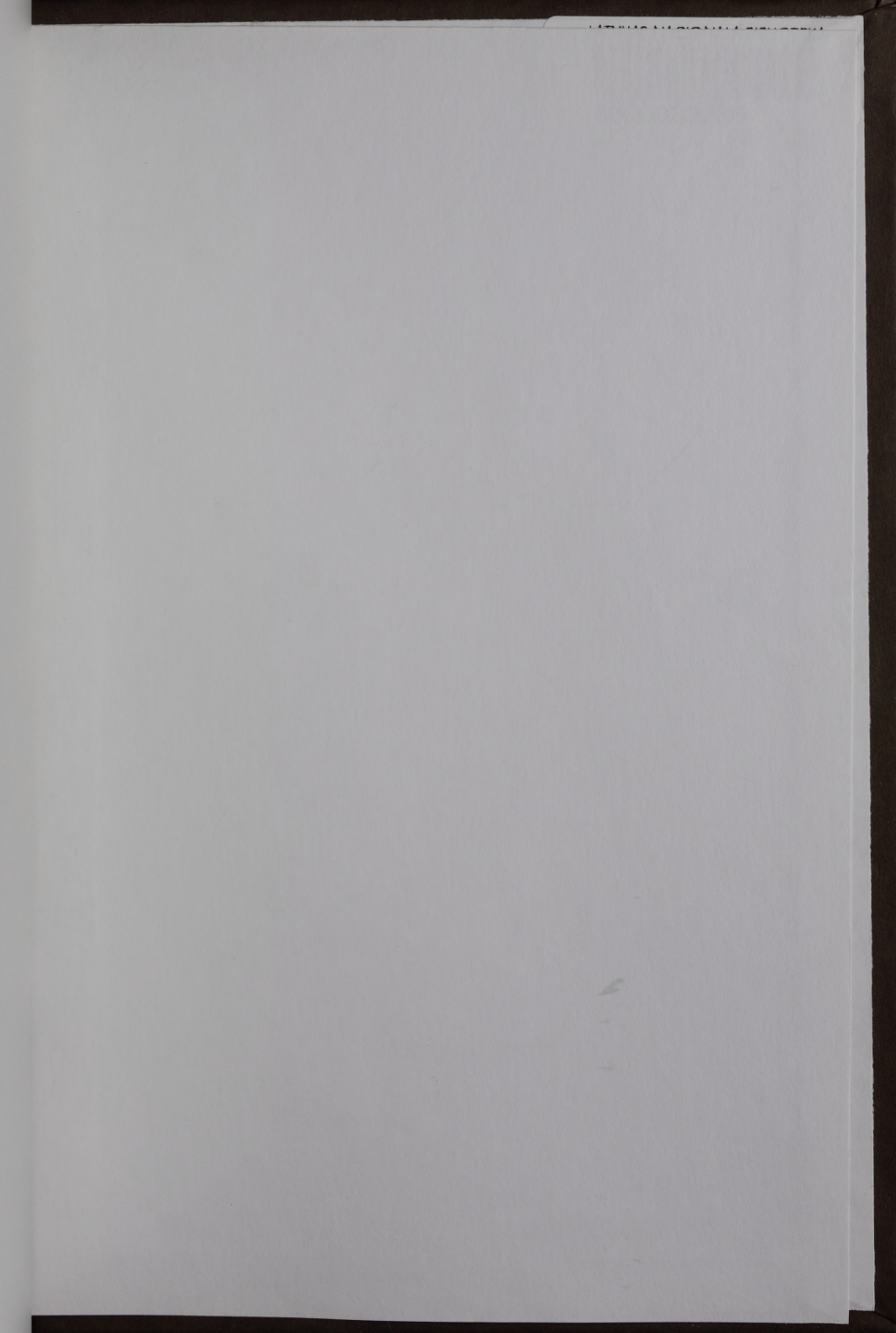
Bede, A History of the English Church and People, (London: Penguin Books, 1978.)

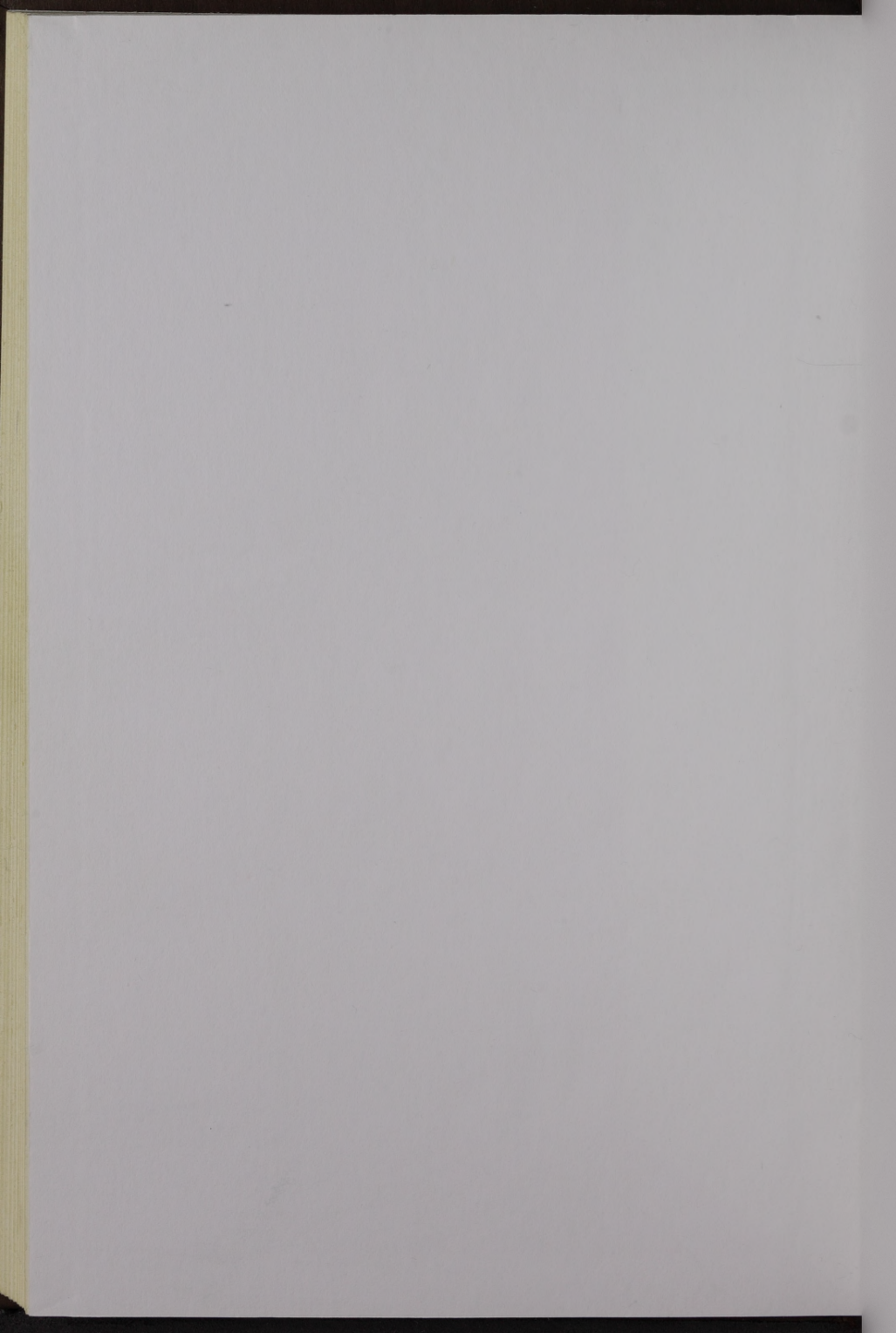
R. A. Rosser, G. L. Nicholson, Educational Psychology, Univ. of Arizona, Little, Brown Co., NY, 1974.

Sagatavota iespiešanai
SIA "Nordik".
Reģ. apl. Nr. 2-0792.
Iespiests a/s "Kvadra Print",
Vienības gatvē 11, Rīgā.
Pasūt. Nr. 431-111.
Iesieta "Tipogrāfijā Rota",
Mūkusalas 63.

1,60

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0300033286

98-3
L924

